

*Malva vulgaris.**Malva sativa.*

Enarratio CXII.

MAlua à molliendo dicta est, velut Varroni placet, *Malua,*
 molua, quod aluum molliat dicitur, quæ ubiq; fami-
 liaris est. Satiua tamē prisci olim in acetariis cum lactuca
 ad emolliendam aluum utebantur, vnde Martialis dixit:
 Utere lactucis aut mollibus utere maluis. & alibi:

Exoneraturas ventrem, mihi villica maluas

Attulit, & varias, quas habet hortus, opes.

Quibus quoq; multi, hodie ex oleo & sale conditis, tan-
 quam olere in cibo vtuntur, quarum decocto, in clysteri-
 bus ad aluum ciendam, & urinam protritandam passim
 vtuntur. Cæterum, est & malua quædam: arborescens, *Malua ar-*
 flores, rosæ similes, autumnò gerens, quæ cum cæteris, *borescens.*
 parumper calfacit, ac emollit.

DE ATRIPLICE.

Græcè, ἀπάραξις: chrysolachanon: Latine, atrapha-
 xys atriplex, aureum olus: Hispanicè, armolles:
 Italicè,

Italicè, armola, trapese, reppese: Gallicè, arroches, bonnes dames: Germanicè, Molten, oder milten.

Sativus.

Syluestris.

Enarratio CXIII.

A Triplex, chrysolachanon, quasi aureum olus dixeris, appellatur: vnde Hispani aureum olus exprimere volentes, corrupte Armoles, eam vocant omnibus satis vulgatam herbam, quæ octavo die, à fatu profilit, folio aureo, vnde nomē traxit, crasso, in acutum sagittæ modo desinente, à quo nec syluestris atriplicis folium multum deuiat. Nam spinachia, atriplicis species nō est, quum lapathum hortense illam esse, prædiximus. Galenus porro, de atriplice, ita prodit, lib. vj. de facult. simpli. medic. Humida & frigida temperie est: humida quidem secundi ordinis à mediis: frigida verò primi, quam utiq; tepidā esse caliditatem posuimus cuiusmodi ros inest, non tamen adstrictionis est particeps, sed aquea est, & minimum terrena, similiter malua: quin & ventrem celeriter permeat, ut illa,

vt illa, ob lubricitatem. Hortenses autem atriplex, & malua, quam agrestes: tum humidiores sunt, tum frigidiores: proinde phlegmonis, & phygethis incipientibus agrestes magis conueniunt. Semen eius abstergendi vim habet, itaq; icteritiæ ab obstructione iecinoris ortæ: auxiliatur. Cæterum huius semen pondere duarum drachmarum vomitum & secessum prouocare, tradit Serapio, quam sententiam veram esse nouimus.

*Atriplex
icterici
conuenit.*

DE BRASSICA.

Gracè, κράμβη: Latinè, crambe, brassica, caulis: Hispanicè, colhes, couues: Italicè, caulo, verza: Arabicè, corumb: Gallicè, Chou: Germanicè, Rœl.

Brassica primum genus.

Secundum.

ALTERA SPECIES.

Lacuturris, caputium: Hispanicè, repolho, colhes morcianas: Italicè, caputio: Gallicè, Chou pomme: Germanicè, Cappes kraut.

Enarra

Tertium.

Quartum.

Enarratio CXIII.

Brassica.

CRambe brassica est, de qua Satyricus dixit, Occidit
 miseros crambe repetita magistros. Cuius plures &
 variae sunt species, quas Dioscorides vt hortis & culinæ
 familiares, silentio præteriiuit: Plinius tamen verbosius
 eas prosequitur, libr. xix. cap. 8. vbi sabellicã maxime lau-
 dat, quam quoq; hodie in honore vniuersa Italia habet,
 admiranda foliorum crispitudine, & eam caulem florem
 appellat, primo ex Syria aduectam, iam nunc in Flan-
 driam & alias exteras nationes transportatã, aduehitur:
 namq; vt dixi: semẽ istius brassicæ ex Syria, quod primo
 anno satum ex se prædictam emittit brassicam, ex qua
 postea semen ortum ac satum non quidem brassicam gi-
 gnit, sed potius in rapam degenerat: quod aduertens Pli-
 nius, dixit libro decimonono capite decimo ex semine
 brassicæ veteris rapæ fiunt; proinde brassicam pro radice
 rapam habentem ex semine caulis floris in Italia sati oriri
 certum est: quod pauci hucusque adnotarunt, quo fit
 quoque vt semen hoc ex Syria delatum, primo anno, cau-
 lem

lem florem tantum producat: quum semen à caule illo
 ortum loco producendi caulem florem, rapam potius
 gignit, & illam quidem suauissimam, & cibo gratissi-
 mam. Est quoq; altera brassicæ species, quam citato loco
 Plinius & merito lacuturrem appellat, quia primo ex con-
 ualle Aricina, Lacuturre dicta, quia ibi olim lacus & tur-
 ris fuerant, Romam traxit, in orbem porrectam, clau-
 sam, & apprime duram, quæ quum secatur per medium,
 innumero cernitur folio. Cæterum discordiam inter bras-
 sicam & vitem, omnibus notam crederem, atq; inde
 brassicam in cibo sumptam, cõtra temulentiam & ebrie-
 tatem valere, Androcydes quidam putauit, quum tamen
 Aristoteles in problematis, non contrarietatis causa id
 euenire dicat, sed potius quia brassicæ succus dulcis di-
 scutiendi, & humores in aluum eliciendi vires possideat:
 quibus deorsum conuersis, sequax vini vapor ad ima de-
 uocatur, & sic crapula aboletur. Syluestris vero brassica
 domesticæ similis est, foliis tamen crassis, & hyoscyami
 modo hirsutis, gustui amaris. De domestica vero, siue
 esculenta tradit Galenus libro septimo de Facultatibus
 simplicium medicamentorum, quod deficcandi vim ha-
 bet, tum esã, tum foris imposita, non tamen etiam ad-
 modum acrem, utcumq; tamen quiddam abstersorium in
 se habet, & ut libro secundo de Alimentorum facultati-
 bus ait, huius succus facultatẽ habet purgatricem, quan-
 quam & partes in se brassica ipsa contrarias habeat, unde
 quum quod brassica soluat, cupimus, parum coquatur
 permittimus, quia in eo primo decocto, excretoria fa-
 cultas transit, manente in corpore & brassicæ substantiã
 constringente, ut in lente quoq; sit. In huius porro viri-
 bus Galenus à Dioscoride discrepat: nam libro citato de
 Alimentorum facultatibus, visum brassicam hebetare
 tradit: Dioscorides vero, oculorum hebetudini, in cibo
 subuenire, & tremulis fatetur. Reuera tamen Dioscori-
 des intelligendus est sic, brassica subuenit iis, quibus oculi
 hebetiores sunt, modo hebetudo illa à nimia eueniat hu-
 miditate, quia sua siccitate talem emendat hebetudinem,
 ut Galenus quoq; fatetur, quum inquit: lens itaq; & bras-
 sica æquali inter se mensura siccant, ob idq; visum hebe-
 tant, nisi forte totus oculus humidior fuerit, quam natu-
 z ralis

*Galenus &
 Dioscori-
 dis discor-
 dia.*

Incoquendis herbis documentum. ralis habitus postulet. Non præteribo tamen in coquendis esculentis herbis documentum à Galeno traditum, in hoc capite, quod sic habet: Huius ante omnia memor, nihil quod bis coquitur, oportere nec Aërem neq; aquam frigidam contingere: non enim poterit amplius etiam si diutissime coxeris plane tabescere: sed oportet vt paulo ante diximus, aquam calidam habere paratam, vt quum ex priore extraxeris, in illam protinus conicias. Hęc Galenus. videant igitur boni coqui, quum herbas coquunt, ne illis inter coquendum, frigidam aquam superinfundant, quum quoquomodo recrudescere, eæ videantur. Ex caulibus vero siue brassica hodie in officinis, eclegma loch dictum contra pectoris vitia paratum habetur: At brassica syluestris, quodammodo calidior sicciorq; domestica est, vt Galenus citato loco tradit.

Loch de caulibus.

DE BRASSICA MARINA.

Græcè, κρήμη θαλασσια: Latinè, Brassica marina, soldanella: Vulgo soldanella.

Enarratio C X V.

Soldanella

BRassica marina, omnium consensu vulgaris est Soldanella, hydropicis admodum conducibilis herba, quanquam nō desunt hodie qui eam maximè vituperent, & hydropicis non conuenire contendunt: ex quibus Cardanus quidam nominandus venit. Cæterum Mathæus Syluaticus, hic vt solet, pueriliter errat, quum credat chachile apud Serapionem Soldanellam nostram esse, vt ex foliis chachile à Serapione tributis, manifeste suus deprehenditur error, quæ proculdubio vsneæ aut nasturtij esse tradit, non verò aristolochiæ, qualia, soldanellam habere nouimus. Proinde emendandus hic Dioscorides venit, quum dicat, folia habet longissima, quod falsum esse, vt diximus, liquet, quum potius soldanella folia habeat parua, tenuia, rotundæ aristolochiæ similia, Sed error iste nō aliunde vt credo venit, quàm ex Græco codice corrupto, in quo loco *μικρά*, id est parua, *μακρά* id est longa legebatur. De soldanellæ vero viribus ita Galenus lib. vij. tam sæpe repetito meminit, dicens: Non solum aluum deiicit, subsalsa & subamara existens, sed etiam ad externos corporis vsus idonea.

Cardanus

Dioscorides emendatur.

DE BETA.

Græcè, *τιϋτλον*: Latinè, *Beta*, *olus ficulum*: Hispanicè, *Aselgas*: Italicè, *Beta*, *bietola*: Gallicè, *de la porée*, *bete*, *iotte*, Arabicè, *Selb*: Germanicè, *Mangolt*, *pieffen*.

*Beta.**Beta nigra.*

Enarratio CXVI.

Reperitur hodie, præter duas betæ à Dioscoride signatas species vna tertia, omnino rubra, alba tamen & nigra hortis familiares sunt, alba sic dicta, quia non multum herbaceum ac viridem colorem possideat. Hæc cocta bonam facit aluum, ac eam subducit, vnde Martialis dixit: & pigro ventri non inutiles betas. Huius quoque decocto in clysteribus maxime vtimur: sed illius succus pondere vnus libræ, pro laxando ventre, vbi alia non profuere medicamenta, primatum obtinet. Quo quoque veluti maioranæ succo, pro expurgando per nares capite, quotidie vtimur, quod medicamentum Græci *errhinum*

Beta tres species.

vocant, vt apud Galenum, de ista herba amplissime legi-
tur, lib.viii. de Facul. simpl. medic. quum dicat: Beta ni-
trofæ facultatis est particeps, qua tum digerit, tum exter-
git, & per nares expurgat: Cæterum cocta nitrositatem
exuit, euaditq; leniter digerens, ad detergendum tamen
digerendumq; validior est beta alba. Hactenus Galenus,
in quibus verbis Betam calidam potenter esse percipitur,
præsertim in purganda à capite pituita, quam calidita-
tem in coctura exuit: & eam primum eius decoctum re-
cipit, vnde educens aluum euadit. Cæterum, beta sylue-
stris vt Plinio placet, limonium est herba, de qua lib. iiii.
sermo habendus est, quanquam Galenus lib ij. de Facul.
alimët. cap. xliij. nullam esse betam agrestem, nisi quis la-
pathon ita nominare velit, tradat.

Beta cali-
da est,

DE PORTVLACA.

Gracè, ἀνδράχυν; Latinè, Portulaca: Hispanicè,
Verdollagas baldroegas: Italicè, Porcellana, pro-
cacchia: Gallicè, porcellaine, ou pourpié, Arabicè,
Bachele: Germanicè, Burtzelkraut.

Portu'aca syluestris.

Portulaca satina.

Enarratio CXVII.

Huius duo nota sunt genera, foliorum magnitudine tantum differentia, quæ in cibo sumpta exile, frigidum, & humidum, ac lentum præbent nutrimentum, refrigerat enim portulaca tertio ordine, humectat vero secundo, & ea de causa, illius stillatitia aqua, in officinis familiaris habetur. Datur enim pueris, vermibus correptis cū febre, magno, vt experientia indicat, iuuamento.

Portulaca.

DE ASPARAGIS.

Græcè, ἀσπάραγος: Lainè, asparagus: Hispanicè, asparagos: Italicè, Isparagi, Gal. asperges: Ger. Spargē.

Enarratio CXVIII.

Asparagi.

Asparagos in hortis ferendi, nulla hodie apud Hispanos cura est, tantū cāpestribus & sua sponte nascentibus contenti: At Itali, præter campestres, hortenses habent asparagos, cibo gratissimos, præsertim Rauennates, qui quoque olim, in maximo fuerūt honore, vt ex Martiale deprehenditur, quum dicat,

Asparagi.

Mollis in equorea quæ ceruit spina Rauenna.

Non erit incultis gratior asparagis.

Verum asparagos quum dicimus, stolones, siue tenellos cauliculos intelligimus, nō vero spinis armatum fruticē, quos primis mēsis, oxolæo conditos, mica salis addita comedimus, & ita facile ad ignem coquuntur, vt quum rem celerrime perfici cupimus, dicere soleamus, citius quā asparagi coquatur. Ceterū asparagi radix, inter radices diureticas adnumeratur, ita vt inter illas primatū

2 3 obtineat,

Asparagi
temperati
va.

obtineat, quod percipitur, quia illius qui comedit aspara-
gos, vrina maxime scetet, stomachū enim maxime iuuat
omnes asparagi, vrinasq; cient, & parū nutriunt, de quorū
temperatura, Galenus ita disserit, libr. vj. de Facul. simpl.
medi. Asparagus petræus abstergendi vim habet, citra ma-
nifestam caliditatem aut frigiditatem: hinc iecur ac renes
in farctū liberat, & maxime radices eius, & semen, quod
& dentium dolores sanat.

DE PLANTAGINE.

Græcè, ἀρνόβλωρον: Latine, Plantago: Hispanicè,
Lhantem, tamchagem: Italicè, piantagine: Gallicè,
Plantain: Arabicè, Lison: Germ. Vvegerich.

Maior.

Minor.

MINORIS PLANTAGINIS

LATINA NOMINA.

Plātago minor, Hisp. lāgoa de oueya, lāgoade carnero:
Ital. lāciuola: Gal. lācelee. Ger. Klein vvegerich.

Enarra

*Aquatica.**Media.*

Enarratio CXIX.

Græcorum ἀρνόγλωσσον plantago nostratum est: ἄρνον
 Græci agnum vocant, γλῶσσαν vero linguam, id est
 linguam agni, cuius plura sunt genera, duo tamen præci-
 pua, maior & minor. Minor, angustioribus foliis, & ni-
 grioribus, linguæ pecorum similis, caule anguloso, inter-
 dum inclinato, in pratis cum reliquis nascens, quam offi-
 cinæ quinq; neruiam, aut agni siue arietis linguâ vocant:
 maior vero, foliis laterum modo inclusis, quæ quia septe-
 na sunt. Græci ἰπλάκλευρον vocauerunt. Nascitur in hortis
 atq; vallibus nec non paludibus, & pratis, cuius plura alia
 sunt genera, quorû aliquot, diuino fauente numine, li. iij.
 attingemus. Cæterum plâtuginis dotes in præsentî audire
 est, quas Gal lib. vj. vt solet, sapienter admodû persequitur
 dicēs: Refrigerat pariter & siccat in secûdo gradu, habetq;
 nonnihil austerû, ratione terrearû partiû. Porro medica-
 menta, quæ cû hoc quod refrigerant, vnâ etiâ astringunt,
 ea & ad vlcera rebellia omnia, & ad fluxiones & putredi-

nes conueniunt, ac proinde & ad dysenterias: Nam & sanguinis profluuia sistunt, & siquid aduratur, refrigerant, tum sinus quoq; glutinant, & alia vlcera recentia, & vetera simul, atque in omnibus fere id genus medicamentis, primas tenet, aut certe nulli secundum est arnoglossum, ob temperaturæ symmetriam, & cōuenientiam. Nam siccitatem obtinet morsus expertem, & frigiditatē quæ nondum stupefaciat. Fructus etiā & radix similis sunt facultatis, nisi quod tum siccioris, tum minus frigida: quin & semen subtilium est partium. Radices verò crassiorum: at herbæ folia exiccata, subtiliū partium existunt, & minus frigida facultatis. Radicibus vtuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus incoquētes, præterea ad iecinoris renumque obstructiones, non has tantum adhibent, sed folia quoque, & multo magis semina.

DE SIO.

Græcè, σίον: Latinè, *sium*, lauer: Hispanicè, *rabacas*: Italicè, *gorgolestro*: Gallicè, *berle*: Arabicè, *Hamehanella*: Germ. *Bachbungen*, *vvasfermereh*.

Enarratio cxx.

Sion herba sic dicta, quod excutiēdi vires habeat: in riuulis & locis aquaticis semper nascitur, apio perquam similis, quam crudam, aceto mulieres & pueri incūte vere comedūt. Nam post aduentum auis cuculi dictæ, nō amplius herbam esui aptam, mulieres Hispanicæ dictitant, imò illam inutilem & tāquam ab aue dicta affectā prædicāt. Nascitur enim aliquando cubitalis, stomacho admodū grata, quæ & vrinam euocat, & vesicæ calculos excernit.

Plinius

Sion her-
ba.*Sium.*

Plinius porro huius herbæ vires, cū facultatibus aquatici sisymbrij, id est cressonis confundit lib. xxij. eiusdem numeri capite. Ne tamen si temperaturam desideres, Galenum audi, lib. viij. de Facul. simpl. medic. ita dicentē: Sion quantum gustu odoratum est, tantum etiā exalfacientis facultatis est particeps, sed & digerit, & vrinam mouet, & calculos renum frangit, & menses euocat.

Plinius errat.

DE SISYMBRIO.

Græcè, σισυμβριον: Latine, sisymbrium, mēta aquatica: Hispanicè, herua buena delhagoa: Italicè, balsamita, menta aquatica: Gallicè, mente aquatique Arabicè, sisnasbar: Germanicè, Bachmiintz, oder Fischmiintz.

Enarratio cxxi.

Sisymbriū.

Sisymbrium.

Est enim primū hoc Sisymbrium, officinarum balsamita, herba plerumq; in aquis, & locis humidis nascēs, & quæ facillime, vt refert Plinius li. xix. cap. x. in mentem degenerat, adeo suauius odoris, vt Venerē incitare certum sit, quo fit, nomen Veneris ei inditum sit, qua hisce temporibus homines in coronis plerumq; vtūtur, & seplasiarij male loco nepithæ eam vsurpant. De qua Galenus libr. viij. citato: ita tradit: Tenuium est partium, facultatisq; digerentis, calfaciētis, & exiccantis in tertio ordine,

z § quidam

*Balsamina
à balsami-
ta differt.*

quidam, semen cum vino exhibent singultientibus, tor-
minaq; patientibus. Verum, ne quis nominis vicinitate
decipiatur, sciendum est, quod balsamina à, balsamita
præfenti differt: Est enim Balsamina herba de qua Dio-
scorides nullam penitus fecit mentionem, vulneribus glu-
tinandis commodatissima, quã Hetruria Hierosolymita-
num pomum vocat, Myrabile Gallia, alij vero garan-
tiam: quoniam, vt tradit Ruellius Gallus lib. ij. de Stirpi-
bus, cap. cxxiii. septi modo in hortis fenestrisq;, per can-
cellos opere topiario digeritur. Ea tenuibus prælongisq;
flagellis, vltro citroq; reptantibus euagatur, foliis vitis
albæ articulatoribus, exilibus pampinis, ex alarum sinu
prodeuntibus, quibus illigantes sese cancellatim vicinis
implicant statuminibus, flore cucumeris ex albo in lu-
teum languescente, turbinato vtrinq; fructu, carnosa cute
& per versus verrucosa, ac rigidioribus bullis intume-
scente, cucumeris pusilli vel citrij similitudine, malo ve-
rius ac tubere quàm grandi bacca, aut folliculo: aureus
maturo color, cartilago intus punicea vel lutea, sangui-
neusq; succus, pomum maturitate dissilit, innanitalque
contracto patet, semina intus aliquot lenticulæ figura
continens, ruberrima, ex quibus oleum exprimitur, ad
vulnera præcipuum. Aliqui pomum oleo prius imbutum
aliquot dies insolant, deinde vel fimo vel terra tantisper
obruunt, dum prorsus intabuerit, sic balsami vires glu-
tinandis vulneribus adsciscere pollicentur, inde tractum
balsaminæ vocabulum, mirabile pomum Gallis dicitur,
quod vel pulchritudine sua vel insolita nouitate conspi-
cientes in admirationem sui trahat. Hæc Ruellius.

DE ALTERO SISYMBRIO.

*Græcè, σισυμβριον ἕτερον: Latine, sisymbrium alte-
rum, aquaticum nasturtium: Hispanicè, berros,
Gallicè, cresson: Germanicè, Brunnen kress.*

Enarratio CXXII.

Cressones.

Alterum sisymbrium, omnium doctorum hominum
in re herbaria consensu, communes sunt cressones,
sic dicti, quia facile, & cito, in aquis crescunt, folio pseu-
do dict

do dictamni, sapore acuto, esui apta omnino herba, de cuius viribus & temperamento Galenus ita differit lib. viij. de Facul. simpli. medic. sifymbriū quod quidam cordaminem vocant, quandoquidem cardamomo simile quiddam gustu præfert, quū siccū est, tertij est ordinis excafacientium & desiccantium: quū humidum & viride, secundi.

DE CRETHMO.

Græcè, κρήμον: Latine, *erithmon, batis, baticula, crethamus*: Hispan. *perexil de la mar, vnhas de agnula yerua*: Italicè *finochio marino herba di san Pietro*: Gallicè, *de la creste marine, bacille, percepierre*. Germanicè, *Bacilen, Meerfenchel*.

Enarratio CXXIII.

Crethmon vel batis, crethamus in officinis hodie dicitur, herba ubiq; nota, sua sponte prope mare crescens, foliis multidiuisis, pinguibus, oblongis, aquilæ vngues representantibus, vnde multi Hispanorum, herbam istam, vnguem aquilæ appellant, quanquam alij petroselinum marinum, vel fœniculum marinum quoq; eam nomenclant, ac oxelæo & sale, vt cappares condiant, & in multas orbis partes cum aliis mercibus, venditum trahant: vrinam autem prorritat, & renū ac vesicæ calculos comminuit, de qua Galenus libro septimo, de Facultatibus simplicium medicamentorum, ita tradit: Gustantibus falsum est, cum paucula amaritudine, quamobrem vis eius est exiccatoria & abstersoria.

DE CORONOPO.

Græcè, κορωνόπος: Latine, *coronopus*: Hispanicè, *guia belha*: Italicè, *stella*: Gallicè, *corne de cerf*: Germanicè, *Kracenfuofs*.

Enarratio CXXIIII.

Dioscoridis coronopus, hodie ab hominibus doctis ea putatur herba, quàm pharmacopolæ cornu cerui, & stel

Coronopus.

Mathiolus
sibi ipsi con-
tradicit.

Mathiolus fatetur, quanquam, capite de batrachio sibi ipsi contradicat, vt legenti notum euadet.

CONSTANTINVS.

Scitantur Mathioli viri doctissimi scripta legit Amatus Lusitanus, aut maliciosè interpretatur. Mathiolus enim cap. de Coronopo & cap. de Ranunculo cõstanter asserit pedem coruinum Italarum, id est Pie coruino, quero pie di cornachia qui ranunculus est, nõ esse Coronopum. quod apertius in Latino opere Mathiolus ostendit, miror tamen hunc locum à Lusitano non intellectum in libro vulgari lingua edito, cum soleat nunquã laudato authore, integras paginas conuertere.

DE SONCHO.

Gracè, σόνχος : Latine, sonchus : Hispanicè, serraya, serralha : Italicè, cicerbita, crespine : Gallicè, Letteron, ou palais de lieure : Germanicè, Moss, gens distel.

Enarra

*Sonchus aspera.**Sonchus non aspera.*

Enarratio cxxv.

Sonchos herba, ideo dicta est, quod salubre fundat succam, ἀπὸ τοῦ σῶσπ χείρ: Nam ebibitus stomachi rosiones lenit, & lactis abundantiam nutricibus subministrat, & multa alia commoda elargitur: quæ communiori voce cicerbita vocatur: & interdum parua est & tenella, inter herbas acetarium adornantes connumeratur: imò multi solam per se tantum, aceto sumunt: quum verò grandior fit, spinosa euadit, & minime esculenta, syluestri respondens. Vnde Galenus hæc animaduertens dixit: vbi adoleuerit sonchus ex spinosis plantis est. Cæterum viridis etiamnũ & tener estur, perinde vt cætera olera syluestria. Hæc rursus illa herba est, qua mustela dimicatura contra serpentem se prius munit, adeo enim salubris est, & contra venenum valet.

CONSTANTINVS.

Sonchum vel sonchus dicitur Plinio libro xxvj. cap. vltimo & libro xxij. cap. eiusdem numeri. Græcis est σῶσπ & σῶσπ apud

*Sonchos herba.**Cicerbita.*

apud Theophrastum libro iij. de hist. plantarum, dicitur autem *στρυχὸς* & quasi *σσυφὸς*, ab inauitate caulium quo nomine etiam vocatur cucurbita Sylvestris ob eandem causam à Plinio lib. xx. cap. 5. fatilis enim etymologia quam affert Amatus. Soncho enim nigro vt morbos faciente Clemporus prohibet vesci, de albo cōsentiens. Non ignoro tamen hæc Plinium nostrum prodidisse lib. xxij. cap. eodem: Estur inquit & sonchos, vt quem Theseo apud Callimachum apponat Hecale, vterq; albus et niger, lactuca similes ambo, nisi spinosi essent, caule cubitali anguloso, intus cauo, sed qui fractus copioso lacte manet. multasq; recenset eodem capite sonchi albi vtilitates in medicina, inter eas & ipsum bibi cōtra serpentes scorpionesq;, radicem verò illini. Tamen non video vnde consinxerit Lusitanus sonchum illam esse herbam, qua mustela vt ait, dimicatura contra serpentem se prius munit, non enim id habet Dioscorides aut Galenus cum de soncho agit, 8. simplicium aut Paulus lib. viij. imò nec alius author, quod sciam, hoc enim Plinius ruta ascribit. simili modo inquit ille lib. xx. cap. 13. contra serpentium ictus, vt pote cum mustela dimicaturæ cum his, ruta prius edendo se muniunt, non soncho igitur sed ruta mustela, vt cunila que bubula appellatur muniunt se testudines cum serpentibus pugnatura, vt ipse naturalis historia parens mihi testis est lib. xx. cap. 16. & lib. viij. cap. 27. Testudo inquit cunila, quam bubulum vocant, pasta, vires contra serpentes resouet: Mustela ruta in murium venatu cum q̄s dimicatione conferta.

DE ENDIUIA.

Græcè, *στεινὸς ἀγρία, κικώριον, κικώρις*: Latine, cichorium, intubum agreste, ambubeia: Hispanicè, almerones, cihoria: Italicè, cichorea: Arabicè, dumbebe: Gallicè, cichoree: Germanicè, Vucguarten.

SECUNDA SPECIES

CICHORII AGRESTIS.

Græcè, *ἰδλυπνός, ἀράκη*: Officinis, dens leonis, rostrum porcinum, tarraxacon: Hispanicè, dente de leon hierua: Italicè, gruni, radice, girasole: Gallicè, dent de chien, dent de leon, ou piss enliet: Germanicè, Pfaffenrœrlin.

ENDIV

ENDIVIA DOMESTICA.

Græcè, *οίεϊς*: Latine, *intubus, intubum sativum, endivia domestica, latifolia*: Hisp. *endivia*: Ital. *endivia*
Gal. *endivie*, Arab. *Dumbebe*: Ger. *Endiuien*.

ALIA DOMESTICA STRICTIORIBVS FOLIIS.

Græcè, *οίεϊς*: Officinis, *seriola, scariola*: Hispanicè,
ferraya enuide: Italicè, *la scariola*: Gallicè, *scariole*:
Germanicè, *Scariol*.

*Seris sylvestris.**Seris sativa.*

Enarratio cxxvi.

Differt endivia à cichorea, tanquam domestica à syl- *Endivia à*
uestri: Nam endivia, domestica & hortis familiaris *cichorea in*
est, ex qua aqua & syrupus in officinis parari debent: Syl- *quibus dif*
uestris verò, cichorea siue cichoreū appellatur. Nam syl- *ferat.*
uestris endiviæ dictæ cichoreæ, duplex est species: quædam
ambub

Heliotro-
pium.

Aphaca
differt ab
aphaca vi-
tia.

Endiua
domestica
latifolia al-
ba fit.

ambubeia dicta, siue cichorea libere nascens, quæ ex se-
tricubitales emittit virgas, fistulosas, difficulter frangibi-
les, flore cœruleo, interdum albo, quæ apparète Sole pan-
ditur, & cum eo circumagitur: eo verò nubilo, aut nō ap-
parente, clauditur, & compressa videtur, vnde Ambubeiæ
herbæ, aut solaris nomen accepit, non ideo tamen helio-
tropium, dicenda est, quum heliotropium longè alia sit
herba, de qua suo loco plura dicenda sunt. Secunda verò
cichoreæ species, illa est herba, quæ leonis dentem phar-
macopolæ, aut tarraxacon, vel rostrum porcinum appel-
lant, & illam vniuersa Italia, in hortis tanquam celebre
oxyporum, satam habet, quam multi quoq; cichoream ap-
pellant, & differentē à dente leonis herbam eam faciunt,
quum tamen eadem fere sit, & in nihilo præter quàm cul-
tura differant: vocat autem hanc Plinius hedyphnoem, id
est suauiter dormire, somnumq; irrepere facientem, non
minusq; aphacam, lib. xxj. cap. xv. vt Theophrastus quoq;
lib. vij. de Plantarum historia, cap. 7. Sed aduertendum est,
quòd aphaca hæc multum differt ab alia aphaca, syluestri
dicta vitia, de qua breui sumus dicturi. Domestica verò
endiua duplex est, altera latifolia, hortis familiarissima,
& quæ terra obruta, alba reddita, hibernis mensis, oxelæo
& sale, cruda, & cocta antepositur, quanquam vniuersa
Hispania, sic paratam eam nunquam quòd sciam, viderit,
quam aliqui endiuia, alij verò cichoream vocant. Altera
verò arctioribus foliis endiuia, à seri seriola, postea verò
scariola nuncupata est. Cæterum, ab intybo siue intyba,
corruptè endiuia deducta est, cuius omnes species in ama-
ritudine conueniunt, maius & minus, vnde prouerbum,
Intyba successit ambrosiæ, & illud Virgilianum, amaris
Intyba fibris, De quarum viribus, ita differit Gal, lib. viij.
de Facult. simpli. medi. Seris, holus est subamarum, & ma-
gis quòd agreste est, id nanq; est frigida & sicca tempera-
turæ, secundo excessu. At domestica magis quàm agrestis
refrigerat: Porrò vtraq; astringentis qualitatis est parti-
ceps, vt condrilla, quæ est etiam sercos species.

DE CONDRILLA.

Græcè, κωνδρίλλα: Latine, condrilla: Hispanicè, Lu-
sitanicè, leitugas, lechugas dentre los planos: Italicè,
lattai

lattainola, latte dangelli: Gallicè, Lettron: Arab. candarel: Germanicè, klein sonnen vuürbel.

Enarratio CXXVII.

Est proculdubio cōdrilla, intybi species, qua de causa *Condrilla*
Galenus capite citato, de ea simul cum aliis mentionem fecit, quanquam tamen lib. ij. de Alimen. facultatib. ipse nō inter seres, id est intybos, eam connumeret, sed potius capite de lactuca, lactucæ cōdrillam olus simile facit: quo fit, nostri Lusitani, herbā istam in hunc vsq; diē lactucam appellent. Nascitur enim inter segetes, & vineas, & aliis locis quoque, qua acetarij vice mulieres & homines rustici vtuntur. Inest autem huic condriillæ, folium endiuia simile, lac ex se quum rumpitur mittens, cui quoq; altera species similis vbiq; cernitur, easdem fere cum intybis vires obtinens: dicitur autem condrilla ista, ab Hispanis, lactuca inter segetes nascens, vt differentiam inter vulgarem lactucam, & istam de qua agimus, faciant.

DE CUCURBITA.

Gracè, κολοκύνθη, Latinè, cucurbita: Hispanicè, laca-labaca: Lusitanicè, abolara: Italicè, succa: Gallicè, courge: Arabicè, hara: Germanicè, Kürbs.

Enarratio CXXVIII.

Colocynthæ, ea est cucurbita, quæ in cibi vsu quo- *Cucurbita*
tidie venit, & multiformis conspicitur, aliquando ventrosa, sic dicta quia in ventre multum turgescit, nonnunquam curua, quandoq; vero tantæ longitudinis, vt modo nouem modo decem pedum visa sit, quæ sæpe (natura artifice) ita eueniunt, quandoq; vero ab hortulano vinculo formantur, & finguntur, quum cucurbitæ qua coguntur forma, crescunt, vt in harundine oblonga experti sumus, quæ secundum harundinis longitudinē creuere: vnde merito, cucurbita à curuatura dicta est, quia facile in quamuis figuram dempto impedimento curuari possunt, non minus quoq; in amplis vasculis immissæ, ventrosæ fiunt: Sic ornata, vt postea maturis, & ficcis, ac inanitis, vasorum vice, vtantur. Vnde Plinius Naturalis historiae libro, dixit, nuper enim cucurbitarum vsus ve-

Rotunda.

Longa.

nere, vrceorum vice, iam pridem etiam cadorum ad vina
 condenda. Columella quoq; de media inquit parte cucur-
 bitæ. semen inperfo cacumine ponito, vt fiat incrementi
 vastioris, nam sunt ad vsum vasorum satis idoneæ, quod
 hodie in vfu videmus, atq; ipsis præcipuè vtuntur, qui per
 æstatem atque ardores maximos in agris negociantur,
 Medici nostri temporis cucurbitam, pro bona victus ra-
 tione febricitantibus præbent, quum humidæ ac frigidæ
 potestatis sit; meo tamen iudicio, repurgato ventriculo,
 edenda cucurbita est, quia facillime in eos conuertitur
 humores quos stomachus in se continet, vt author est Ga-
 lenus lib. ij, de Facul. aliment. cap. 3. qui quoq; libr. vij, de
 Facul. simpl. medic. ita eius persequitur vires. Humida &
 frigida est in secundo ordine cucurbita, quare succus eius
 rosaceo mistus, aurium dolori contracto ex phlegmone,
 est utilis: præterea restinguit sitim,

DE SATIVO CUCUMERE.

Græcè, σίκκος: Latine, Cucumer, cucumis: Hispanice,

nicè, cogombro : Italicè, cocomero, Gallicè, con-
combres, Arabicè, Chetha, Cer. Cucumern.

PEPO.

Græcè, *πέπων* : Latine, Pepo : Hispanicè, Pepinos :
Longobardicè, Cocomero, citruolo, Gallicè, Po-
pons, Melons : Arabicè, Batocha, Germa-
nicè, Citrullen.

Citrullus.

Cucumis marinus.

Enarratio CXXIX.

Cucumer, non ubique satius reperitur, qua de causa
multi non sine ingenti errore, citrullum quem pe-
ponem esse certò scimus, cucumerem appellant, vulga-
rium forsitan voce seducti, qui in Italia fere vniuersa, &
Flandria ac Germania, citrullum cucumerem vocant, sed
vt dixi, non sine magno, ne dicam pudendo errore, inter
quos nouissimus extat Mathiolus Senensis, in suo Diof-
coride Hetrusca lingua confecto. Est igitur Græcorum

Cucumer.

*Cucumis sativus.**Pepo.*

*Cucumer
anguinus,*

cucumer, siue cucumis, dictus sic, vt Varroni placet, quia facile curuatur, baculi crassitudine, colore viridi, longitudine cubitali, & maiori, præsertim, si in flore existens, in fistulam mittatur: tunc enim vt tradit Plinius lib. xix. cap. 5. mira longitudine, & ad fistulæ complementum crescit: & hac de causa Columella anguinum cucumerem cum appellat, quia oblongus, crassus, atq; instar anguis flexuosus sit. Nascitur enim in simili planta, qua cucumer syluestris oritur. Cæterum est cucumer, natura frigidus & humidus, appetentiam concumbendi minuens, vnde sycis à Græcis dictus est. Hinc de cucumere (quia textrices magna ex parte impudicæ sunt) adagium ortum est: texens pallium mulier, cucumerem deuoret. Raro in Lusitania cucumer videtur: Secus autem in altera parte Hispaniæ, præcipuè apud Salmanticenses, vbi in magna cernitur copia, hirsutus, colore omnino viridi, longitudine cubitali & curua. At pepo is est, quem officinæ ob colorem citri, in maturitate acquisitum citrullum appellant, Græci

*Pepo citru-
lus est.*

Græci verò illum *πέπων*, id est maturum, Graia voce dixerunt, quam vocem Hispani vel hodie seruantes, nulla immutata litera aut syllaba, illum quoque pepanum vocant, & eius supremam partem cōcisam, fronti æstus hora, in qua illum plerunq; comedimus, tanquam refrigerantem, admouemus, quod olim quoque à Græcis fieri Dioscorides inuere videtur. Vescimur enim pepone Hispani, dum vires; nam postquam maturuit, & colorem luteum, citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilem reiecit, si quid tamen illius comedendum sit, eius suprema & cartilaginea pars tantum pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda est: vt apud inferiores Germanos plerumque sit, qui peponibus iis, non nisi maturis, contra Hispanorum consuetudinem, in victu vtuntur, quorum medullarem & interioram partem, in qua semen continetur, tanquam improbam & malam reieciunt, suprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte, cōtenti, qui mos apud Græcos quoque fuit, vt ex Galeno deprehenditur, lib. ij. de Alimentorum facultatibus capite 5. vbi inquit: huc accedit, quod in peponibus homines à carne intima in qua semine habetur, abstinent. Sed hæc ignorans Mathiolus, nihil in hoc capite præter alios vellicare facit. Subdit quoque Galenus eodem loco, in melopeponibus antè mandunt, id est carnem interiorè, pro quo scire licet, quod melopepones, hodierni sunt melones, quorum varietas ingens est, quum alij cortice subtili teguntur, alij verò crassiori, & tardius maturi fiunt, quos Clodienses (Venetiis prope Riuumaltum) vendentes, peponas appellant: alij autem intus sunt rubri, & illorum quidam muschatelli dicti, odore & sapore præstantissimi, vt apud Lusitanos, Abrantini dicti, ab oppido Abrantes dicto, quod Tagus aurifer præterlabitur, quibus Neapolitani respondent. Alij autem sunt albi, & illorum nonnulli hiemales dicti, quia per vniuersam hiemem suspensi in domibus seruantur, apud Salmanticenses frequentes, qui quoque à Græcia in Italiam hodie aduehuntur. Sunt quoque præter istos, melones aquei dicti, quos angurrias multi appellant, alij verò, bateccas, Turcæ, carpuzes. Tusci, præter omnem loquendi consuetudinem, cucumeres nominant. Dicuntur verò melones aquei, quia intus aquam habeant, quam cum interiori substantia, adiecto

*Mathiolus
errat.*

Angurria

succharo Mauri & Turcæ, vigente æstu, pro refrigerandis ventriculis, in continuo victus vsu habent, magnæ enim sunt anguriæ istæ, ventrosæ, lucidæ, colore virides, quam nonnullæ parvæ reperiantur, multis variegatæ coloribus, quarum omnium, interior pars dulcis admodum est, qua febricitantes, sitim arcere conantur. Sunt præterea, vt plures alias præteream species, Saracenicæ quædam, vel Transmarinæ dictæ cucurbitæ quas nonnulli pepones appellât, aliæ exterius albæ, aliæ verò subluteæ, omnes crassi & pessimi nutrimenti: & ea de causa à rusticis in hie-me tantum comeduntur, Frigidæ enim & siccæ, temperatura sunt, veluti priores omnes species, quas crudas comedere solemus, frigidæ & humidæ, in secundo gradu: Attamen, si quis aut semen aut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ: sed iam deficcantis, idq; in primo quodam ordine, aut in secundo incipiente, vt latius Galenus dixit libro citato de Facultatibus alimentorum. Porro, cucurbitam ac omne genus peponis vel eorum semina, saccharo hodie condiri, magno ægrotantium oblectamento, vel tonsores norunt, nedum aromatarij.

CONSTANTINVS.

SVperioribus notis in Amatium nostrum, nobis rapina atq; naspina egressis, non ineptum fore arbitror si etiam cucumerarium ingrediamur. Et si hortulum hunc publicum adhuc arentem, communibus authorum aqua viva fontibus, vel etiam priua & non conductâ cisterna irrigemus: modicè tamen per elices & sulcos aquarios in colliquias humore deriuato. amat enim cucurbita atque cucumeres aquam, non tamen nimis copiosam: atque irriguo nihil est elatius horto, iuxta Horatiû. Nunc igitur vt morosus hortor à socijs informatas areas & lucet cylindro equatas reformat, sic quia mihi non placet aliorum scriptorum, huius etiam cartilaginei generis, cucurbitarum scilicet, cucumerum & id genus ordinatio atque per areolas dispositio, omnia explantabo atque aliter digeram, prout visum erit hac oluscula lecturo commodius. Primum de cucurbita qua Dioscoridi est *κροκύνθη*, Galeno *κροκύνθη* & Aristophani in Neb. *κροκύνθη* vel etiam ipsi Galeno in glossis *ἀπυρετὴς κροκύνθη*, aliquid dicendum est. Ea igitur aut est sativa, aut Sylvestris: sativa duum est generum, Cameraria et plebeia. Cameraria reptantibus flagellis & viticulis tanquam manibus admoda quæq; complectens, in altum se subijcit, vt sæpe per aspera par

ra parietum scandens in tectum vsq; , natura sublimitatis auida
 conscendat. Sic cui per se standi vires non sunt, alterius adminiculo
 fulcita statim maxima comparet : & leni foliorum vmbra subie-
 ctum locum opacat, cameras ac pergulas operiens, in hac, tenui
 pediculo libratur aure pondus immobile. At Plebeia longis sar-
 mentis per terram expansis humi perreptat, & parum assurgit
 sua humilitate contenta : folijs tamen luxuriat, & hospitem lo-
 cum suis floribus conuestit, omniq; modo fastigiatur cucurbita,
 vaginis maximè vitilibus, coniecta in eas postquam defloruit.
 Crescit enim qua cogitur forma, plerumq; & draconis intorti fi-
 gura : libertate vero pensili concessa, iam visa est, testante Plinio,
 nouem pedum longitudinis. Cucurbita cum aqua tanta natura
 conuenientia & consensus, Graci vocant Sympathiam, quanta
 cum oleo repugnantia atq; insitum odium, quod ydem antipa-
 thiam nominarunt. Subiectum aut admotum ne attingat, auer-
 titur, & se ipsam contrahit, quasi olei attractum exhorreat: vt
 autem aquam attingat, velut siticulosa, crescendo festinat sese
 promittens admirabilitate natura. Inter cucurbitarum varieta-
 tes, quaedam est ventrosa : nam in ventrem crescens mira ampli-
 tudine turgescit, eaq; ἀπειράτη est satua & insipida, qua in bal-
 neis vrceorum vicem praestitit, & eadum ad vina condenda.
 Alia est qua in longitudinem admirabilem excrescit atq; exten-
 ditur, à quibusdam etiam anguina appellata. Cucurbitarum
 praterea numerosior vsus, & primus, caulis in cibo. Cortex etiam
 viridibus deraditur dum tener est : in cibusq; salubriores qua pen-
 dendo creuere. Lagenaria vero Cucurbita dicta, vsus viatores
 nouerunt, quibus lagenae officio fungitur : Sed ipsa primum ita
 artificio fungitur, funiculo dum crescit astricta qua parte desyde-
 ratur angustior. Nec nobis silenda sunt Cucurbitarum genera
 indicla maioribus, & vt credibile, etiam incognita. Indica dico,
 tanta varietate natura quasi ludentis ad admirationem sui, vt
 difficile sit exprimere. Sunt & turchica subrotunda, parua, &
 veluti anguina vernatione, pluribus in locis per plagulas interlita,
 carae constant firmiore, pulpaq; in qua semina vt phaseolorum
 cuidam generi, rubicundissima. Nunc ad syluestres conuertatur
 oratio. Syluestris Cucurbita duplex species : vna somphos à Gra-
 cis appellata, inanis, vnde & nomen, digitali crassitudine, non
 nisi saxosis nascens. Colocinthis vocatur altera, ipsa plena, sed
 minor quam satiuia : viticulas & folia humi strata profert satiuia
 cucumeris similia, incisa, vt habet Dioscorides : qui cum de flo-

ribus taceat, tamen florum etiam convenientiam cum cucumere, amentita Dioscoridis auctoritate, de suo adiecit doctissimus Mathioli, hac sylvestris cucurbita purgatoriam vim habet, diciturq; à Dioscoride lib. iij. Cap. 78. κολοκυνθίδις ab Hippocrate κολοκυνθὶς ἀγρία, ἢ σικυὴ ἡγεῖ σικυῶνα: & apud ipsum leges τῆς σικυῶνα σικυῶνα pro pulpa spongiosa Colocynthidis, Galeno in glossis interprete, tametsi σικυῶνα & σικυὴ hortensem cucurbitam alijs significant. Rufus medicus, cuius opuscula impressa, de græco translulimus, σικυῶνάει vocat Colocynthidem, quam etiam alijs σικυῶνα πικράν, κολοκυνθῶνα ἀκρὸς, ἢ ἀκροκυνθῶνα nominarunt. A quibusdam hæc pituitaria dicitur: pituitam enim vacuat, etiam Alexandro Aphrodisæo teste in præfatione primi libri problematum, quamuis ex Plinij lib. xxij. Cap. 1. Sciamus pituitariam esse Astaphudagrian siue Staphin, viam tamineam falso nominatam.

CAPVT II.

Cartilaginei generis est, extraq; terram cucumis, siue cucumer. Varroni lib. iij. de lingua Latina cucumeres dicti à curuitate, quasi curuimeres, quorum semen Theophrasto lib. vij. de historia plantar. σικυῶνα dicitur. Sed fructus & planta σικυῶνα, vt etiam Galeno 8. Simpli. qui Dioscoridi σικυῶνα. Eius duplex genus est, hortense & sylvestre. Satiuus Cucumis herba est prælongis sarmentis in ramos vitis modo se spargentibus, folio rotundo, cucurbita aliquanto minore, flore luteo, Particulatim autem cucumis floret, sibi ipse superflorescens, & sicciore locos patitur, candida lanugine obductus, magisq; cum crescit: fructus oblongus est, & vbi maturuerit planus, maculisq; distinctus, cuius naturam mirè expressit Poeta cum dixit: tortusq; per herbam, cresceret in ventrem Cucumis. mira voluptate, vt refert antiquitatis summus obseruator Plinius, Tiberio principi expetitus. Nullo quippe non die contigit ei, pensiles eorum hortos promouentibus in Soles rotis, olitoribus: rursusq; hy bernis diebus intra specularium munimenta reuocantibus. Cucumerum Græci tria genera fecere: Latonicum, Scytalicum, Bæoticum. Ex his tantum Latonicum aqua gaudere. Est & Cucumis agrestis σικυῶνα ἀγρία Græcis dictus, multò infra magnitudinem satini, ex eo fit medicamentum, quod vocatur elaterium, succo expresso è semine, inquit Plinius lib. xx. Cap. 2. vel ex fructu, vt habet Dioscorides lib. iij. Cap. 155. in quo docet parandi modum, & magnificat vterq; author cum Theophrasto, elaterij vsum in medicina, quo nullum
diuntur

diuturnius medicamentum, nec quod magis aetatem ferat, in summa agrestis cucumis, à sativo, fructus tantum parvitate differt. Est enim oblonga glandi similis, qui maturus non sine colligentium periculo, in oculos contentum succum ei aculatur, crepansq; dissilit, simul atq; attingitur. De genere eius est Cucumis scorpionis dictus, Anguinus etiam, sine erraticus.

CAPVT. III.

Cucumeres cum magnitudine excesserint, pepones vocari tradit Plinius: Ecce inquit, cum maximè noua forma eorum in Campania prouenit, mali cotonei effigie forte primò natum, ita audio vnum, mox semine ex illo genus factum, melopeponas vocant. Mirum in his, præter figuram coloremq; & odorem, quòd maturitatem adepti, quanquam non pendentes, statim à pediculo recedunt. Quibus verbis profecto significantur, Melones: sunt enim vt Palladius author est, de genere Peponum, à mali Cydonij figura quam referunt, nomine composito, Melopepones appellati. A peponibus autem differunt, quia pepones maiores sunt, striati magis, magisq; succulenti, sed minus grati: carne molliore, & semine pauciore. $\pi\acute{\epsilon}\pi\omicron\nu\epsilon\varsigma$ igitur ipsi sunt, qui de Peponibus tantopere rixantur, cum melones nihil aliud sint quàm $\mu\epsilon\lambda\omicron\nu\acute{\epsilon}\pi\omicron\nu\epsilon\varsigma$ Græcis, de genere Peponum. Pepo vero Græcis vocatur $\pi\acute{\epsilon}\pi\omicron\nu\upsilon$ & $\sigma\kappa\upsilon$ & $\pi\acute{\epsilon}\pi\omicron\nu\upsilon$ Aristoteli in Probl. Sect. 20. quest. 32. Polluci etiam lib. vj. quem etiam $\sigma\tau\epsilon\rho\upsilon\alpha\chi\acute{\iota}\alpha\upsilon$ vocari tradit. Galenus vero 2. de Alimentis composito nomine dixit: $\sigma\iota\upsilon\nu\alpha\pi\acute{\epsilon}\pi\omicron\nu\alpha$. Peponum autem permulta sunt genera, quæ sapore & figura distinguuntur. Est enim ventricosus pepo qui à pediculo ad oculum vsq; striatus & canaliculatus. Alius etiam quem feminam vocant, minus striatus. Sunt item qui Hircini & vulgò turchici: fiunt & succrini dicti, artificio, seminibus moscho aut saccharo imbutis, At qui citrulus medicis dicitur, quasi citreolus, quod citrei mali in forma & colore sit æmulus, sapore cucumerem refert, & folia habet multis incisuris diuisa alarum aut pennarum instar. Quin etiam ex Campania & Melita Sicilia insula pepones asciti sunt, quos bothecas vocat Italia, folio melonum sed latiore: fructuq; multò crassiore, strijs obscuris, crasso pediculo contra ac in melonibus. hii fructus versicolores sunt, alij albicant, alij virescunt magis, qui maturi dulces fiunt atq; ab agris in febrium ardoribus vehementer expetuntur. Tandem sunt & hyberni pepones qui in area & solo non maturescunt, sed flavescent solaribus appensi,

magnaq; voluptate in hyeme comeduntur. Nostra Gallia iam serè hæc omnia agnoscit genera, sed alia alibi: qua subtilius & enucleatius in iusto opere explicabimus. Nam hæc tantum sunt speciminis gratia, à nobis proposita lectoribus.

DE LACTUCA.

Græcè, βεῖδαξ: Latinè, lactuca: Lusitanicè, alface:
Hispanicè, lechuga: Italicè, lattuca: Arabicè,
cherbas: Gallicè, laittue: Germanicè, Lattich.

Crispa.

Capitata.

Enarratio cxxx.

Lactuca.

Dicitur lactuca, vt Palladio in Ianuario placet, quod abundantia lactis exuperet, quod quidem lac ventrem mouere leuiter, olim credebatur, quare apud veteres, in primis epulis veniebat, vt Martialis sequenti carmine testatur, quum dicat. Prima tibi dabitur, ventri lactuca, mouendo Vtilis: de qua quoque ille dixit, Claudere quæ cœnas lactuca solebat aorum, Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes? Syluestris verò longiori caule in campis

pis

Sylvestris.

pis nascitur, folio satiuæ simili, sed spinoso, præfertim quum ad complementum peruenit, Satiua verò quæ in victus vsu quotidie venit, vt refert Galenus, humidum frigidumque est olus, non tamen extreme. Dicenda igitur lactuca, humida, & frigida est secundum aquæ fontanæ frigiditatem, & vt lib. ij. de Facul. alimen. legimus, hoc olus, succi est quàm alia omnia laudabilioris. Nã quum reliqua omnia sanguinem gignant paucissimum, ac prauis succi, lactuca nõ multum quidem

Lactuca tēperatura.

generat, id tamen nec mali succi est, neq; omnino laudabilis. Porrò dum essem iuuenis, ventriculusque mihi infestaretur bile, lactuca qua ipsum refrigerarem vtebar: quum verò ad ætatem declinantem perueni, hoc ipsum olus fuit mihi contra vigilias auxilio, quæ senibus esse annexæ videntur. Habet itaque lactuca succum quidem frigidum atque humidum, minime tamen prauum, quare nec concoctioni resistit, nec perinde vt reliqua olera, ventrem cohibet sicuti neq; etiam prorritat.

DE GINGIDIO.

Græcè, γγγιδιον: Latinè, *gingidium*, *charefolium*:
 Italicè, *ceresolio herba*: Gallicè, *cerfueil*: Germanicè, *Kerbelkraut*.

Enarratio CXXXI.

RECTÈ mea sententia, Ruellius Gallus, & post illum Fuchsius, in suo herbario, *gingidium charefolium* esse,

Gingidium charefolium est.

Gingidium.

Quòd verò Hispani, herbulam hanc, in hortis suis hucusque satam non habeant, id in causa mihi esse videtur, quod coriandro viridi maximè vtantur, id ferculis quotidie infundendo, quod tamen vniuersa Italia, & Germania, ac Gallia, respuunt, & tanquam noxiam herbam horrent, cuius loco hanc amplexantur, chærefolium dictam, quæ in vniuersum alia est, ab ea quam Plinius chærefolium appellat. Huius porro vires, Galenus libro secundo, de Facultatibus alimentorum. cap. quinquagesimo quinto: & sexto libro, de Facultatibus simplicium medicamentorum, enarrat, dicens: Gingidium gustu amarum & astringens quum sit, temperie calidum frigidumque videtur: Secundum verò vtramque qualitatem, desiccatorium est, cætera porro, stomacho amicum existit.

Chærefolium Plinij.

DE SCAN-

DICE.

Græcè, οὐράριον: Latine, scandix.

ENAR

Enarratio cxxxii.

Scandix.

Scandicem gingidio similem herbam, nobis diligentissimus vir Ioānes Falconerius Anglus, primò Ferrariæ indicauit, nec enim illam aliis nominibus appellari nouimus, qua de causa nomē claturas alias non adiecimus.

DE CAU-
CALIDE.

Græcè, καυκαλίδς: Latine, caucalis, daucus agrestis: Hispanicè,

queyones, ierua: Italicè, pitrosello saluatico: Gallicè, persil sauuage: Germanicè, Rauchbibernell.

Enarratio cxxxiii.

A Deo caucalis herba, daucum refert, cum figura, tum foliorum incisura, & umbella, vt meritò Daucus syluestris à multis appelletur. Nascitur enim hæc vbique, in aruis, folio inferiori petroselino simili: superiori verò, inciso, minuto, vt in fœniculo, cernitur, vnde ab Italis, petroselinum aggreste, herba ista dicta est. Præterea, huic similis folio & umbella alia est herba, caule hirsuto, cuius radices rotundæ, nucum magnitudine sunt: exterius nigræ, intus verò albæ, & esui aptæ, quas pueri in Hispania, frequentissime comedunt, & eas, eadem voce, qua iuncum auellanam appellari diximus vocant, nusquam quàm in Hispania à me visas: nec mirum, quum, vt ait Virgilius. Nec verò terræ ferre omnes omnia

Caucalis
herba,

Caucalis.
rucheta: Gallicè Roquette: Germanicè, Vucifis
senff.

omnia possunt. Cæterum de caulide, ita prodit Galenus libro septimo, de Facultatibus simplicium medicamentorum, quidam daucum syluestrem nuncupant, est enim ei adsimilis gustu simul ac viribus, excalfacit enim vt ille & desiccet, tum vrinam ciet, & muria ad repositionem conditur.

DE ERVCA.

Græcè, ἐϋζωμορ: Latine, eruca: Arabicè, ergit: Hispanicè, a-
ruga: Italicè, rucola,

Enarratio CXXXIII.

Eruca.

ERUCA tam domestica quàm syluestris communissima est herba, quæ plerunque in acetariis venit, & ideo eruca dicitur, quia in gustu erodat: euzomos verò, quia iura commendet, detque illis gratum saporem. Venerem enim eruca mouet, qua de causa, à poetis salax eruca appellatur: de qua Galenus libro secundo de Alimentorum facultatibus capite quinquagesimo tertio, ita inquit: hoc olus manifestissime calfacit, semenque gignere creditur, & coeundi excitare appetitum, capiti etiam dolorem infert, præsertim si quis ipso solo vescatur: hætenus Galenus. Quibus, tu adde, modo quo eruca vescitur, calidus tempera-
 tura

Sativa.

Sylvestris.

tura sit, quum si frigidus fuerit, tantum abest vt illi dolore capitis inducet, vt potius magnum adducat iuuamen.

DE OCIMO.

Grecè, ὄκνιμον: Latinè, ocimum: Arabicè, berendaros:

Hispanicè, albahaca: Italicè, basilico: Gallicè, basilic: Germanicè, Basilig.

Enarratio cxxxv.

Non solum in hortis satum ocimum videtur, sed Ocimum,
passim ad fenestras figulinis vasis repositum, quod mulieres ob fragrantissimum quem habet odorè fouent, vnde ocimū ab ὀσῆ verbo quòd est redoleo, deductum est. Reperitur enim gariophyllatum dictum suauioris odoris, sic dictum quòd nescio quid gariophylli redoleat, propriè verò basilicon minutis foliis ornatum, acinos est, de quo tertio libro sermonem faciemus. Cæterum in
ocimi

*Ocimum mediocre.**Ocimum maius.*

Acinos
quid.

Simeon
Sethi.

ocimi viribus multi dissident, Galenus tamē cui habenda fides est, sic de eo lib. viij. de Facult. simplic. medic. tradit: Ocimum ex secundo est ordine calfacientium, habet autem recrementitiā humiditatē, proinde nec commodum est, quòd in corpus sumatur: cæterum foris illitum ad digerendum & concoquendum idoneum est. At Simeon Sethi, de eo ita quoq; iudicium suum fert, quum dicat, basilica ocima, olfacta, cor, & caput iuuant, si aqua irrigantur humidiora fiunt, & somnum cōciliant, semen eorum cardiacis affectibus succurrit, animi mœrorem ex atra bile ortam, in hilaritatem & lætitiā mutat.

DE OROBANCHE.

Græcè, ὀροβάγχη : Latinè, orobanche, erui angina: Hispanicè, yerua vaqua: Italicè, herba lupa, coda di leone, herba tora: Gallicè, pain de lieure, fenien: Germanicè, Sommervuurtz.

Enarratio cxxxvi.

Orobanche.

Nascitur orobanche inter legumina, hordeum & canabin, pedalis altitudinis, cauliculus, & minoris ad ruborem declinans, sine foliis, hirsutus, pinguis, tener, asparagi modo crassus, flore subrutilo, ad album declinante in totum hypocisti similis, nam radix illi, tenera, pollicaris crassitudinis est. Orobanche ex maleficio nomē traxit, quod videlicet, legumina, præcipuè orobum, inter quæ nasci diximus, strangulet, non illis, se circumligando, vt Theophrastus dixit, sed tantum

Orobanche
cauliculus
est.

inter ea nascendo, vt experientia indicat. Dicitur verò herba hæc, nonnullis, herba tauri: ab aliis autem herba vaccæ, eo quòd vacca quum eam comedit, illico ad taurum accedit, non minus quoq; cynomorion appellatur, quòd canis genitale membrum referat, nam vna parte crassa videtur, alia verò subtilis. De qua ita Galenus lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum inquit, breuissimè, sicca frigidæq; téperaturæ est, in primo ordine.

DE TRAGOPOGONE.

Græcè, *ῥαγοπόγονος*: Latine, *tragopogon*, *barbula hirci*: Hispanicè, *barba de cabron*, *yerna*, *noz elhas*: Italicè, *sassifraga*: Gallicè, *barbe de bouc*: Germanicè, *Bocksbart*.

Enarratio cxxxvii.

Est dubio procul herba hæc similis omnino herbæ croci, præsertim illa flores purpureos emittens: nam alte-

Tragopo-
gon.

Hermo-
laus taxa-
tur.

ra luteos potius flores producit, sed vtriq; radix est parua, bulbosa, aliquantulum oblonga, auellanæ magnitudine, dulcis, esui apta, quam pueri in Hispania in campis eradicantes, à similitudine paruarum nucum, nozellas appellant, & illarû esu maxime oblectantur. Dicitur enim herba hæc barba hirci, quia in calice, nescio quid hircinam barbam representet, quanquam Hermolaus Barbarus vir alioquin doctissimus, parum hoc animaduertit.

DE ORNITHOGALO.

Græcè, ὀρνιθογάλοϋ: Latine, ornithogalum: Hispanicè, leche de gallina yerua: Italicè, latte de gallina: Gallicè, churles: Germanicè, Klein erdtuufs.

Enarratio CXXXVIII.

Ornitho-
galon.

Ornithogalon.

Scitent vniuersi campi sæno referti, ornithogalo herba, Dioscoridis picturæ omnino respondente. Nec minus quoq; inter segetes reperitur herba hæc, sine foliis caulem producens, tenerum, subtilem, tribus quatuorve agnatis, & ipsis etiam tenellis, ex quibus flores prodeunt primo aspectu albi, sed postea penitus inspecti, exterius herbaeco, intus verò tantum lacteo colore deprehenduntur: in medio quorum postea tanquam in pillula semen seruatur, pistrinæ accommodatum, quum id panibus tanquam melanthium iniiciant: Radices quoque huius herbæ dulces sunt, bulbosæ, in victus vsu quotidie venientes, non minus ac castanæ, quas rustici deficiente annona, non prætermittunt, famem, crudis & coctis propulsantes.

DE

DE TUBERIBVS TERRAE.

Græcè, ὑδνα: Latinè, tubera: Hispanicè, turmas de tierra: Italicè, i tartuffi: Arabicè, ramech: Gallicè, truffes: German. Morchelen, hirtz brunst.

Enarratio CXXXIX.

PArat intra se tubera tellus, sine caule, sine foliis, aliisve Tubera.
pagnatis, quæ pessimum & terrestrem præbent nutrimentum, & ut tradit Auicenna nervis & stomacho inimica sunt, qua de causa, consulto iure carniū pinguiū tubera elixanda sunt, vel ut Platina lib. de Obsoniis placet, vino lota sub cineribus coquenda sunt, ac sale & pipere aspersa, adhuc calida in conuiuijs, post esum carniū comedenda. Erūpunt enim, ut obiter hoc dicamus, tubera tonitru, vnde Aquinas poeta dixit: Et facient lautas optata tonitrua cœnas.

DE HORTENSI SMILACE.

Græcè, σμίλαξ κηπάια: Latinè, smilax hortensis, phaselus: Hispanicè, seyonès: Italicè, fuginoli, fasele: Arabicè, lubia: Gallicè, faseoles: Germanicè, Faselen, Vuelsch bonen.

Enarratio CXL.

ADeo clare phaselus vulgatissimum legumen à Dioscoride in præsentī describitur, ut non multis opus sit comprobationibus. Nam renū figura legumen hoc cernitur, aliquando rubrum, aliquando verò album, non nunquam quoq; nigro colore compunctum. De quibus omnibus hic Dioscorides simul agit, non verò, ut quidam putāt, de vno tantum genere, pluribus variegato coloribus, quod hodie Italia phaselū Turcicum appellat, ut cap. 101. abunde diximus. cæterum coquuntur hodie in Italia pro cibo, teneræ ac virides cum semine phaseli siliquæ, veluti quoq; olim fieri Dioscorides meminit, cæterū, statuosum nutrimentū phaselus gignit, nec omnino malum.

DE MEDICA HERBA.

Græcè, μηδική: Latinè, medica: Hispanicè, alfise, eruaie: Arabicè, cot, & alfafasar: Gallicè, saint foin,

foin, foin de bourgogne: Grand tressle.

Enarratio CXL I.

HAcc non vbiq; prouenit herba: at in regno Valentiano apud Hispanos, abundantissime crescit, vbi quoque illius serendæ diligens, pro saginandis iumentis cura habetur, quam Arabica voce, alfasse, vel alfafasat appellare solent, in Gallia quoque eam nasci Ruellius est author, vbi trifolium magnum. aut potius Burgundia trifolium appellari tradit. Dicitur tamen herba ista Medica, quod ex Media, in Italiam olim adducta fuerit, vbi quoque magna diligentia, pro iumentorum pabulo seruebatur, sed nunc quod nouerim, vniuersa Italia ea caret.

DE APHACE.

Græcè, ἀπάκη: Latine, Aphace, syluestris vitia: Gallicè, vesseron, Arabicè, apaki: Germanicè, Feldvuicken.

Enarratio CXL II.

Aphaca en
diua spe-
cies.

Fuchsius
errat.

Aphaca.

NAscitur in pratis & prope sepes aphace herba, caule quadrato, folio lentis, aut campestris eruilæ, flore subrubro, sed postea siliculas quasdam emittit paruas, in quibus semen, ad speciei conseruationem recondit. Nam aphaca, apud Theophrastu longe alia est herba, vtpote cichoreæ altera species, quam dentem leonis, aut tarraxacum, vel altarraxacu appellari diximus. Porro Fuchsius in præfenti errat, quum aphacen, os mundi, herbam esse dixerit, quum proculdubio, os mundi, folia

folia maiora habeat, filicis modo alata, herba in altum
 erescens, & ea de causa, à multis spectaculi gratia in hortis
 sata habetur: Hòdie verò aphaçe, in Hispania nõ feritur,
 quia ubiq; , & in omnibus campis, præcipue fœno refer-
 tis sua sponte nascatur, vt audio tamen, in nonnullis Italię
 locis, illius, non minus ac alterius cuiusq; leguminis cura
 ferendi habetur, de qua Galenus libro sexto, de Faculta-
 tibus simplicium medicamentorum, ita inquit: Aphace
 astringit, editurque vt ipsa lentacula, ægrius tamen con-
 coquitur: Cæterum valentius desiccât, & moderati calor-
 is est, cætera verò legito lib. j. de Facult. alimen. cap. 6.

DE PORRO CAPITATO.

Græcè, πράσρον κεφαλωτόν: Latinè, *Porrum capita-
 tum*: Hispanicè, *Puerros*: Italicè, *porri*: Gallicè,
Poureaulx: Arabicè, *Curat*: Germanicè, *Lauch*,
schnitlauch, & *bryßlauch*.

Porrum capitatum.

Porrum sectium.

Enarratio CXLIII.

*Prasum
porrum.
Prasum
marrubium.*

PRasum, porrum est, prasium verò marrubium, cuius inadvertentia Plinius quandoq; lapsus fuit. Agit igitur Dioscorides de porro capitato, non quidem quòd ab aliis communioribus radices habentibus longas differat: sed potius, quia olim in isto capitato, maior firmitas & teneritudo quàm in cæteris, percipiebatur. Parabatur autem porrum capitatum, id est, capitatis latioris, utpote cepæ modo incrementum habens sequenti modo: quum enim transplantabatur, folia à radicibus auferebantur, ac subtus parum tegulæ, aut cuiusvis alterius testæ ponebatur, ne porri radix in altum cresceret, sed magis cepæ modo lata fieret, de quibus, & cepis, ac aliis, Galen. lib. ij. de alimentorum facultatibus cap. vltimo sermonè fecit, cum dicit: corpus enim calefacit, & crassos in eo humores extenuat, glutinososque incidit, bis tamen aut ter in aqua decoctum, acrimonia spoliatur, quanquam nec sic quidem vim perdit extenuandi. At Simeon Sethi, porrum calidum & siccum, in secundo ordine constituit, dicens quoq; , vrinam cit, & mali succi est, assidue comestum visus hebetudinem efficit, difficilia inuehit somnia, & stomacho nocet, genitale semen calefacit, & capitis dolores excitat, iecur, renes, & vesicam ledit, confert ad hæmorrhoidas, bis verò aqua coctum & aceto, & garo & oleo, cuminoq; coditum, salubre est, iis qui frigido sunt stomacho.

DE AMPELOPRASO.

Græcè, ἀμπελόπρασον: Latinè, ampeloprasum, vinearum porrum, agreste porrum: Hispanicè, ayos de las vinhas, puerros de las vinhas: Italicè, porro saluatico, porrandelo: Gallicè, porreau de chien, porreau sauuage: Arabicè, Nabati: Germ. Vuildlauch.

Enarratio CXLIIII.

Porrum vinearum.

Dicitur ampeloprasum, quod in vinetis frequentissime nascatur, quo rustici allij loco vescuntur. Duram enim substantiam ampeloprasum habet, & acutum ex se spirat odorem. De quo Galenus libr. vj. de Faculta. simpl. medic. ita inquit, ampeloprasum, si inter allium & prason, hoc est, porrum, medium quiddam concipias, facultatem ampelop

ampeloprafi inueneris. Est enim agreste vt sic dicam porrum, quamobrem & acrius eo & siccius est, sicut agrestia omnia reliqua hortensibus, ac proinde stomacho quam illud nocentius, sed & crassos & lentos humores potētius incidit, valentiusq; infarcta organa obstructione liberat, hac quoq; ratione, yrinas sæpe prouocauit, vbi à crassis & lentis retinebantur humoribus, adeo vero est calidum vt illitum cataplasmatibus modo exulceret. Dicitur autem est antea, quod quæ eum in modum sunt calida, extremi sint ordinis. Hæc Galenus: in quorū verborum primordio animaduertendum duximus, quod Galenus, Ampeloprasum viribus constituit inter allium & porrum, quum tamen hæc potius scorodopraso, hoc est allio porro, quam ampelopraso, vineto porro, conueniant: quæ quoq; Galenus lib. viij. eiusdem citati voluminis cōfirmavit, quum dixerit scorodopraso, sicut gustu & odore mediam scorodi, hoc est allij, & prasi id est porri, qualitatem possidet: ita & viribus, vnde prima illa verba, capitis ampeloprafi, addita superesse pro firmo crediderim.

DE CEPA

Græcè, κρόμμυον: Latinè, Cēpa, cepe: Hispanicè, Cebolhas: Italicè, Cipolle: Gallicè, Oignon: Arabicè, Basil: Germanicè, Zvuibel.

Enarratio. c x l v.

CEpa lachrymosum olus, vbique vulgatissima est, cuius dulcis & acris ac media, veluti rubra & alba reperitur, quæ quoq; inter bulbos reponitur, imò Celsus omnia capitata olera, vel quorum radices in victum veniunt, inter bulbos reponit, vt capite de scilla quoq; meminimus. Ex quarto enim ordine excalfacientium cepa est, vt tradit Galenus, lib. vij. de Facul. simpl. medica. de quo certe haud admitari non possum, quum cēpam in quarto collocet gradu: scillam vero medicamen venenosum in secundo tantum. Cæterum, cepa vt Simeoni Sethi placet, lotium cit, & semen genitale gignit, cibi appetentiam excitat, capitis dolores facit, & stomacho officit, rationem etiam vt aliqui ferunt, lædit: si verò coquatur, plurimum malignitatis deponit, & utilis fit

ad thoracis asperitates, & tusses, hæmorrhoidas imposita aperit, & cum aceto inunctum, alphas extergit, etsi autem crassarum partium substantiam habeat, humores tamen crassos & lentos extenuat, ventriculum verò inflat, si crebrius quis ea vtatur, in lienis vitia incidit.

DE ALLIO.

Græcè, *ονόπδος*: Latine, *Allium*, Hispanicè, *ayos*:
 Italicè, *aglior*. Gallicè, *ail*: Arabicè, *Thum*: Germanicè, *Knoblauch*.

*Allium hortense.**Sylvestre.*

Enarratio CXLVI.

*Scorodon
allium.*

Scorodon quasi *ονόπδος* id est rudem rosam, quòd aspere supra modum redoleat, dictum puto, & allium, quòd exiliendo crescat, honestum ac gratú rusticæ plebi obsonium est, adeo vt à Columella lib. ij. inter hortorum delicias numeretur, & à Galeno rusticorum theriaca, siue rusticorum antidotum appelletur, quòd ad allium tanquam ad sacrum antidotum & theriacam, quum male sint affecti,

Sylvestre.

Vrsinum.

affecti, concurrant : cuius à Dioscoride in præsentibus duo
 describuntur genera, Hortense siue domesticum : alterum
 vero sylvestre quod Græci ophioscorodon, id est angu-
 inum allium vocant, sua sponte in aruis crescens, folio
 prælongo, tereti, intus concauo, iunceam speciem re-
 præsentante, radice vero domestico non abssimili. Ter-
 tium autem genus, præter hæc duo citata comperitur,
 vrsinum dictum, in nemoribus nascens, & nunc hortis
 Italix familiare factum, folio persimili lilio conuallis,
 flore multiplici, albo, odorem allij respirante, radice
 vero tenui. Cæterum an allium pestilenti morbo conue-
 niat, & in eo tuto dari possit, dubium est : cui quæsito
 facile respõdemus, quòd in præseruatione pestis, aliis uti,
 optimum est consilium, quanquam Abinzoarem opposi-
 tum asseuerantem videamus : sed re vera, allium veneno
 aduersari, & optimum esse antidotum, non solum come-
 stum pro pestis præseruatione, sed etiam vt ex eo confi-
 ciatur rubricans emplastrum in bubone pestifero certum
 est. Verum allium in curatione morsus viperæ multum

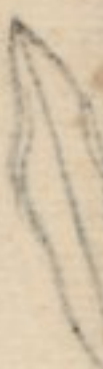
Anguinũ
 allium.

Vrsinum
 Allium in
 peste.

Allium in
 viperæ
 morsu.

bb 5 valere,

valere, omnes tradunt, & nos ipsi experientia comprobatum habemus: quo fit, Auicenna Fen. sexta, quarti libri, cap. xxxij. quo de viperæ morsus cura agit, emendandus veniat, quum loco alliorum, Interpretes somnum ineptissime interpretatus est, Vocum forsan Arabicarum affinitate deceptus: Nam taumi Arabes allia vocant, naumi vero somnum. Quum igitur Auicenna dicat, quod affectus viperæ morsu, vtatur si possibile est, allii & vini multitudine in potu, quum omnem excedat curationem, medicamen hoc interpretes, non alliorum & vini multitudine, vtendum dixit, sed potius somni & vini quantitate: qui sane error vitæ humanæ periculosissimus est. Proinde Auicenna in eo loco vt diximus, emendandus est. Allium authore Galeno libr. viij. de Facul. simpl. medica. desiccatur & excalfacit quarto excessu. Porro, ophioscorodon, agreste allium est, domestico valentius, ceu reliqua agrestia omnia. Sed hæc de scorodo sunt dicta: nam scordion herba, longe alia res est, de qua suo loco plura dicturi sumus.

DE SCORODOPRASO

Græcè, σκοροδόνρασον: Latine, *Allium porrum*, *allium Turcicum*: Italicè, *aglio de Turchi*, Germanicè, *Feldknoblauch*.

Enarratio CXLVII.

Decipitur Scorodopraso herba, à natura producta est, non vero
Marcellus ab holitore ex allio & porro composita, vt Marcellus
Virgilius. Virgilius putat. Nascitur in aruis foliis porri, quæ & in horti iam hodie spectaculi gratia cernitur, & illam Turcicum allium vel Turcarum porrum appellant, allij & porri vires possidens, vt de eo testatur Gale. loco superius citato dicens: Scorodopraso, sicut gustu & odore mediam scorodi hoc est allij, & prasi id est porri, qualitatem possidet, ita & viribus.

DE SINAPI.

Græcè, σινάπι ἢ σάπυ: Latine, *Sinapi*, Hispanicè, *Mostarda*, *mostaza*: Italicè, *senape*: Gallicè, *senene*: Arabicè, *Cardel*: Germanicè, *Zam oder garten senff*.

Enarratio CXLVIII.

Sinapi.

Sinapis ut Athenæo placet, hic dicitur quod olfactu suo luminibus officiat, cuius duo habentur genera. Alterum, caulem habens hirsutum, longum, ramosum, folia rari, minora tamen & asperiora, flores luteos, siliquas rotundas ac hirsutas, plenas semine paruo, minuto, & candicante. Alterum verò hirsuto quoque caule præditum est, minore tamen, foliis erucae, sed maioribus & latioribus, ac laciniatis, floribus albicantibus, crucisque effigiem referentibus, siliquis teretibus, & oblongis, semine

Sinapis.

pullo rufescente vé refertis. Caterum, ex sinapi, adiecta panis medulla & aceto, conditum paratur, pro bubula potissimum & duris piscibus comedendis, accommodatum, non minus quoque ex musto rubro & sinapi, apud Gallos frequentissime quoque concinnatur, veluti ex pomis sinape, cinnamomo & melle: est enim sinapis semen calidum & siccum quarto ordine, ex quo sinapismus ad exulcerationem paratur, ut Galenus ex mente Archigenis libris de Locis affectis meminit, oleum porrò ex eo confectum in officinis prostat.

Sinapis temperatura.

DE NASTURTIO.

Græcè, *κρόσσον*: Latinè, *nasturtium*: Arabicè, *harf*: Hispanicè, *nasturcyos*, *malpica*: Italicè, *agreto*: Gallicè, *resson alenois*: Germanicè, *Garten kressen*.

*Nasturtium hortense.**Sylvestre.*

Enarratio CXLIX.

*Nasturtiū.**Nasturtiū
venerem
incitat.
Plinius er-
vat.*

Nasturtium appellatum est, à naribus torquendis, quòd odore & seminis acrimonia sternutamenta prouocet, cuius genera sunt duo, syluestre & domesticū: de syluestri paulò antea diximus lib. j. capite de hiberide siue vicetoxico: nunc autem de satiuo, siue domestico sermo habetur, quod egregie inter olera prouenit, & Venerem stimulat, quanquam Plin. lib. xx. cap. 13. illud eam inhibere contendat, non absq; errore tamen, vt experientia quotidiana docet. De quo Galenus lib. 7. de Facultatibus simplicium medicamentorū ita prodit: Nasturtij semen, adurentis facultatis est particeps, veluti napy. proinde omnia quæ rubrificationē postulant, eo excalfaciunt: miscetur quoque remediis quæ exhibentur asthmaticis, tanquam valèter crassos succos incidere valeat: porro & herba arefacta semini similem facultatem sortitur: nam quæ humida est, & viridis, multis numeris inferiorem.

DE

DE THLASPI.

Græcè, θλάσσι: Latine, thlaspi: Hispanicè, Lusitanicè, paniqueso de flor blanquo yerna: Gallicè, seneue sauvage: Germanicè, Besem kraut.

Latifolium.

Angustifolium.

Enarratio c l.

Tanta est thlaspi herbæ similitudo, cum ea quam officinæ bursam pastoris appellant, ut nonnulli herbariorum, eam quoq; bursam pastoris nominauerint: At reuera inter se multum differunt, quum folia in thlaspide diuisa in summitate esse videmus, crassa, stricta, lōgitudinis digitalis, saporis acuti, non insuauis. Vnde fit, quod pueri Hispaniæ illis vescentes, panem & caseum, herbam istam appellent: accedūt iis, quod flores thlaspi, albi semper sunt: in bursa verò pastoris, plerunq; lutei conspiciuntur. Semen quoq; in thlaspi, rubrum acutū, & latum percipimus, ut eas inter se, ut viribus, ita & figura differentes dicamus.

Thlaspi.

Bursa pa-
storis her-
ba.

dicamus. De qua Galen. lib. vj. de Facultat. simplic. medic. ita tradit: Semen eius facultatem acrem sortitur, adeo ut internos abscessus potu disrumpat, menses ciet, & fetum enecat, per sedem infusum sanguinolenta euacuans, ischiadibus prodest, euacuatque superne & inferne bilem oxybaphi mensura epotum. Verum, herba bursa pastoris dicta, frigida & sicca cum quadam stypticitate est, cuius succus recens extractus, vulnera recentia glutinat, & aceto mixtus, inflammationes & erysipelata sanat. Nam ex ea, & plantagine, parata in aqua pluuiali decoctio, cum bolo Armeno, dysentericis & hamoptoicis, id est sanguinem e pectore screantibus, medetur. Demum, herba ista profistendo quocunque sanguine fluente, accommodata est, & merito vulneraria dicta.

DE ARABIDE.

Græcè, ἀράβις καὶ ἀράβη: Latine, Arabis, draba.

Enarratio C L I.

Arabis.

Hanc & si Ruellius in Gallia nasci, præsertim in locis nuper cultis, eamque cuminum syluestre à vulgo appellari tradat, hucusq; tamen nunquam eam videre potui, Proinde, erederem herbam hanc, potius apud Cappadoces particularem esse, cuius semine frequentissime in ciliaris vtuntur, quam vel in Hispania, vel Italia nasci.

DE ERYSIMO.

Græcè, ἔρυσιμος: Latine, irio: Hispanicè, rinchaon: Gallicè, tortelle: Germanicè, Vuilder senff.

Enarratio C L I I.

Erysimon
Theophrasti
frugum
genus est.

Dioscoridis erysimon, siue irio, multum ab eo quod Theophrastus describit, differt, quum erysimon hoc Dioscoridis, herba passim in ruderibus, & fossis nascens sit, folio syluestri erucæ per simili, flore luteo, caule ramoso, lento, frangenti, cõtumaci, nam floris loco, siliquæ corniculorum figura prodeunt, in quibus semen minutum, sinapi vel nasturtio simile includitur: de quo Galen. loquitur lib. vj. de Faculta. simplic. medic. & Plin. lib. xxij. cap. vltimo. Nam Theophrasti erysimon frugum genus quoddam est, hordeo vel spelte perquam simile, de quo Plin. lib. xviii. cap. 7. & 10. locutus fuit, & Galen. i. de Facultat. aliment.

aliment. lib. vbi sesamo, irionis semen simile fecit. Quod
verò frugis genus hoc hodie sit, dubitatur, quò Ruellius,
tritici quoddam genus, ab Italis frumentonum dictum,
esse credat, mea tamè sententia nò sine errore, quum irio-
nis folia, interdum virent, vt refert Theophrastus, à iu-
mentis non edantur, quum tamen folia huius frumentoni
avidissime, ab illis comedantur, nec vllam cum sesamo
contrahit similitudinem, vt facile Ruellius conuincatur,
quòd Theophrasti erysimon tritici genus dictum non sit.

Ruellius
errat.

DE PIPERE.

Græcè, *πέπερι*: Latine, *piper*: Hispanicè, *pimienta*:
Italice, *pepe*: Arabicè, *fulful*: Gallicè, *poivre*:
Germanicè: *Pfeffer*.

ENARRATIO CLIII.

Nascitur piper apud Indos, eo modo quo apud nos he-
dera, sic enim quoque piperis planta parietibus & ar-
boribus hæret, circumuoluiturque folio mali cotonei, sed
rotundiore, quanquã piper quoq; in planta folia vitis fe-
rente, nasci à nònullis visum est, & hodie Venetiis in non-
nullis hortis conspicitur. Nascitur enim prius piper, affi-
xum ramulo, tanquam verruca carni, sed postea, pediculis
tanquam hederæ bacca pendet. Virides namq; piperis ra-
cemos, aceto seruatos, ex India, ad nos Amici transuexe-
runt: ex quibus exacte conscij sumus, quod piper eo modo
dicto creseat, nascaturve, sed quum ad maturitatè perue-
nit, colligitur, & in storeis ad torridù Solem ponitur, vbi
eo modo quo nos corrugatù videmus efficitur. Interdum
autem granum hoc omphax, ac immaturù est; album pi-
per appellatur, ita vt piper nigrum, & album eiusdem sit
arboris fructus, nec in alio differat, quam maiori vel mi-
nori maturatione. An verò piper album, nigro calidius
sit, vel è contrario, variant Authores. Nam Dioscorides,
nigrum calidius, ac maiori acrimonia præditù, gratiusq;
cibus esse testatur: Galen. verò, lib. viij. Simpliciu, contra-
rium contendit, vtcunq; tamen sit, vterq; errat, quia piper
longum eiusdem arboris, fructum esse credant, quum re-
uera, piper longum, alterius arboris fructus sit, qui ex in-
sula Somatra, Taprobana dicta adfertur, valenter enim

Piper.

Piperis ge-
nus quod
calidius sit
Galenus
errat.
Dioscori,
errat.

omnia

Piper longum.

*Diatrion
pipereon.
Caryophyl-
lum.*

*Carpesium
cubeba est.*

omnia hæc tria piperis genera calfaciunt, tum desiccant, & vt quarto lib. de Sanitate tuenda refert, piper longum, flatuosi spiritus crassitudinem soluit, & quæ in præcordiis pigra cessant, ad ventrem inferiorem depellit, & concoctioni ciborum subuenit, & subdit: Si huius copia non est, utiq; albo vtendum, quippe quod supra duo reliqua genera ventrem roborat: Sin hoc non adest, optimum nigrum petendum est: id verò fuerit, quod pondere præcellit. Paratur enim ex omnibus compositum, diatrion pipereon dictum. Cæterum quum de pipere locuti simus, non ab re quoq; fuerit, de caryophyllo præstâtissimo aromate, verbum facere, quum culinæ multum deseruiat, tametsi eo antiquitas pro odramento, referente Plinio, tantum utebatur. Est igitur caryophyllon festucarius quidam flos cuiusdam arboris apud Indos nascentis, buxo, tum figura, trunco & folio persimilis: falluntur qui caryophyllo folium nucis, aut cinnamomi inesse autumant, quum reuera, arbor caryophyllorum, buxi folio vestiatur: vnde Paulus Aegineta, libr. vij. suæ medicinæ recte hoc animaduertens dixit: Caryophyllon, quasi dicas, nucifolium non eam habet substantiam, quæ nomine prætenditur: sed ex India, veluti flores cuiusdam arboris festucacei, & nigri sunt, longitudine pollicari, propemodum odorati, acres, subamari, calidi & sicci in tertio ordine, qui multiplicis vsus sunt, tum in faciei medicamentis, tum in aliis. Apud Galenum tamen, nusquam quod meminerim, de illis mentio facta est, quanquam Serapio, cap. 307. Galenum citet, & paulo post dicat: Paulus quidem dixit sicut Galenus de litera ad literam, vnde significatur, quod ea ab eo transtulit, & subdit: cõfert enim stomacho caryophyllon, & epati, confortat cor, ventrem constringit, & cibum concoquit, pondere vero quatuor scryptulorũ cum lacte, ieiuno stomacho, potentiam veneream corroborat. Iis carpesium proximum est, quod cubeba officinis dicitur, vt libr. j. meminimus, & Actuarius confirmat, non enim carpesium, zedoaria siue zurumbet Arabum est, vt Mathiolus augurat, quum potius, vt dicimus carpesium cubeba sit, de quo Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. ita inquit: Carpesium simile est valerianæ, tum gustu, tum facultate, sed plus habet tenuitatis, proinde magis ea viscerum

cerum obstructions extergit, vrinam mouet, renelque calculis degrauiatos expurgat.

DE ZINGIBERE.

Græcè, *Zyrybēgis*: Latinè, *Zingiber*: Hispanicè,
Gengiuere: Italicè, gengero: Gallicè, Gingembre,
Arabicè, Zingibel: Germanicè, Imber.

ENARRATIO CLIIII.

ITa enim apud Indos Zingiber seritur, quo apud nos
allia, imo Zingiber, cannarum & veluti aliorum folia
emittit, quibus in iusculis & coquinario vsu, ac acetario,
Indiani, veluti nos aliorum foliis, vtuntur: aduehitur
porro zingiber ex insula Cananoris. Radix alba nodosa,
multidiuisa, odorata, saporis acuti, quæ ne euanescat, ac
vermibus corrodat, terra quadam rubra aqua dissoluta,
inficitur, ac sic infectam, rubrum zingiber appellant.
Assertur enim ex India saccaro conditum, senibus, & pi-
tuitosis, ac frigidis, & male concoquentibus stomachis
accommodatum, quanquam Venetiis & variis aliis locis,
siccum zingiber lixiuio emollitum prius, saccaro quoq;
paratur, non adeo tamen bonum, vt ex India aduectum.
De zingiberis vero viribus, ita meminit Gale. libr. vj. de
Facul. simpl. medic. Zingiberis radix excalfacit, sed non
primo statim occurso, veluti piper: vnde sane & minus
esse subtilium partium quam piper, existimanda: Etenim
illaboratam quandam, & crassam retinere in se videtur
humiditatem, quemadmodum piper longum, quare diu-
tius perseuerat quæ proficiscitur à zingibere, aut pipere
longo caliditas, quam quæ ab albo aut nigro. Porro vbi
totum corpus celerrime calfacere consilium est, ea tunc
exhibenda sunt, quæ & celerrime à caloris nostri contactu
incalescant, & promptissime vndequaq; ferantur. Verum
vbi partem quamuis refrigeratam recalfacere studemus,
contrà agendum, nimirum quæ tarde calefcentia, pluri-
mo tempore perdurent, ea præbendo. Ceterū, licet zin-
giber & piper longum, hac prædicta ratione à nigro pi-
pere differant, non magna tamen est differentia. At na-
sturtium, napy, tapsia, & agrestium columbarum stercus,
maiori tempore perfecte accenduntur, & plurimo tem-

Zingiber.

Zedoaria. pore perdurant. Cæterum zingiberi aroma aliud simile videtur, quod zedoariam: Arabes vero, zurumbet vocant, à Græcis vt dixi, prætermiffum: quia carpesium *Zurübet.* cubeba est, non vero zedoaria, de qua Serapio, cap.169. ita inquit: zurumbet, id est zedoaria, calidum & ficeum, in secundo gradu est, impinguat conueniente obefitate, & aufert ventofitates, & de eius proprietate est, alliorum, ceparum, & vini, tetrum odorem auferre, item morfui venenoforum animantium opitulatur, & craffas ventofitates refoluit, ac ventrem constringit: quibus adde apoftemata quæ sunt in matrice refoluit, vomitum retinet, & colicam affectionem curat.

DE HYDROPIPERE.

Græcè, ὑδροπέπερι: Latine, *Hydropiper, persicaria non maculata*: Hispanicè, *hierna pexiguera sin manchas*: Italicè, *herba persicaria*: Germanicè, *Mucken kraut, vuasser pfeffer.*

Enarratio C L V.

Hydropiper. **H**Ydropiper siue aquaticum piper, vt paucis dicamus, persicaria herba absq; literulis est, sic dicta, quia folia persicæ arboris similia habet: Nam absq; literulis siue maculis aut notis dicitur, ad differentiam alterius, maculis insignitæ. Est igitur herba hæc persicaria immaculata dicta, sapore acuta, acinosum semè, & acutum quoq; habens, aquosis in locis plerunq; nascens, in vniuersum descriptioni hydroperis respondens, vt meritò affirmare debeamus, persicariam officinarum absque notis, Græcorum hydroper esse. Vnde mirari satis nõ possum Ruellium virum alioqui doctissimum, qui tam intentate scriptum reliquerit, quòd eupatorium cõmune officinarum, canabis folia habens, hydroper sit, quum tantum reuera inter se differant, quantum beta à portulaca. Cæterum siliquastrum vel piperitis à Plinio descripta, lib. xx. cap. 17. ea est herba, cuius mentionem lib. j. cap. de Cardamomo fecimus, quæ pyramidales siliquas, cordis modo, profert, vnde siliquastrum nomè meruit, & piper Hispanum siue piper Indianum appellant. Auicenna verò zingiber caninum appellare videtur, cuius siliquæ maturæ rubræ coralli

coralli modo lucentes sunt, tanti feruoris & acuminis, vt piper excedere, ac sapore superare videantur. Nam piperitis, vulgaris herba, vt diximus, alia res est. De hydro-pipere verò persicaria dicta, loquitur Galenus lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum dicens: hydro-piperi à locis in quibus nascitur, & à similitudine quæ illi cum pipere in gustu est, nomen sortitum est. Cæterum, non vsq; adeo calidum est quàm piper, attamē herba ipsa etiamnum viridis, cataplasmatibus in modum imposita sugillata & tumores induratos digerit.

DE PTARMICA.

Græcè τῆραμικὴ: Latine, *Ptarmica*: Italicè, *Oliuella*: Hispanicè, *Pelitre saluatico*: Germanicè, *Vvilderbertram*.

Enarratio C L V I.

Ptarmica.

cæteras ecchymoses digerit: Viridis porrò calfacit, secundo ordine, tertio autem siccat.

PTAPMON, Latini sternutamentū vertunt, vnde ptarmice, quia sternutamentum iterare faciat, nomen habet, herba pyrethro non absimilis, tum folio, flore, & saporis acutie, vellicat enim linguam pyrethri modo, quanquam mitius, flores porro, anthemidis siue camomillæ, rotundi in huius herbæ summitate apparent, qui acri suo odore, nares ferientes sternutamentum irritant, & vt tradit Galenus libro octauo citato, præterdicta, sugillata &

Græcè, *ἄστροβιον*, Latinè, *radicula*, Arab. *Condes*.

Enarratio CLVII.

Struthion, siue radicula, aut fullonum herba, Arabum *Secundisi* est, quam nostri saponariam appellant, cuius species duæ hodie visuntur, altera parua, flores lanosos producens, humi sparsa, & ea de causa, à Græcis, *χαμαίγγιον*, appellata, quæ aqua manibus fricata, ex se spumam emit, qualem à sapone oriri videmus, Hispanis admodum familiaris, sub nomine saponariæ. Altera verò ab herbariis hodie indicatur lanaria herba, siue saponaria, hortis familiarissima, clymeni folia habens, caulem vero rotundum, nodosum, nõ verò fabaceum, vt in clymeno conspicitur, quæ dubio procul, multũ ab ea quam Plin. lib. xix. cap. 3. describit, abest, vtriusq; tamen radix, pro sternutamento euocando, in vsum trahitur. De qua Gale. lib. viij. citati voluminis dixit: Radix eius est aeris, calida, siccaq; temperamento, ex quarto propemodum ordine excalficientium, sed & abstergit, & irritat, proinde & sternutatione prouocat. Cæterũ, vnde herba ista, struthion, sit dicta, non satis constat, nisi forte à foliorũ ordine, quæ quodantenus auiũ alas imitantur, nam Græcorũ struthon siue struthion, Romanis passer est. Sed quũ de struthio loquor, in mentem venit herba quædam, apud Lusitanos, non nisi in muris patriæ meæ Castelli Albi, & Nisæ, oppidi circumuicini, nascens, quæ dubio procul, tanquã naturæ miraculum adduci potest. Est enim herba hæc, in muris, vastissimis lapidibus constructis, illis, nascens, nec aliter quã inter vtrunq; lapidem crescens, caule bicubitali, & ampliori, lanuginoso, folio parietariæ, resinoso, florem verò si spectes, passerulum, aut auiculam albissimam, lanugine quadam vestitã dices, vt inde nostri, herbam istam non nisi passerulorum, aut auicularũ herbam appellent, floret autẽ veris tempore, ac in hyeme emarcescit, postea verò, verno tempore repullulat. Neq; enim alibi, quã in iis duobus citatis locis, herbam hanc vnquã mihi videre contigit. Nullius præterea vt hæc dicamus, odoris flos hic est, imò tota ipsa herba ad nullos vsus medicos seruabatur: Olim verò causam huius floris inuestigans, nõ aliam inueni,

Herba passerulorum.

inueni, quàm quòd struthij; passerès dicti, inter illos magna molis lapides, nidificant; ex quibus semen ei aculatatum herbæ radicem attingere, ac eam inficere, erat possibile, adeo vt inde, & cælo fauente: flos ille auiculæ modo effigiatus euaserit. μυθολογία

DE CYCLAMINE.

Græcè, κυκλάμιον Ⓞ: Latinè, Cyclaminus, rapum terra: Hispanicè, pan de purco: Italicè, pan porcino, ciclamino: Gallicè, pain de pourceau: Arabicè, Buchormarien: Germanicè, Erdvuurtz; oder apffel, Schutein oder seuubrot.

Enarratio CLVIII.

Cyclaminus.

ac suffulsi cum melle illitus competit: ad hæc per nares expurgat, adeo vehemens eius facultas sit, vt abdomine illito, subducatur aluum, & fœtum perimat. Totâ autem radix succo imbecillior est, quanquam & ipsa vehemens

Dicitur cyclaminus; panis porcinus, quia à porcis auidissime eius radix tuberosa manditur. Nota enim herbâ est, & à seplasiariis in continuo vsu habitâ, cuius vires Galenus inuestigans ita lib. vii. de Facultatibus simplicium medicamentorum tradit: Abstergit, incidit, ora venarum aperit, attrahit, & digerit, succus eius hæmorrhoidas reserat; violenterque ad secessum prouocat in floccis appositus. Sic etiam facultatibus phymata, strumas, aliasque durities digerentibus commiscetur;

fatis. Nam & menses siue epota, siue apposita, euocat & aurigini prodest. Modus eius bibendi est drachmarum trium, siue cum meliocrato, siue cum passo, cutem detergit, ac tum alopecias, ephelidas, omniaque exanthemata curat, necnon auxilio est lieni indurato. Mesue verò, calidam & siccam in tertio ordine hanc collocat herbam.

DE ALTERA CYCLAMINO.

Græcè, κυκλάμινος ἑτέρα: Latine, Altera cyclaminus.

Enarratio CLIX.

Ruellius
fallitur.

Cyclaminon unico folio.

Quænam herba hæc, secunda cyclaminus sit, non satis constat. Nam Ruellius herbam quandam, ab Italis tamaro dictam, pro ea indicare solebat, quã quoque sigillum Mariæ appellari, ob id quod ab Arabibus bothomarien dicebatur, contendebat: sed revera Ruellius fallitur, quia Arabes, primam cyclaminum, bothomarien appellant, non verò secundam hanc: item, quia herba ab eo delineata, magis vitis nigre descriptioni, quam huic respondere videatur ut suo dicemus loco. Porro Mathiolus Senensis, hanc secundam cyclaminum à se inspectam affirmat, radice parua, auellane perfimili, quam hucusque nos nunquam videre potuimus.

DE DRACUNCULO MAIORI.

Græcè, Ἀγαρόπυρον: Latine, Dracontium, dracunculus maior, Proserpinalis Apuleio, Hispan. Taragontia,

gontia, *Italicè*, dragontea maggiore: *Gallicè*,
Serpentine: *Arabicè*, *Luf*: *Germanicè*, Schlan-
gen kraut.

Enarratio C L X.

Dracunculi. 1. species.

haberet annos, totidemq; esse folia. Libro quoq; xxv. cap.
2. In Lusitania, inquit, cognoui in agro hospitis, nuper
ibi repertū dracunculū appellatū, caulē pollicari cras-
situdine, versicoloribus viperarum maculis, quem fere-
bant contra omnium morsus esse remedium. Alius est
quem nos in priori volumine eiusdem nominis diximus,
sed huic alia figura, aliudq; miraculum, exeuntis è terra
ad primas serpentiū vernationes bipedali fere altitudine,
& cætera. Ex hac igitur multiplici dracunculi differentia
satis clare patet, quàm perperam dicant ij, qui caput se-
quens Dioscoridi superadditum esse contendunt, quum
dracunculus maior in multis crescat prouinciis, longe à
minori differens. Nam apud Flandros & Gallos, Italosq;e
procerè crescit, ita vt Seplasiarij ad tabernas, tanquam

V Arias esse dracun-
culi species, testa-
tur Plinius lib. xxiii. ca-
pite 16. vbi ita inquit: Id
autem quod Græci dra-
contion vocant, triplici
effigie mihi demonstra-
tum est, foliis betæ, non
sine thyrso, flore purpu-
reo; hoc est simile aro.
Alij radice longa, veluti
signata articulosaq; mon-
strauere, tribus omnino
cauliculis, folia eius ex
aceto decoqui cõtra ser-
pentium ictus, iubentes:
Tertia demonstrata fuit,
folio maiore quàm cor-
nus, radice harundinea,
totidem vt affirmabant
geniculata nodis, quot

Legitur
apud Pli.
inea, & lo-
quitur de
lacetania,
Hispania
proxima
parte. vide
apud ipsū
Plin. de La-
cetanijs lib.
& cap. 3.

spectaculum; ac prætereuntium remoram, eum ponant, præsertim quâdo purpureo illo flore, cornu modo oblongo floret. Nam tunc, res mira, ac horrenda apparet. Cæterum Galenus dracuntiorum omniû, utpote easdem ferè facultates habentium, sub vno capite mentionem fecit, dicens: Quiddam aro persimile obtinet, tum foliis, tum radice: cæterum illo acrius est, & amarius ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam & astrictiõnem leuiculam: radix omnia viscera expurgat, optimumque remedium est contumacium vlcerum. Verum extergit etiam cætera omnia, quæ extersionem desiderant: folia præterea similem facultatem sortiuntur, ob idque si sint viridia, recentia vulnera glutinant, fructus valentior est, nõ foliis tantum, sed radice, itaq; & cancos, & polypodas creditur eliquare, succus eius quoq; vitia oculorum expurgat. Hæc Galenus. Cæterû draconium hoc calidum & siccum in secûdo ordine est, aluum quoq; tentans, ut experientia quotidiana indicat, quare Manardum hic minus bene Mesuem taxare, certum est.

Manardus
non bene
Mesuem ta
xat.

Dracunculi. 2. species.

DE DRACVN-
CVLO MINORI.

Græcè, *Δρακόντιον μικρόν*; Latine, *dracunculus minor*, *dracuntium minus*; Hispanicè, *taragontia*, *hierua colubrina*; Italicè, *dragontea minore*; Gallicè, *serpentine*; Ger. Klein schlangen kraut.

Enarratio CLXI,

Dracunculus minor, qui viperina, aut dracontia, ob eius quoq; maculatum caulem dicitur, ubiq; vulgaris est, & officinis

Dracunculus minor.

einis satis cognitus, cuius radix abortum facit, & aluum subducit, ac magnifice faciem abstergit: qua de causa, ex ea mulieres pro polienda facie, quotidie vnguentum parant. Cæterum, in vniuersa Italia, herba quædam hodie comperitur, quam draconẽ, siue draconeam, aut dracontium appellant, folio oblongo, hyssopi modo, sed ampliori, sapore feruido, acetum & salem referente, & ea de causa, acetariis expetita, quia vtriusque saporem, in ea herbarum miscella superet, ita vt nec salem, nec acetum, sit opus addere. Nascitur autem herba ista, ex semine lini in cepa incluso.

*Dracon
herba.*

DE ARO.

Græcè, ἄροϋ: Latinè, arum, Hispanicè, yaro, foia de yaro: Italicè, aro, Iaro: Gallicè, vit de prestre: Germanicè, Pfaffenpint, arona.

Enarratio CLXII.

Arum.

ARum commune *Arum.* Anis, & nusquã non familiaris habetur herba, diuersimode tamen, quum non vbiq; æqualiter nascatur, acris, imò aliquando adeo mitis eius comperitur radix, vt rapæ modo, edi possit, quemadmodũ Galenum adnotasse legimus lib. ij. de Facult. alimentorum, cap. 63. qui quoq; de illius viribus lib. vj. de Facult. simplic. medic. ita inquit: Medio-crem extergedi vim possidet, estque pri-

mi ordinis calfacientium, & exiccantium, radices eius

cc § comese

comesæ mediocriter humorum crassitiem incidunt; ita ut sint excreationibus ex pectore idoneæ. Hæc Galenus. Verum herba ista, ut viribus differens quâdoq; reperitur, ita quoq; & radicis colore varia cernitur, quo factum est, ut Dioscorides, candidam radicem habere arum tradat: Plinius verò nigram libro xxiii. capite xvj.

DE ARISARO.

Græcè, ἀρίσαρον, Latine, Arisarum: Hispanicè, fraylillos hierua, fradinhos hierua: Italicè, erisaro.

Enarratio CLXIII.

Arisarum

Est ut refert Plinius libr. xxiii. ca. xvj. & res ipsa indicat, arifarum, vel arifarum, aro similis herbula, minor tamen, & minoribus ornata foliis, radice vero oliuæ magnitudine, qua multatâquam pretiosissimo secreto apud Germanos inferiores contra pestem vtuntur, vocant autem Hispani herbam istam, plurali numero, fraylillos, id est fraterculos, forsâ quia figura monachulum referre videatur.

DE ASPHODELO.

Græcè, ἀσφόδελοϛ: Latine, asphodelus, hastula regia, Hispanicè, Gamones, gamonitos: Italicè, Amphodello: Gallicè, Aphrodille: Arabicè, Biruach: Germanicè, Goldtvuurtz.

Enarratio CLXIII.

Asphodelus officinarum affodillus est, herba hastula Regia dicta, ob id quòd omnium plantarum, quæ bulbos habent, maximum proferat caulem, cui radices coaceruatæ, multæ glandibus similes, in longitudine sunt, colore vero aereo, sapore acri, quæ in vniuersa Hispania passim in pratis & conuallibus reperitur. Nam in frigidioribus regionibus difficulter nascitur, & Antuerpiæ semel tantam, & eam quidem in horto Martini chirurgici satam vidi. Nostro hoc tempore, huius radices in vsum victus non veniunt, ut olim veniebant: & Hesiodus ac Plinius cæterique antiquissimi viri affirmant, imò tam nunc alienus hominibus eibus, asphodelus est, ut potius pro muribus interficiendis, ipsa hodie vtantur.

Vnde

Vnde & merito illius radices, inter medicamenta cro-
dentia, censendæ sunt, non vero inter olera, vt prisca fa-
ciebant. De qua Galenus, lib. vj. de Facult. simpl. medica.
ita prodit: Huius radix extergentis est facultatis, vstæ au-
tem cinis, calidior, exiccantior, subtilior, ac digerere
potentior existit, ac proinde alopecias sanat.

CONSTANTINVS.

A Sphodelum etiam heroion dictam scribit Plinius lib. xxij.
Cap. eodẽ, in syluis nasci dixit Hesiodus, Dyonisius marem
ac foeminam esse: Folium habet oblongum, inquit idem author
lib. xx. Cap. 17. radix naris modicis similis est, neq; alia numero-
sior. 80. Simul aceruatis sæpè bulbis. Theophrastus & serè Græci,
princepsq; Pythagoras caulem eius cubitalem, & sæpè duum cu-
bitorum, solijs porri syluestris anthericon vocauerunt: radicem ve-
rò: id est bulbos, asphodelum: nostri inquit idem Plinius, illud
albicum vocant, & asphodelum hastulam regiam. Nicander &
contra serpentes & scorpiones, vel caulem quem Anthericon vo-
cari tradidimus, vel semen, vel bulbos dedit in vino. Mandeban-
tur enim olim bulbi, quod nostris temporibus desitum. in huius
planta nominibus, inter se non consentiunt authores tantum in-
terpretum culpa, maximè Dioscoridis, qui huius hæc verba de
Asphodelo li. ij. Cap. 199. καυλὸν ἢ λῆον ἔχοντα ἐπ' αὐτῆς αὐτὸ κα-
λόμενον ἀνθερίκον, ita interpretantur: caule laui, ferente in ca-
cumine florem, quem anthericon appellant: cum adiectiuum κα-
λόμενον id est vocatum, referendum sit ad caulem, non ad flo-
rem vt optimè Plinius ostendit: quod miror adhuc à nemine ani-
maduersum. super hac materia vide Aulum Gellium lib. xvij.
Cap. 2. Et Theophrastum lib. vij. Cap. 12. de historia plantarum,
qui anthericon videtur vsurpassè pro tota planta, vt etiam ob-
seruauit Cælius antiquarius, qui tamen nec ipse Dioscoridem in-
tellexit. Interpres Theocriti à se facere Theophrastum asseruit, cum
illud enarrans apud ipsum Theocritum, Ἀνταρ' ὄρε ἀνθερίκον κα-
λὸν πλείον ἐνυδούριον ἔχοντα ἐπαρμόσδων, Anthericos inquit,
fructus asphodeli, cuius folia porri syluestris maiora & latiora:
caulis vero antherix vocatur, cubitali vel amplius magnitudine,
hoc ipsum ait & Theophrastus. Asphodeli mentionem & Home-
rus fecit, Lucianusq; manes eo vesci tradidit. Decantatumq; illud
Hesiodi ἔσ' ὄσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλω μετ' ὕδατος. Nec ta-
cendum illud, quod apud Dioscoridem lib. j. Capite de Rhamno in
impressis Græcæ codicibus, de rhamni fructu legatur, ἐκινὸς ἀσφα-
δέλω?

*Ἐλαφ. id verticilo similem interpretes reddiderunt, quod & Thusa-
sanus adnotauit in dictione Asphodelos libri menda deceptum: le-
gendum enim σπονδυλίος, vt & credibile Ruellium, ceterosq; le-
gisse in fideliore Codice.*

DE BVLBO VOMITORIO.

*Græcè, Βολβός ἐμετικὸς: Latine, Bulbus vomitorius:
Arabice, Zir.*

Enarratio CLXV.

Bulbus.

Bulbus vomitorius, ad differentiam cibarij bulbi, quia vomitum ciet, dicitur, planta quæ foliis nigris, & radice allio persimili vestitur.

DE BVLBO, QUI EDENDO EST.

*Græcè, Βολβός ἐδωδιμῶς: Latine, bulbus esculentus,
Arabice, Basar alzir.*

Enarratio CLXVI.

Bulbus esculentus.

tanti fecit Pythagoras bulbos Megarenfes, vt de eorum

Frequenti in vsu, bulbus qui edendo est, habetur: cepa quidē parua, oblonga, rubra, quæ venter irritat, & Ascalonitam, siue Ascaloniae cepam, quia ab Ascalone oppido Syriæ aduectam, appellant, de qua Martialis in epigramate dixit.

*Quum sit anus cōiux, &
sint tibi mortua membra.*

*Nihil aliud bulbis quā
satur esse potest.*

Vnde & merito, Marcus Varro, in nuptiis bulbos edendos suadet, cui Apitius assentitur, dum modo, nuclei pinci, eruce succus, & parum piperis dictis addatur. Ceterum,

natura

natura, integrum, vt fertur, composuerit volumen, inter quos scillam, & pancratium præcipuè numerare est, aliaq; diuersa genera vt, apud Theophrastum, lib. viij. de Plantarum historia legere est, & Plinium lib. xix. cap. 5.

CONSTANTINVS.

FAllitur Lusitanus, est enim & bulbus vomitorius & esculentus nostris hominibus ignotus: Atq; Ascalonia ab oppido Iudea nominata, Plinius enumerat inter cepe genera li. xix. cap. 6. & Theophr. lib. viij. Cap. 4. de bulbo vomitorio ab effectu vide Plinium lib. xx. Cap. 9. qui bulborum syluestrium florem anemonem etiam vocat lib. xxj. Cap. II. De bulbis etiam Galenus lib. vi. Paulus Aeg. lib. viij. Martialis. lib. xij. Colamella lib. x. Quæq; viros aciuunt armantq; puellas, iam Megaris veniant genitalia semina bulbi. Megarenses enim plurimi fecit Cato. Bulbus Græcis est, βολβός accepit tamen Aristoph. in Neb. pro tuberibus cum dixit βολβός ἀγαθὴ ἰσχυροί. Multa autem bulbosam radicem habent vt Harundo, Crocum, Lilium &c.

DE SCILLA.

Scilla.

Græcè, σκίλλα: Latine, Scilla, squilla, Hispanicè, Cebolha albatrana: Italicè, squilla: Gallicè, squille, oignon marin: Arabice, haufel: Ger, Meerzuibel.

Enarratio CLXVII.

SCilla, suspensa in officinis, squilla est, quæ in taleolas, sic ne inuicem se tangant, per intervalla, suspenditur, ex qua acetum scilliticum, & oxymel scillinum, parantur, cuius vires inuestigans Galenus, ita prodit lib. viij. Simplicium: Scilla, admodum quidem incidit,

*Acetum
scilliticū.*

incidit, calfacit autem secundo ordine, porro præstat eam affam, aut elixam sumere, quod sic eius vehementia exoluatur. Hæc Galenus, Ceterum an acetum Scilliticum, leniat asperam arteriam, vel eam potius exasperet, in dubium vertitur. Tu Cardanū Mediolanensem lege, Contradietione decima sui libri, quum paucis rem illic absoluit, ac vtinam non ita obscure vt solet, loquatur, vt inde tyrunculi in re medica illum intelligant.

DE PANCRATIO.

Græcè, πανκρητιον: Latinè, Pancratium, scilla minor, scilla nigra: Germ. Klein mecr zvuibel.

Enarratio CLXVIII.

Pancratiū

HAec minor scilla, & illa quidem nigra, ab herbariis indicatur, quam masculum appellarem: Superiorem vero, vt pote albam, fœminam, quanquam Ruellius, contra naturæ ordinem, albam, masculum appellat, nigram vero fœminam.

DE CAPPARE.

Græcè, κάρραγισ: Latinè, Capparis, Hlspanicè, alkaparras: Italicè, Cappare: Gallicè, Cappres: Arabicè, Cappar.

Enarratio CLXIX.

Cappares.

NOtissimæ sunt cappares, & officinis, & tabernis fere omnibus, salitæ prostant. Nam hortenses cappares, in frutice, non spinoso nasci Ferrariæ vidimus, appetentiam enim deiectam incitant, & lienem minuunt, atque obstructions aperiunt, qua de causa, capparis radice, & ipsius oleo pro liene atq; meatibus obturandis, frequentissime medici vtuntur, ipsi porro cappares, non admodum probum gignunt succum, imo vt tradit Galenus lib. ij. de Facul. alimen. tenuium quidem est partium capparis, ac proinde minimum alimenti exhibet, vtimur autem fructu huius plantæ magis vt medicamento, quàm vt alimento: sale enim conspersus ad nos importatur, propterea, quod putrescit, si reponatur solus: vbi igitur saluginem deposuerit elota, collapsam appetendi vim excitat, pituitam ventris detergit, atq; subducit, purgatq;

tum

eum lienis, tum hepatis obstructions, Vti autem ad eas res oportet, ante alios omnes cibos, ex oxymelite, vel oxelæo. Huius etiam plantæ virides ac teneros furculos, non aliter quam terebinthi mandunt, in aceto simul & muria, aut solo aceto condientes. Cæterum capparum pugnantibus facultatibus constat, vt lib. vij. de Facul. simpl. medic. legitur: extergit enim radix eius, & probe purgat, incidit, discutitq; tum amaritudine, tum acrimonia: at acerbitate contrahit, stringit, & densat, quapropter lienes induratos, & pota & extrinsecus imposita iuuat, menses promouet, pituitam per os educit, maligna viscera sanat, dentium dolores sopit, tumores digerit, & vitiligines, quas alphas dicunt, aurium vermes enecat, folia autem & fructus similem quidem, sed imbecilliozem vim possident.

*Capparum
natura.*

DE LEPIDIO.

Græcè, λεπίδιου: *Latinè*, lepidium, *Iberis*, *Gallicè*, *Coc*: & *poivrée*, *Arabice*, *hausab*: *Germanicè*, Pfefferkraut.

Enarratio CLXX.

Lepidium vt Galeno placet, iberis est herba, de qua libro j. cap. vltimo diximus: non desunt tamen, qui dicant, piperitum hortorum, lepidium esse: alij verò qui credant raphanum Gallicum potius esse, quæcunq; tamen ea sit herba, exulcerandi, ac ex cute squamas pellendi vim habet. Porro Plinij lepidium, eadem est herba cum secundo à Paulo Aegineta descripto lepidio, quod raphanum dictum Gallicum esse, omnino crederem, scitaragi à nonnullis Mauritanis appellatum.

DE BATRACHIO.

Græcè, βατραχίου: *Latinè*, batrachion, *ranunculus*, *Hispanicè*, *Lusitanicè*, *hierna belida*: *Italicè*, *pie do gallo*, *pie coruino*: *Gallicè*, *Bassinets*: *Germanicè*, *Hanenfuofs*, *fræsch pfeffer*.

Enar

Primum genus Ranunculi.

Secundum genus.

Enarratio CLXXI,

Batrachio,

Batrachion, id est ranunculus, herba à nostris pes cor-
 uinus dicta est, cuius genera plura, officinis nota sunt
 satis, quæ exulcerandi, & ignis modo, vrendi vim possi-
 dent: vnde mirari satis non possum, vt multis ab hinc an-
 nis dixi, cur Otho Brunphelsius, huius tria genera effigia-
 ta, non batrachio, sed coronopo potius tribuerit, quum
 illorum quodlibet gustatū, linguam exulcerat, non verò
 vt coronopus astringit: Vos verò illorū viuas herbas gu-
 state, & vt spero non inuiti pedibus in meam sententiam
 ibitis. Est enim primū horum genus, radicem rotundam
 habens, castaneæ magnitudine, qua pro excitanda vesica,
 ac exulcerando loco cutaneo, saepe vtimur. Secundū verò
 genus, apium risus dicitur, vel potius herba Sardonja, quæ
 ridendo interficit: de qua Apuleius dixit, si quis eam gu-
 stauerit ieiunus, ridendo exanimabitur, vnde risus Sardo-
 nius dictus est, & vt Salustio placet, neruos labiorum &
 oris musculos, illius qui eam comedit, contrahere facit,
 adeo

*Sardonja
herba,*

*Prima species.**Secunda species.*

adeo vt ridendo mori videatur. Nouimus nos, apud An-
 thuerpiam, hodie omnium ciuitatū facile reginam, non-
 nullos iuuenes Italos, in acetario herbario, hāc degustasse
 herbam, quorum nonnulli illico vitam cum morte com-
 mutarunt: alij verò, qui subito ad antidota, & medicamēta
 vomitoria confugere, euaserunt, venefica enim herba hec
 est, & vitæ humanæ aduersa. Tertium verò genus, com-
 mune est, & vbiq; obuium, insunt autem iis omnibus fo-
 lia apij, flores verò aurei, de quibus apud Hispanos, pro-
 uerbiū circumfertur, sic: de la herua belida, preseue lhe-
 no, barrigua fazia: quod sic sonat, quum batrachium her-
 ba in præsepio est, præsepium ea semper est plenū, at ven-
 tres iumentorum vacui sunt: Nam illa non vescuntur, nec
 immerito, quia exulcerandi vim possidet, veluti & quar-
 tum genus folia lactea habens: de quibus Gal. lib. sexto de
 Facultat. simplic. medic. ita tradit: Huius omnes quatuor
 species adeo acres existunt, vt cū dolore exulcerent: quare
 si cōuenienter vtare, pforas & lepras excoriant, & vngues
 dd diuellunt

diuellunt, tum leprosis stigmata digerunt, & verrucas detrahunt, quin & alopecias iuuant, exiguo tempore admota. Radix arefacta sternutationem prouocat, sed & dentes dolentes iuuat, sic vt eos frangat. Est itaque valde calida & sicca, tum radix tum vniuersa herba.

DE ANEMONE.

Græcè, ἀνεμώνη: Latinè, anemone: Hispanicè, amapolas de frochiquita: Italicè, anemone: Gal. coquelourdes, ou passe fleur: Arab. Iachaiak alnahamen.
Enarratio CLXXII.

Anemone.

olix magnitudinem, flores verò parui, nec ita magni veluti in erratico papauere, rubro, passim obuiosunt, purpurei vt plurimum, aliquando lactescentes, nonnunquam albi, & punicej: Item, in anemone, quum rumpitur caulis, nullum ex se emittit lac, quòd contrarium in papauere erratico euenire ani maduertimus. Dicitur enim anemo, quia non nisi flante vento, aperiatur. Est & altera

anemo

anemonis species, hodie cauda vulpis dicta, herba hirsuta, lanuginosa, quæ loco floris, lanuginè in summitatibus cauliculatorum producit, & illam nonnulli potius inter batrachij genera reponunt, quia omnino caustica, & ulcera faciens est. At de anemone ita tradit Galenus hb. vj. de Faculta. simplic. medic. Radix eius commansa pituitam euocat, succus è naribus purgatur, & oculorum cicatrices extenuat. Insuper sordida ulcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, mensèsq; appositè eliciunt, & lac trahunt.

*Anemonis
nomenclatura.*

DE ARGEMONE.

Græcè, ἀργεμύων: Latine, argemone.

Enarratio CLXXIII.

Argemonia hæc, multū ab agrimonia vulgari abest, nam vulgaris agrimonia, Græcorum eupatorium est, vt suo diximus capite. Quæ verò hæc Græcorum argemonia sit, mihi albo cotuo rarior est.

DE ALTERA ARGEMONIA.

*Græcè, ἀργεμύων ἑτέρα: Latine, argemone altera:
Vulgo argentina herba.*

Enarratio CLXXIII.

Hoc alterum argemoniū, vt paucis dicamus, argentina recentiorum est herba, sic argentina dicta, ab argenteo colore, quem in foliorum parte exteriori habet.

DE ANAGALLIDE.

Græcè, ἀναγallis: Latine, anagallis: Hispanicè, muruges: Italicè, anagallo: Gallicè, mouron & morgelline: Germanicè, Gauchheil.

Enarratio CLXXV.

Anagallidis multa sunt genera, omnia officinis satis nota, sub morsus gallinæ nomine, quanquā Dioscorides in præsentī duo tantum eius memorat, alterū cæruleo flore ornatum, fœmininū dictum: reliquum verò mascululum, phœniceo, siue rubro corallio perlimili colore, vnde corallium quoque à multis ob colorem sui floris di-

*Corallium
herba.*

*Anagallis mas.**Fœmina.*

*Auicenna
errat.*

Etum est, quo fit vt Paulus Aegineta lib. vij. suę medicinę quum antidotum articulari morbo cõueniens describat, cuius titulus ab anagallide sumendus erat, ille potius, à corallio, id est anagallide flores rubros, corallio similes habente, illum desumpsit, & diacoralliũ appellauit, cuius inaduertentia, Auicenna atq; eius omnes asseclæ, aberrauere, credentes à corallio potius antidotum denominationem sumpsisse, quàm ab herba corallio dicta, vt Ferrarienses primo magna yigilantia indicarunt. At Galenus, vtriusque anagallis facultates ita libro vj. citato enarrat. Anagallis vtraq;, & quæ cœruleum, & quæ purpureũ fert florem, extergentis est facultatis, habet verò nonnihil etiam caloris, & quandam trahendi vim, qua corpori infixæ extrahunt, succus earum ex naribus purgat, eadem de causa, in summa, desiccandi vim habet citra mordicationem, quamobrè vulnera glutinant, & putrida corrigunt.

DE HEDERA.

*Gracè, ξιαρός: Latinè, hedera: Hispanicè, edera, era:
Italicè,*

7 talicè, hедера: Gallicè, Terre, ou lierre: Arabicè,
cussus: Germanicè, Epheu, Mauer.

Hedera nigra.

Helix.

Enarratio CLXXVI.

Cissos hedera est, nō verò cisthos, vt alias monuimus, cuius inaduertentia Plinius errauit: cæterum hederæ plura & varia sunt genera, vt apud Plinium est videre lib. xvj. cap. 34. & Theophrastum lib. iij. cap. 18. Dioscoridis tamen, tria tantū descripta genera omnibus sunt nota, vnum album, à fructu & folio sic dictum: vnde Virgilius dixit: candidior cygnis, hedera formosior alba. Alterum verò nigrum, corimbo ferens nigros, atq; racemos in orbem circumactos de quo dixit quoq; Virgilius, atq; hederæ pandunt vestigia nigræ. Hæc ipsa, apud Plinium mas est, quæ olim Bacchica & Nisia dicebatur, quia in Bacchi sacrificiis, quæ Dionysia appellabantur, & illa confectis corollis vterentur. Tertium verò genus, Helix dicitur, quia multas habeat inuolutiones. Hedera omnino sterilis, nullum præbens fructum: de quibus omnibus Galen.

lib. vij. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita inquit: Ex contrariis facultatibus hederæ constat, habet enim quiddam astringentis substantiæ, quæ terrea & frigida existit, habetque nonnihil acris, quam calidam esse, vel gustus comprobat, præterea si viridis sit, obtinet etiam quandam aqueam & tepidam. Viridia igitur folia, in vino decocta, grâdia vlcera glutinant, malignaq; ad sanitatem reducunt, igne factas exulcerationes cicatrice obfirmât, cum aceto decocta lienosis opitulâtur: flores autem quodammodo validiores sunt, succus medicamen est errhinon, vetustas auriû fluxiones sanat, nec non vetera vlcera tum auriû tum nariû, lachryma hederæ perimit lendes, pilisq; nudat, adeo quippe est calida, vt etiã obscure adurat.

DE CHELIDONIO MAIORI.

Græcè, χελιδόνιον μέγα: Latine, chelidonium maius, Hispanicè, celiduenha: Italicè, celidonia: Gallicè, esclere: Arabicè, memiran: Germa. Schelkraut.

Chelido-
nia.

Chelidonium.

ENAR. CLXXVII.

Scitent omnes ferme S nûc horti & parietes chelidonia. Quæ hirundinaria, vt Theophrasto placet, appellatur quia aduentu hirundinis, suû excitat florem, vt apud ipsum legere est, libro septimo, capite decimo quarto. Plinius vero lib. vigesimoquinto, capit. octauo, chelidonium (inquit) visui saluberrimã hirundines môstrauere, vexatis pullorum oculis, illa medêtes. Cæterum, hæc non memithe est, vt Gerardus Cremonêsis & alij multi, nono ad Alnansorem regem dicato libro

libro, Rasem interpretati sunt, quia memithe Dioscoridis glutium est, ut Ferrarienses primo indicarunt, & post illos Leonardus Fuchsius libro Paradoxorum. At chelidonio vires, prosequitur Galenus libro. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita: Admodum extergit & calfacit. Succus eius ad acuendum visum est commodus, quidam radicem eius, ad auriginem ab obstructione iecoris ortam, in vino albo cum aniso propinant, Mansa etiam confert dentium doloribus.

Memithe
Glutium
est.

DE CHELIDONIO MINORI.

Græcè, χελιδόνιον μινον: Latine, *chelidonium minus*, *hirundinaria minor*: Hispanicè, *scrofularia menor*, Italicè, *saufello*: Gallicè, *herbe aus escroelles*: couillons de prestre: Arabicè, *Memithen*: Germanicè, *Feiguartzen*, oder *blaternkraut*.

Enarratio CLXXVIII.

VERna herba hæc est, atque ob id, quod apparentibus hirundinibus, è terra erumpit *hirundinaria* appellatur. Humi enim serpit herba ista, passim obuia, folio hederaceo, paruo tamen, sine caule, flore luteo, què Dioscoridès siluit, nam radices, illi parue infunt, tritici granis perquam similes, albæ, inter quas capillares nonnullæ comperiuntur, parum tamen acutæ sapore: nam in alio loco, acres reperiri non dubitarem, ut de Aro quoque Galenus dixit lib. ij. de Facultatibus alimentorum, & nos proprio capite meminimus. Proinde dotes huic chelidonio minori tributas, in nostro non reperiri crediderim, quum acredinem illam propriam, qua potissimum operatur, amissam habeat. Ut de eo ita dixit Galen. ubi supra, *chelidonium minus*, quum maiori sit acrius, celeriter eum exulcerat, vnguesque scabros eiicit, succus eius per nares purgat. Hæc itaque siccat, & calfacit, in quarto incipienti ordine: At *chelidonium maius* in tertio.

Chelido-
nium mi-
nus.

DE OTHONNA.

Græcè, ὀθόνη: Latine, *othonna*.

Enarratio CLXXIX.

Othonna quid sit, non satis inter priscos constat: Paulus tamen, illis adherere videtur, qui credunt, othonnam succum maioris chelidonij esse.

Auricula muris.

DE MYOSOTIDE.

Græcè, μύσος ὠτα: Lat. myosotis altera, auricula muris: Gal. Mouron.

Enar. CLXXX.

Prima hæc myosotis, id est auricula muris, quarto libro, alfinis dicta est, quare cum Marcello Virgilio, quum hic de ea semel factum fuerit, non esse de ea iterum agendum, dicendum reor, quum utrobique eadem est historia, & medicina, sequens tamen myosotis altera est.

DE ALTERA MYOSOTIDE.

Græcè, μύσος ὠτὶς ἑτέρα: Latine, myosotis altera, Auricula muris.

Enarratio CLXXXI.

Hoc secundum auriculæ muris genus, primo in Flandria vidimus, præcipue in oppido Beueres dicto, in vniuersum herbula, cuius folium auri muris respondet, vnde merito nomen contraxit. Cæterum Auicennam confuse admodum loqui, ut qui herbas quatuor, helxinem, alfinem, myosotida, & anagallidem, natura & figura, multum differentes, sub Auriculæ muris nomine confundit, Ferrarienses primo patefecerunt. Huius porro temperaturam ac dotes breuissime attingit Galen. lib. vij. de Facult

*Auicenna
error.*

eultat. simplic. medic. dicens. Myosotis deficeat secundo ordine: cæterum nullam euidentem caliditatem possidet.

DE ISATIDE SATIVA.

Græcè, ἰσάτις ἰσπύρα: Latinè, *Isatis sativa*, *glastum*,
Hispanicè, *pastel*: Italicè, *guado*: Gallicè, *du gue-*
de ou pastel: Arab. *Dili*: Ger. *Vueidt*.

DE ISATIDE SYLVESTRIS.

Græcè, ἰσάτις ἀγρία: Latinè, *sylvestris Isatis*, Hispa-
nicè, *pastel saluatico*: Italicè, *guado agreste*: Gal-
guede sauluaige: Germanicè, *Vuuld vueidt*.

Sylvestre Glastum.

Glastum.

Enarratio CLXXXII.

Nihil nunc isatide notius, qua infectores lanarum ma-
ximè vtuntur, adeo vt sine illa, nihil in tingedis pan-
nis proficere possint, quæ glastum, & hodie guadam vul-
go dicitur, cuius Galli, serendi maximam curam habent,
dd s & ex Glastum
guadam.

& ex ea maximum faciunt quæstum, veluti insulares, regi Lusitaniæ parentes: de cuius viribus Galen. lib. vj. de Facultatib. simplic. medic. ita tradit: Isatis domestica, quæ quidem vtuntur tinctorum, facultatis est valenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara & astringens, proinde magna vulnera corporum durorum glutinat, & sanguinis profluvio laborantibus partibus utiliter illinitur, tumores laxos mirifice digerit, simul ac reprimat, & aduersus omnia maligna vlcera mirabiliter resistit, At isatis sylvestris, manifeste iam acre quiddam, tum gustu, tum actione præfert, proinde quàm domestica magis desiccans, valentius etiam putredinibus obsistit, ad cætera iam comprehensa deterior, hæctenus Galen. Cæterum, ex succo isatidis Indicū confici, suo dicemus loco: Plinium quoque errasse, qui isatim, inter lactucæ genera computauit, notum est.

*Indicum
Isatidis succus est.*

CONSTANTINVS.

Dioscorides sub Isatidis nomine duas plantas complectitur, tantum sylvestris aut satiuæ apposita differentia. Vtramque suo nomine distinguit Plinius satiuam glastum vocans, sylvestrem vero isatin: quem imitari potius deberent interpretes, quàm nomina confundere nullius auctoritate vtramque plantam glastum vocantes. Simile inquit ille lib. xx. cap. 1. Plantagini glastum in Gallia vocatur: quo Britannorum coniuges, nurusque toto corpore oblita, quibusdam in sacris nudæ incedunt, Aethiopum colorem imitantes. (Adem scribit Casar in comment. lib. v. de bello Gallico) lib. autem xx. cap. 7. Tertium genus est inquit, in syluis nascens, isatin vocant. Quarto insectores lanarum vtuntur, quod glastum vocant: simile erat lapathæ sylvestri folijs, nisi quod plura habet & nigriora. Quo loco Plinius de lactucæ generibus loquitur, inter quæ isatin posuit propter similitudinem, quam etiam lactucæ confert Dioscorides: quo apparet, quàm sine ratione Lusitanus Plinium accuset: & quàm iuste Philandri summi alioqui viri fides suspectior esse possit, qui in suis eruditissimis commentarijs in Vitruvium scribit glastum in horum auctorum antiquis codicibus non legi.

DE TELEPHIO.

Græcè, τηλεφίον: Latine, telephium.

*Telephium album.**Purpurascens.*

Enarratio CLXXXIII.

Telephium non est crassula maior, vt multi rentur, quia crassula maior, faba inuersa dicta, frigida est: Telephium verò calidum. Proinde telephiũ, syluestrem portulacam, siue tertium sedum apud Dioscoridem esse, pro firmo crediderim, de quo sermo illic habendus est, At fabam crassam inter sedi quoque genera reponi debere, & illa quidem frigida, non inepte quis dixerit.

CONSTANTINVS.

Telephion de quo etiam Plinius libro xxviij. cap. 13. & Galenus lib. viij. simplicium, Paulusq; lib. viij. non est nostrum vulgare orpin dictum quod digitalis species est, siue sedi: non etiam est illecebra siue andrachne syluestris, tametsi ea quoque telephij nomine dicta sit ab Hippocrate: & Dioscorides ita vocatam lib. iij. cap. 91. Illecebram testetur, quæ portulaca est syluestris, cui secundum Dioscoridem loco citato, vis inest acris & vlcera dandi: refrigeratoria autem iuxta Plinium lib. xxv. cap. 13. At hoc telephium de quo nunc agitur, vel Galeno auctore tantum calidum est in primo ordine & siccam in siue secundi.

IN DIOSCORIDIS
ANAZARBEI LIBRVM. TER-
TIVM ENARRATIONES DOCTO-
ris Amati Lusitani Medici
præstantissimi.
DE AGARICO.

Græcè, ἀγαρικόν: Latine, agaricum: Vulgo aga-
rico: Gallicè, agaric: Arabicè garicum: Ger-
manicè, Agaric.

Enarratio capituli primi.

Agaricum

Agaricum.

HX IIS Medi-
cinis, Agari-
cū est, quibus
passim, ma-
gno cum ægrotantium
iuuamento utimur, non
enim radix est agaricū,
tamen Galenus illud ra-
dicem appellet, fungus
autē potius dicendus est,
qui ad radices multarum
diuersarum arborū, na-
scitur, non quidem ita al-
bus aut politus, ut in of-
ficinis cernitur, sed cor-
tice potius quodam co-
opertus, quo veterinarij,
mulo medici dicti, ple-
runq; utuntur, ex eo cly-
steres pro irritandis iu-

mentorum fecibus parantes: optimus hodie ex Africa
affertur, ex Allobrogibus verò non ita bonus asportatur,
quo vniuersa Gallia ac Italia utuntur. Fœmina agaricus,
primatū obtinet, modo ut inquit Mesue, sit habens quin-
que

Agarici bo-
ni nota.

que dotes, prima quarum est, sit leuis: secūda, sit albus: tertia velociter frangibilis: quarta, porosus: quinta rarus. Nam agaricus fœmina, à Dioscoride descriptus, intus rectas pectinum modo venas, & diuisiones habens, proculdubio pessimus iudicandus est, qua de re, in isto textu, mendam esse, aliquando sum suspicatus, quum quæ masculino pessimo debentur, Dioscorides fœminæ, agarico optimo tribuit, sed vtcunq; res se habeat, vt bonus dicatur agaricus, albissimus sit oportet, leuissimus, & minime lignosus: talis proculdubio erit, absq; lineis percurrētibus, quas in malo sæpe conspiciamus, & optimus dicendus erit, quem Democritus familiæ medicamen solebat appellare, quia in omni tempore, & omni ætate tuto dari possit. Agaricus, calidus in primo gradu est, & siccus in secundo, & vt tradit Galenus lib. vj. de Facultat. simplic. medic. Agarici radix, primo quidem gustu dulcis, sed paulo post subamara apparet, acrimoniæque & astrictiōis leuiculæ quandam speciem temporis spacio inducit, estque consistentia laxa: quare composita hæc radix est, ex substantia aërea & terrea à calore extenuata: Minimū autem habet essentiæ aqueæ, hac ratione & digerendi vim possidet, & crassitudinem incidendi, tum anfractus viscerum expurgandi: Iccirco regio morbo laborantes ex obstructione iecinoris, nec non morbo comitiali obnoxios sanat, tum rigores per circuitus recurrentes, ex crassis viscidisq; humoribus ortos, exterminat: iuuat & morsos à bestiis frigore lædentibus, aut cōpunctos, tum foris in affecta parte impositum, tum intro in corpus assumptū, pondere drachmæ vnius, cum vino diluto. Est etiam & purgatorium, in iis autem Gal. verbis, adnotandum duximus, quòd in agarico sapor amarus cōperitur, quo mediante (etsi à tota substantia) pituitæ purgatorius agaricus sit, biliosos quoque & serosos educit humores, præter quas dotes, reperitur quoq; in eo, vt tradit Galenus & experientia ipsa indicat, acrimonia pauca, & vix post longū tempus perceptibilis, quæ crassa incidit. At quia acrimonia ista vt diximus, pauca est, parum incidere potest, ideo sapientissime, medici, huius agarici facultates inuestigantes, quum ex illo pastillos parant, zingiber, vel cinnamomum, aut cassiam, cum salegema, & oxymelite, illi adiungunt, vt acrimonia

Agarici vi
res.

*Taxantur
medici.*

monia parua, à natura illi data. prædictis acribus medica-
mentis fortior euadat, & consequenter potentius crassa
incidat, & educat. Sed vnum est, in iis pastillis, siue trochi-
scis admonendum, quòd pharmacopolæ omnes, illos pa-
ratos in suis habent pyxidibus, vt quum à medicis descri-
ptum sit, Ex trochiscorū de Agarico, illico ad eas, nulla
interposita mora, confugiant, parum alioqui animaduer-
rentes medici, in iis trochiscis, vires agarici deperditas es-
se, quia siccitate acquisita, subtiliores particulæ, quibus
opus perfici solet, euanuerunt, manentibus crassis, & terre-
stribus: & ea de causa, medici prudentiores, & qui rerum
curam habent, nunquam agaricum nisi nouiter in pasta
paratum ægrotis præbent, scientes trochiscatum illum vi-
res suas omnino amisisse. Proinde caueant Medici dein-
ceps, ne suis ægrotantibus trochiscatum istum præbeant
agaricum, imo pharmacopolas, vt ab ista abstineât com-
positione, moneant: quum prudentius multo facient, si
quoties agarico vti opus fuerit, de nouo vt diximus con-
ficiât, & in pastam redigant. Sic enim melius operabitur,
imo in pasta, eo modo quo pilularum massa redigitur, lō-
giori tempore, quàm forma trochiscorum seruabitur, nec
ita celeriter suas amittet vires. Soluit autem agaricus, pi-
tuitam, ac bilem crassam, viscidosq; & crassos humores:
Verum agaricum internis inflammationibus obesse, Sila-
nus quidam commentariis super 9. libro Rasis, regi Al-
mansori dicato, contendit, de qua re Nicolaus Florenti-
nus, ac Mathæus de Gradis consulendi sunt, nunc vero
rem tetigisse sufficit.

DE RHAPONTICO.

*Græcè, ῥαπόντιον: Latine, rhaponticum, rhecoma,
radix Ponti: rheon, rha, rhabarbarum Ponti-
cum: Vulgò rheubarbaro da ponto, repontico.*

Enarratio I I.

*Rhaponti-
cum.*

ANconam veni nobile apud Italiam emporium, ad
quod omne genus hominum mercatorum, totius
Orientalis plagæ confluit, eo consilio, vt ab illis, si quæ
sunt medicamenta à nostris desiderata, quæ ex Oriente
afferri solent, haberem; nam quum hodie nullus extat
pria

princeps, qui pro illis veris cognoscendis sollicitus sit, aut qui medicis suis, modum aliquem inquirendi cum impensis constituat, ut olim Alexander Magnus præceptori suo Aristoteli summo philosopho opes ingētes ad hæc inquirenda naturæ secreta affatim largiebatur: Deceui, non ut principibus placerem, aut ex illis stipendium aliquod sperarem, sed magis ut animo satisfacerem ac posteritati prodessem quo ad fieri posset rerū occultarum, & de quibus authores hodie maximas habēt contentiones, certam afferrem notitiā: quo factum est, ut res votis non infeliciter successerit, ut in rhapontico iudicare quis poterit, quod ad me aduectum fuit, in maxima quidem copia, & id Gerardus Caroli Quinti Imperatoris, apud Solymanum Turcarum Imperatorem doctissimus orator, propriis manibus, in regione Ponti eradicaerat. Est enim vir ille doctissimus, & variarum linguarum peritissimus, ac medicamentorum simplicium diligentissimus inuestigator, qui hoc tempore, primo radicem istam in lucem traxit, digitalis longitudinis & crassitudinis, fungosam, leuem, coloris exterioris subnigri, sub quo luteus alter videtur, nam intus ea fracta, eiusdem cernitur coloris, quo vulgare rhabarbarum, præcipue immaturum, insignitur, quam si dentibus tractaueris, labia & sputum, crocei coloris reddi certum est, porro saporis mixti est, communis ferè aut vulgati rhabarbari ex se saporem reddens: Nam tota ista radix, styptica est, ut experientia comperit habeo: illius enim drachmarum duarum pondus sæpe dedi, & nullus bibentium egressit, imò potius eorum ventres constricti magis fuere. Proinde rhaponticum hoc Græcorum, diuersum à vulgari rhabarbaro esse, non solum figura, sed viribus ipsis, certissimum est. Quum autem hæc literis mandarem, huius radice Ponticæ partem, ad Antonium Musam Brasauolam virum doctissimum, misimus, veluti ad Anthuerpienses, ut inde singularis doctrinæ vir, Ludouicus Nunius Santarenensis Lusitanus, in Hispaniam ad amicos transmittat. Eam vero hodie quoque Monachi, qui Mesues Antidotarium enarrarunt, habent, veluti alij plures doctissimi viri Romæ agentes. Quapropter, de isto rhapontico nihil amplius agendum decreuimus, modo Dioscoridem sic in præsentem intellig

Exponitur Dioscorides. intelligendum monuerimus, eo modo quo Manardus olim interpretatus est, circa verbum hoc: Datur agarico similiter, in singuli prædictis morbis eodem pondere, in iisdem liquoribus, &c. non autem Dioscorides per hæc verba, rhaponticum purgatoriū, vt agaricum intelligit, vt multi falso interpretantur, sed inquit, potius: Dosis rhapontici in prædictis morbis, eadem est, qua agaricus conceditur, tuto enim rhaponticum hoc dysentericis conceditur. De quo Galenus libro octauo de Facultatibus simpl. medic. sub rheo & rha. sermonem habet dicens: Quiddam habet terrestre frigidum, ceu indicio est astrictio: adiuncta est illi tamen quædam caliditas. Siquidem si mandatur plusculum, subacre conspicitur: est etiam aëreæ cuiusdam substantiæ subtilis particeps, quod indicat laxitas, leuitasq;: quare conuulsis, ruptis, orthopnæq; prodest, sic quoq; liuentia & lichenas cum aceto illitum persanat. Astructionis ratione, sanguinem expuentibus, cœliacis & dysentericis confert. Libro quoq; de Antidotis, ita de eo tradit: Rheon quoq; ipsum adulteratur, quandoquidem statim in regionibus vbi gignitur, recens nonnulli capientes ipsum, decoquunt, donec totum cremorem reddat, quæ postea cremorem, vbi acuratius percoxerint ceu purum, atq; ab ea quæ mistura alienum, ad nos transmittunt, sicuti & rheon ipsam siccatum, tanquam neq; id prius cocturam fuerit expertum. Cognoscetur tamen facile dolus, nam eiusmodi rheon, nec densam compactamue substantiam possidet, vt quod integrum est, sed rarius apparet, astrictionemq; aut obscuram, aut plane nullam gustanti exhibet, quam tamen rheon vigenis, validissimam possidet. Hæc vero Galeni verba, Mesue suo tribuit rhabarbaro. de quo nunc paululum differere, non ab re erit. Est igitur RHABARBARVM vulgare, Medicamentum benedictum, & sanctum dictum. Radix è Scythia prope Persiam, hodie aduecta, figura orbicularis, pondere ad summum vnius libræ: quæ quanto grauior, ac ponderosior fuerit, eo melior erit. Calidum enim & siccum rhabarbarum hoc est, & vt Mesue placet, in secundo gradu, quod natura sua bilem purgat, deinde pituitam, imò vt subdit inibi Mesue, maior eius proprietas est. mundificare & confortare hepar & stomachum, & conferre dolor

Rheon Galeni.

Rheon adulteratur.

Qua debetur rheo: Mesue suo tribuit rhabarbaro. Rhabarbarum.

doloribus pungitiuis eorum, & clarificare sanguinem, & auferre oppilationes, & morbos quorum mater est obstructio, sicut hydropem & icteritiam, & splenis crassitiem, & febres oppilationum, & similia. Super quibus verbis adnotandum est, quòd quãdo Medicus decreuerit, meatuum obstructiones aperire, ac vias obclusas referare, tunc rhabarbari infusum offerre ægrotãtib; melius est: quando vero simul aperire, & roborare, tunc rhabarbari substantiam dare sanius est consilium: sua enim stypticitate laxam particulam constringit, ac roborat. Vnde Arnaldus Villanouanus, reprehensione dignus est, qui ob stypticitatem insitam rhabarbaro ipso prægnantibus interdicebat, ignorans alioqui vir doctus, & practicus insignis, nullam rhabarbaro inesse partem præstantiorem, ob quam tuto vtero gerentibus dari possit, hæc styptica, ob quam quoque, & pueris, & senibus, ætate, & hyeme, frequenter, absq; noxa vlla datur: totum enim rhabarbarum in substantia exhibitum, optime educit, & multo melius ac securius, quàm eius infusum, vel dilutum dictum: nam astrictione sua, quæ purgationem non impedit, viscera fortificat, & ea roborat: quo fit, extenuatis, & debilibus, iisq; qui viscus aliquod debile habent, in substantia ipsum dare, melius sit. Comperiuntur autem in rhabarbaro, tres nobiles facultates, quarum vna, acrimonia est, qua crassa incidit, extenuat, subtiliat, & ad deiectionem præparat, ad quam facultatem iuuandam, neoterici, tanquam rhabarbaro opem ferentes, spicam nardum illi adiungebant, credentes rhabarbari acrimoniam, spicæ nardi acrimonia intendi & adiuuari, quorum ratiocinatio licet optima sit, in hoc tamè claudicat, quòd licet veram spicam habeamus, vt vere habemus, qua multos carere diximus, in ea tamen, vel Galeno teste, libro de Facul. simpl. adeo pauca, & memoratu indigna comperitur acrimonia, vt certum sit, ea parum aut nihil adiuuari posse. Quare prudentius medici ij fecissent, si loco nardi spicæ, cinnamomum, aut cassiam illi adiunxissent, pro qua complenda operatione, optimo profecto consilio, medici in illius infusione, parum vini albi generosi, & aromatici infundere solent. Qui vero rhabarbarum vstum dysentericis propinant, miro detinentur errore,

*Methodus
dandi rha-
barbarũ.*

*Arnaldus
Villanoua-
nus errat.*

*Rhabarba-
ri tres fa-
cultates.*

Rhabarbarum vſtū
dysentericis dari nō
debet.

quum tantum abest, vt vſtum rhabarbarum conſtringat, vt potius vlcera inteltina magis rodat, & fluxū augeat. Mordacitatem enim, & acridinem quandam ab igne contrahit, quam Aristoteles empyreum appellat: qua mediante, corrodens ac mordicans efficitur: præſertim ſi non lauatur; nam Galeno authore libro citato, capita chalcedidis, vt ſexcentos alios locos ex libris de Compoſitione medicamentorum taceam, viſta omnia ſi lauentur, moderatiora redduntur, minusq; mordacia. Mea igitur ſententia, rhabarbarū ſi dysentericis dari debet, Græcorum rhabarbarum ſiue rhapsonticum dictum, eſſe debet, nam commune & vulgare rhabarbarum, non quidem vſtum aut toſtum, offerri debet, ſed potius eius ſubſtantia à ſubtilioribus particulis denudata, quas in aqua plantaginis, vel roſacea, prius optime piſta, & per diem merſa, amittit, ſic enim rhabarbari ſubſtantia tuto dari poteſt. Teſtis enim Deus eſt, nos plures Luſitanos, fluxu laborantes, vidiffe, quibus rhabarbarum aſſum, tanquam rem præcipuam medici dabant, quorum plures, è vita illico diſceſſerunt. Nam cum virtus expultrix tribus de cauſis, ad expellendum prouocatur, multo pondere, multa mole, & roſione: fit inde, vt excoriata inteltina, rhabarbari aſſi roſione, magis corroſantur, ac vlcerentur, & conſequenter diem ſuum obeant ægrotantes. Eſt vero Rhabarbarum alterum, hortis familiare, folia habens ampla, longa, enulæ campanæ ſimilia, cuius radix non infeliciter quoq; ſoluit, quod Fuchſius, neſcio quo augurio ductus inter rumicis genera collocauit.

CONSTANTINVS.

Aliud eſt rhapsonticum veterum, aliud nunc vſtatiffimum Rhabarbarum dictum, Rhapsonticum vocant Dioſcorides & Galenus libro 8. ſimpl. Paulusque Aegineta libr. vij. γὰρ ἡγεῖται πρῶτον ἴψος καὶ ἡγεῖται πρῶτον: Aetnarius γῆσκυ καὶ ἡγεῖται πρῶτον, Cornelius Ceſus radicem ponticam nominat, & Plinius rhacomæ lib. xxvij. cap. 11. Rhacomæ inquit, aſſertur ex his qua ſupra Pontum ſunt regionibus, radix Coſto nigro ſimilis, minor & ruſſior paulo, ſiue odore, calfaciens, guſtu aſtringens. Eadem triſta vini colorem reddit ad crocum inclinantem: hoc rhapsonticum purgandi vim habuiſſe à memine proditum, Rhabarbarum vero Arabum purgatricem facultatem inſignem habet cum non pauca amaritudine, qua cum

vel Aristotelis testimonio, omnibus in seclis exitio esse soleat, mirabili loco esse potest, vermes tamen ex Rhabarbaro vivere. Sanè non ita pridem eius dissecta magna radice, non vieta quidem illa, aut exoleta, vel cariösa, sed satis recentis & optima, in medio duos deprehendi figura chrysalidis, quam ex Theophrasto Gaza vertit aureliam. Mese Rhabarbari tria statuit genera, Barbarum, Indicum, id est raved Sceni omnium præstantissimum: Atque aliud turchicum deterrimum, horum nulli nouit Serapion aut Auenenna. Nicolaus myrepsus sape vsurpat Rheon barbarum pro Rheo pontico, & è diverso. De his omnium optimè tractauit multis in locis doctissimus Fuchsus.

DE GENTIANA.

Græcè, γέντιανη: Latine, gentiana: Hispanicè, la gentiana: Italicè, gentiana: Gallicè, gentiane: Germanicè, Entzian, oder bittervartz.

Gentiana.

Gentiana species.

Enarratio III.

Gentiana, **N**otissima officinis, Gentiana herba est, à Genticio Illyricorum rege, qui eam in bello inuenerit, sic dicta. De qua Galenus exacte dixit lib. vj, de Facultatibus simplicium medicamentorum, hoc modo: Huius herbae radix, multum est efficax, quum opus est extenuatione, purgatione, absterfione, obstructionis liberatione: nec mirum si haec possit, quum impense sit amara.

DE ARISTOLOCHIA.

Græcè, ἀριστολοχία: Latine, aristolochia, malum terra:
Arabice, Zaraued: Hispanicè, & Italicè, astrologia:
Gallicè, aristologie, ou sarrasine: Germanicè,
Holvurtz, osterlucci.

*Aristolochia longa.**Aristolochia rotunda vera.*

Enarratio IIII.

Dicitur Aristolochia, quod ἀρίστη τὰς λοχεῖς ἢ τὰς λοχεύσασαι, id est, optima puerperis sit, nam remoratos

men

menfes, & herentes fecundas, à partu optime expellit, cuius duo vulgatiffima genera sunt, altera rotunda, altera vero longa: tertia vero clematitis, id est farmentaria appellatur, hodie herbariis ignota. Præter has Plinius libro vigesimoquinto, capite nono, alteram, pistolochiam dictam describit, densis radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine, quam quidam polyrhizon cognominant. Hæc vero, à bonis herbariis incunte vere conspicitur, folio tenero, diuiso, ranunculo persimili, radice crassa, bulbosa, inferiori parte lata, intus vacua, colore lutea, sapore vero & odore persimili aristolochiæ, vnde Germani, eã pro aristolochia rotunda, hucusq; usurpant. Delitescit enim herba ista in fine Maij, & non apparet. Cæterum, calidæ & siccæ, in fine secundi gradus, aristolochiæ sunt, de quibus Galenus ita prodit libr. vj. de Facul. simpl. medic. Radix eius est amara & subacris, sed & ex illis omnium subtilissima est, quæ rotunda. Aliarum vero duarum, quæ clematitis appellatur, fragrantior est, infirmior tamen. At longe, tenuitate quidem à rotunda vincitur: abstergendi tamen calfaciendiq; & ipsa potentiam obtinet minus tamen quam rotunda abstergens & digerens, sed non minus calfaciens, imò forsan plus. Itaq; in quibus vsus est modicæ absterfionis, commodior est longa, vt puta in vlcerebus carne implendis, at in quibus crassum humorem validius extenuare oportet, illic vsus est rotundæ, proinde dolores à crasso spiritu inductos, rotunda exactius perfanat: extrahit spicula, putredines corrigit, vlcera sordida purgat, dentes & gingiuas splendidas facit, auxilio est asthmaticis singultientibus, comitialibus, podagricisq; , si cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulsis, vt si quod alium medicamen idoneum est. Cæterum Mesue, aristolochiam inter medicamenta aluum soluentia adnumerat, vt legenti manifestum erit.

Aristolochia alba soluit.

DE GLYCYRRHIZA.

Græcè, γλυκύριζα: Latine, glycyrrhiza. Dulcis radix, Arabicè, sus: Hispanicè, regaliza: Mauritanicè, alcasuz: Italicè, regolitia: Gallicè, rigo-lisse: Germanicè, Suefs holtz.

Euarratio v.

Plinius
errat.

Dulcis radix.

DE hac, nihil dicen-
dum erat, quum of-
ficinis familiarissima sit
liquiritia dicta, nisi Pli-
nius in ea errasset, quum
eam inter spinosas her-
bas adnumeret, lib. xxij.
cap. 9. dicens: & ipsa sine
dubio, inter aculeatas
est, foliis echinatis, pin-
guibus, tactuq; gummo-
sis, id quod antea ca. xv.
libr. xxj. quoq; dixerat:
que sane verba falsa esse,
Dioscorides testatur, &
experimentu ipsu in-
dicat, quum liquiritia
non spinosa habet folia,
sed lentisco potius simi-
lia, vnde credendum est
Plinium non aliunde in

Plin. Gly-
cyrrhizam
nunquam
vidit.

hac re errasse, quam quia legit, in codice aliquo Græco,
loco vocis $\epsilon\lambda\upsilon\theta$ & lentiscum significantis, $\epsilon\lambda\upsilon\theta$, id est
asperum & spinosum: ex quo satis claret, Plinium Gly-
cyrrhizam nunquam vidisse. De qua Galenus prudentis-
sime ita loquitur lib. vj. tam sæpe à nobis allegato: simi-
liter radici ipse succus, dulcis leuiterq; astringens existit,
proinde non modo asperæ arteriæ, sed vesicæ etiam sca-
britiem lenire potest, idq; temperaturæ mediocritate:
quare fuerit sane natura eius familiaris nostræ tempera-
turæ: Cæterum, tepidam quandam caliditatem sortitur,
porro quoniam temperie quoq; est humidum, id quod
modice est dulce, iure sane etiam siti congruens medica-
mentum est, nimirum modice humidum, humanaque
natura frigidius. Dioscorides ait, arefactæ radicis polli-
nem vnguibus oculorum mederi.

CONSTANTINVS.

Glycyrrhizæ a Plinio lib. xxij. Cap. 9. Dioscoridi $\gamma\lambda\omicron\kappa\epsilon\gamma\gamma\iota\zeta\alpha$.
Idem Plinius lib. xx. Cap. 35. & lib. xxj. Cap. 54. vocat Gly-

cyrrhizon.

Glycyrrhiza, Quae Theophrasto est *δββυγλυκῖα ἢ σκουθικὴ ρίζα, ἢ γλυκῖα*. de historia plantarum libro ix. cap. 13. alijs etiam dicitur *αλύκη*, Galenus apud Hippocrat. *γλυκῖον βοτάνης* exponit *Glycyrrhizam*. ab hac etiam fit vinū quod *Glycyrrhizites* vocat. Columella lib. i. cap. 35. Et quia famem sitimq; sedat *Glycyrrhiza*, ob hoc adipsos vocata est.

DE CENTAVRIO MAIORE.

Græcè: *κεντάριον μέγα*: Latine, *centuarium maius, rhaponticum officinarum*: Arabicè, *canthurion*: Hispanicè, *ruipontico*: Italicè, *reupontico*: Gallicè, *centaure, ou erronee*: Germa. *Rapontick*.

Enarratio VI.

Centaurea hæc maior, absq; ambagibus, & controversia vlla, rhaponticum officinarum est, radix brachialis crassitudinis, nullibi non obuia, cuius vires prosequitur Galenus, lib. vij. Simplicium, ad istum modum: Radix eius gustui acris simulq; astringens apparet, cum leucicula quadam dulcedine. quod verò ad actiones pertinet, menses prouocat, viuum fœtum extinguit, extinctumq; propellit, præterea vlcera glutinat, sanguinemq; reiciientibus prodest: exhibentur autè eius binæ drachmæ febrientibus quidem cum aqua, feбри vero liberis, cum vino, quinetiam ruptis, conuulsis, dyspnœæ inueteratæq; tulsit est auxilio, eadem quæ radix, & succus ipsius præstat. Cæterū Theodorus Gaza, in Theophrasto, perperam huic Fel terræ nomē indidit, quū hoc nomē minori centauro potius ob insignem eius amaritudinē conueniat.

Gaza erat.

DE CENTAVRIO MINORI.

Græcè, *κεντάριον μικρόν*: Latine, *centaurium minus, centaurea minor, fel terra, febrifuga*: Hispanicè, *fel de tierra*: Italicè, *biondella*: Arabicè *catarion, seges*: Gallicè, *fiel de terre*: Germanicè, *Fieber kraut, Taufent gulden kraut*.

Enarratio VII.

Vlgaris admodum herba ista est, & ob nimiam quam possidet amaritudinē, Fel terræ dicta, quod nomen

*Centaurea
minor fel.
terra dici-
tur.*

Centaurium minus.

medicamen, expers mordacitatis, vlcera itaq; magna herbæ ipsius recentis illitu glutinantur, & vetusta, quæq; ægre ad cicatricem perducî queûnt, cicatrice obducuntur, arefacta vero glutinatoriis & desiccatoriis miscetur facultatibus, miscetur etiam iis quæ rheumaticis medentur affectibus, in quibus ea medicamina præstantissima sunt, quæ vehementer desiccantia cum quadam astrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbæ quidam infundunt ischiadicis, ceu biliosa & crassa extrahens, nam & talia purgat, succus eius præter dicta, cum melle oculis illinitur, mensesq; & fœtum euocat, iecinoris quoque obstructions optime aperit, bonumq; durato lieni est remedium, & impositum foris, & bibitum.

DE CHAMAELEONE ALBO.

Græcè, χαμαιλέον λευκός: Latine, chamaleon albus, Arabicè, chamalium: Hispanicè, cardo pintto: Italicè, Cardo maria, cardo macula-

to: Gallicè, carline : Germanicè , Vehe distel,
Marien distel.

Enarratio VIII.

Chamæleon albus, vt mea fert opinio, non aliunde nomen traxit, quàm ex multorum colorum varietate in quos chamæleon animal vertitur. Quo factum est, vt carduum istum Hispani, pinctum, vel pictum, appellent, & merito sane, quia eius folia multis & variis insigniuntur maculis, & illis quidem lacteis, quandoq; vero nigrioribus, qua de causa, alterum album, alterum vero nigrum vocant, iis vero in aqua decoctis, fursuribus adiectis Lusitani suos saginant equos. Cæterum, conspicitur hodie ad radices vtriusq; chamæleonis, lentus quidam humor viscidus, quem viscum multi appellant, & ea de causa, radix chamæleonis, iuxta à nonnullis appellabatur. Est enim *isias* succus iste ad radices chamæleonis nascens, veneni graue genus, de quo Dioscorides libr. vj. cap. xxj. sermonem fecit: quod Plinius quoq; semper intelligit, quum antidotum contra viscum describit. Nam chamælea, longe alia res est, cuius inaduertentia, Auicenna libro sui Canonis errat, chamæleam cum chamæleone confundens. Est enim chamælea, officinarum mezereon, De qua proprio capite sermo habendus est. Dicitur autem carduus iste suarius, quia eius radix sues interficiat, vnde charlinam vulgarem, chamæleonem istum non esse certissimum est, quia eius radix, tantum abest vt sues interficiat, vt eos potius apprime nutrire valeat. Item charlina, pauca emittit folia, caulem vero à radice denudatum, in cuius summitate, pappus quidam, tanquam cardui echinus apparet, latus, purpureus, vndique aculeatus, ex quo polito, & ab horridis spinis denudato ac mundo, conditum faccaro, vel melle hodie paratur, frigidiori ventriculo conducibile, vt hodie experimur, in quodã, quod ad nos reuerendus Ludouicus Bartholus Vrbinas Anconæ apud Dominicanos prior dignissimus misit. Valet autem radix charlinæ, contra pestilentem luem, quæ ab angelo, Carolo Magno, vt ea exercitum à peste liberaret, indicata creditur.

isias
venenum.

Charlina
descriptio.

DE CHAMAE-
LEONE NI-
GRO.

Græcè, χαμαλέων μέ-
λας: Latine, chamele-
on niger: Hispanicè,
cardo pinto negro, car-
do aliogero: Italicè,
chameleone negro: Gal-
licè, chardōnete: Ara-
bicè, chemeleon mela-
mos: Germanicè, Eber-
uurtz.

Enarratio IX.

DE isto abundè su-
periori diximus
capite.

Chamaeleon niger.

DE CROCODILIO.

Græcè, κροκοδείλιον: Latine, crocodilium: Hispanicè,
carlina: vulgo carina: Germ. Vuildeber vuurtz.

Enarratio X.

CROCODILIIUM vt placet Ruellio Suefsionensi, ac
Brisoto Parisiensi viris doctissimis, charlina est, de
qua cap. 8. vnum vel alterum verbum fecimus: nascitur
enim, non solum in syluis, vt tradit Dioscorides, sed
etiam arenosis, & macris locis, vt Plinium adnotasse
legimus, lib. xxij. cap. 4. propè enim terram, charlina suos
emittit flores, de qua Galenus sub crocodilij nomine, ita
lib. vij. agit dicens: Crocodilij semen acre est, atque odo-
ratur, vrinam menselque ciens, itaque facultatem habet
calidam, digerentem & exiccantem, succus tum caulis,
tum seminis, vt quæ similis sint facultatis, nephriticos ad-
iuuat, radix pectoris excreationibus valenter conducit,
trahit vero etiam per nares sanguinem, hæc Galenus,
Quod vero charlina nostra, per nares sanguinem non tra-
hat

Chamaeō
niger.

Crocodili-
um charli-
na est.

Galenī cro-
codilium.

bat, id loci ratione euenire credendum est.

DE DIPSAÇO.

Græcè, *διψακός*: Latinè, *labrum veneris*, Hispanicè, *cardencha*, *cardo pendeador*: Italicè, *cardo da cardar*: Gallicè, *chardon de cardeur*: Arabicè, *dibsa-cos*: Germanicè, *Karten distel*.

Enarratio XI.

Dipsacū siue labrū veneris, siue *carduus fullonius*, quia rudes panni, veluti & pilei, huius echino poliuntur. Nascitur autem in Hispania in aruis, maxima quidem copia, ut nulla prorsus indigeat cultura: in Italia vero, præsertim apud Bononienses, maxima cura seritur, ac ea de causa, multi inter domesticum & sylvestrem, differentiam faciunt, quum tamen nulla prorsus sit, & in utroque qui diligenter quærit, vermiculum in echino inuenit, cuius Galeni temperamentum inuestigans, breuissime lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum, ita dixit: *Dipsaci spinę radix ex secundo ordine exiccatoria est,*
habet

habetque nonnihil & absterforium.

DE SPINA ALBA.

Græcè, ἀκανθα λευκή: Latine, spina alba: officinis bedeguar: Hispanicè, cardo sylvestre, que hecha alcachofres: Italicè, cardo sylvestre deli Carcioffi: Gal. artichau saulnage: Arabicè, Bedeguar: Germanicè, Feh distel.

Enarratio XII.

Spina alba.

Spina alba, officinarū bedeguar est, apud nonnullos sylvestris dicta cinara, carduus scilicet sylvestris alcichoflos ferens, qui plerumque in montibus, & syluosis locis reperitur, & eius floribus variis in locis lac coagulatur. Non est igitur vt pharmacopole putāt, bedeguar sylvestris rosæ fructus, aut carduus benedictus, quāquam illius loco eo vti non extra rationē esset, vt suadet Brasauola in syrupo de eupatorio cōficiēdo. Est igitur ἀκανθα λευκή, id est spina alba, Serapionis & Arabum

bedeguar. Nam λευκάνκανθα, id est alba spina, res est, cuius inaduertētia Manardus errauit. Succhaha vero, nō est bedeguar, sed poti⁹ apud Dioscoridē Arabica, siue Aegyptia spina, quāquā reuera, vtraq; soli ratione tantum inter se differant: nā bedeguar apud nos nasciūt, succhaha vero apud Arabas reperitur, & ea de causa loco succhaha, bedeguar recte accipi potest. An vero radices harum spinarum, ingredi debeant syrupum eupatorij Mesues: in dubium vertitur, Brasauolus eas vt pote astringentes reiicit. Mathio-
lus

Ius vero Senensis, acriter eum reprehendit. Ego vero, tametsi noscam Brasauolum doctissimum, exercitatissimumque in re medica esse, ut cui singulis annis, quingenti supra mille ægrotantes subiiciantur, non sic tamen à Me sue discedendum putarem, quum reuera, syrupus iste pro morbis diuturnis, & febribus longinquis, paratus sit, quibus languentium stomachi, languidi, deiecti ac debiles & relaxati, sunt facti, pro quibus roborandis, vel saltem non omnino destruendis, prædictæ radices consulto huic adiiciuntur syrupo. Quibus quoque adde, quòd radix be- deguar, id est acanthæ leuces, modice astringit, ut ex Galeno percipitur lib. vj. citato, sic dicente: radix eius desiccatoria est, & modice astringens, quamobrem & cœliacos & dysentericos iuuat, & sanguinis reiectiones cohibet, & demataque illitu contrahit, ac dentes dolentes iuuat, si decocto eius colluantur, semen tenuis essentia & calidæ facultatis est, itaq; potui dari ijs qui cõuelluntur, cõuenit.

DE AEGYPTIA, SIVE

ARABICA SPINA.

Gracè, ἀνάθη αραβική: Latine, arabica spina, egyptia spina, Arabicè, succhaha.

Enarratio XIII.

Arabica siue Aegyptia spina, Arabum succhaha est, quæ natali tantum à spina alba differt, nam hæc apud nos crescit: illa vero apud Arabas & Aegyptios, unde cognomina traxit. Loco igitur Arabicæ spinæ, quæ ad nos hodie non affertur, alba uti debemus. Caterum Ruellius hic hallucinatur, credens utique, Arabicam spinam, acaciæ arbusculum esse, parum Galenni animaduertens verba, quæ ita lib. vj. habentur: Acãtha Aegyptia, quidam Arabicam vocant, similis autem est spinæ albæ nostrati, verum facultate validius astringente pariter & desiccate. Itaque profluuium muliebri radix eius iuuat, & alia quibus auxilio est, quæ apud nascitur spina, sed efficacius tamen omnia adiuuant: tum radix tum fructus: Hic vero & columellæ prodest, & iis quæ inflata sunt, tum vlcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens & non molestam astringentem, Hæc Galenus, per quæ satis percipitur quòd
arbusc

Ruellius
hallucina-
tur.

arbusculum ferens acatiam, tametsi in Aegypto nascatur spina hæc Arabica, siue Aegyptia spina de qua agimus, non sit. Nec enim ignoro Oribasium ac Aetium viros graues, acatiam cum Aegyptia spina, idem facere, quos forsitan Ruellius secutus est, sed vt dixi, non sine errore.

DE SCHOLYMO.

Græcè, σκόλυμος: Latinè, scolymus, carduus, cinara,
Hispanicè, cardo de comer, cardos: Italicè, cardoni:
Gallicè, artichaut: Arabicè, sacolomas: German.
Artischauu.

Enarratio XIII.

Carduus.

Et si carduorum multa & varia sint genera carduus tamen absolute dictus, is est, qui inuictus vsus venit, & lautioribus mensis, pro sigillandis ac roborandis stomachis apponitur. Nā apud vniuersam Hispaniam frequens carduus iste habetur, qui hibernis mensibus terra obruitur, & albus ac delicatissimus red dicitur. At in germania, raro carduus iste conspicitur. Porro in Flandria, Hispanorum diligentia, qui huiuscemodi delitiis multum delectantur, nō infeliciter prouenit, præsertim apud Brugas, & Antuerpiam. De quo Plinius candide vt solet, inquit lib. xix. cap. 4. & iam ne in herbis discrimen inuentum est, & subdit, & in iis aliqua sibi quoque nasci tribus negant, caule in tantum signato vt pauperis mensa non capiat, syluestres fecerat natura horridos, vt quisque demeteret, passim, ecce altiles spectantur asparagi, & Rauenna ternis libris.

bris rependit, heu prodigia ventris, Mirum esset nō licere carduis pecori vesci, non licet plebeis, item, cap. viij. eiusdem voluminis, inquit, poterant videri dicta omnia quæ in pretio sunt, nisi restaret res maximi quæstus, non sine pudore dicenda. Certum est quippe, carduos apud Carthaginem magnam Cordubamq; præcipue, sestertia fena milia è paruis iis reddere, quoniam portenta quoque terrarum in ganeam vertimus, etiam ea quæ fugiunt, qua drupes conscia. Ceterum Galenus de isto ita tradit lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum: Radix eius, si quis illam in vino coctam bibat, graueolentem vrinam abundanter elicit, fœtorique alarum in edetur, succus enim eius est purgatorius, calfacit porro secundo & completo ordine, aut tertio incipiente, siccatur vero secundo.

Scolymi tē
peratura.

CONSTANTINVS.

Carduorum duplex est differentia. Sunt enim sylvestres, & sativi: Sylvestrium vt placet Plinio lib. xxj. cap. 23. duo sunt genera, vnum fruticosius à terra statim. Alterum vnicauale crassius, & vtrique folia pauca spinosa, muricatis catuminibus. Sed alter florem purpureum mittit, inter medios aculeos, & celeriter canescentem, & abeuntem cum aura: scolymon Græci vocant, de quo lib. xxij. cap. simili sic tradit: Scolymon quoque in cibos recipit oriens, & alio nomine limonion appellat. Frutex est nunquam cubitali altior, cristisq; foliorum ac radice nigra, sed dulcis. Eratostheni quoque laudata in pauperis cœna. Cicada ea florere sunt acerrimi cantus vt testatur Alceus, & Hesiodus: ἄμω ἵ σκολυμῶν τ' αἰὲν ἔσθ' ἡ δὲ ἕτερα ἔστιν. Scolymi autem carduorum generis, radicē etiam rescendo esse decoctam Idem author est Plin. lib. xx. cap. 16. Qui de sativis carduorum Hortensium diligenter prescribit lib. xix. cap. 8. Et quamuis scolymi nomine apud Græcos, carduorum omne genus contineatur, tamen species quædam est, vt ex citatis locis liquet, quæ priuatim scolymos dicitur, quam secundo de Alimentis Galenus discernit à cinara, quæ itē sativus cardus generis est, scolymon enim statuit inter ἐσθιαστικά, cinaram vero inter ναρόχρυμα quod si satis expendisset Mathiolus vir non sine honoris præfatione nominandus, non dixisset in huius capituli Comm. in Dioscoridem, Galenum carduum cinaram appellasse. De cinara quod meminerim, nominatim nullibi Dioscorides tractauit, aut Plinius: nisi de hac planta intelligas, quod dixit lib. viij. cap. 27. Ceruum herba Cinara venenatis pabulis resistere. De Cinara ita coximit Columella lib.

la lib. x. hispida ponatur Cinara qua dulcis Iaccho Potanti veniat, nec Phæbo grata canenti. Ipsam plantam loco superius adducto, vocari tradit Galenus $\kappa\iota\nu\alpha\sigma\alpha\pi$ per Iota σ , $\kappa\upsilon\nu\alpha\sigma\alpha\pi$ per γ psilon, cuius quasi capita $\sigma\pi\omicron\nu\gamma\upsilon\lambda\alpha\varsigma$ nominat. Alexandro vero Tralliano est $\alpha\pi\tau\upsilon\sigma\iota\kappa\alpha$, nosq; vocamus artichauls: fructus videlicet Cinara, de qua etiam meminit Iulius Pollux libro vj.

Poterium.

DE POTERIO.

Græcè, $\omega\delta\iota\eta\epsilon\omicron\upsilon\pi$: Latine, poterion.

Enarratio decima quinta.

Poterion & neurax, idem est frutex, quam Paulus differentes faciat, est verò, poterion Hispanis familiaris carduus, sub nomine dicto habitus, què Cornarius Germanus vir doctissimus, sua voce, *schlehen* appellari tradit.

CONSTANTINVS.

DE Poterio agit Galenus lib. viij. simpl. sub titulo *neurados*, qua ita dicta est, quod nervos abscissos conglutinet. Phrynion etiam vocata à Plinio, quia rubet arum venenum depellit. Hanc describit Plin. lib. xxvij. cap. 12. meminit item lib. xxvj. cap. 12. & lib. xxv. cap. 10. Cornarius quem Amatus sequitur, poterion nulla ratione cõtendit esse prunum Sylvestrè, qua spinus est Virg.

DE ACANTHO.

Græcè, $\alpha\kappa\alpha\theta\iota\omicron\upsilon\pi$: Latine, acanthium.

Enarratio xvi.

Videtur hodie Acanthion, foliis minoribus acanthæ, sed lanuginosis, & aliquantulum per ambitum spinosis

noſis, quæ manibus fricata, fabarum viridium, ex ſe ſpirant odorem, vt in horto probi viri Azaioli Ferrarienſis experti ſumus, ſed in planta iſta, non tanta reperitur lanugo, vt ex illa, veſtes bombycinis ſimiles parari poſſent, alibi tamen reperiri credendum eſt. At bombafium ſiue Gofſipium, in planta naſcitur ſpiſoſa, quam Dioſcoridem nouiſſe, ex hac deprehendi poteſt ſimilitudine, cuius ſemen tuſſi, & pectoris ægri tudinibus prodeſt, calidum enim eſt, & emolliens, ac ſemen genitale augens, nam Gofſipium uſtum, ſanguinis fluxiones conſtringere, certiffimū eſt. Porro de Acanthio, Galen. breuiſſime lib. vj. adducto, ita meminit. Radix huius & folia facultatis ſunt excalfactoriæ, vt & iis qui conuelluntur, auxilientur.

Gofſipium
quid.

DE ACANTHO.

Græcè, ἀκανθα: Latinè, acanthus: Hiſpa. yernagiguan-
te, branqua vrfina: Italicè, acantho: Gal. acanthe,
ou branch vrfine: Germanicè, Beren klauu.

Enarratio XVII.

Acanthus hortensis.

Diximus ab hinc multis annis, id quod & nunc affirmamus, acanthum Græcorum, officinarum brancam vrfinam eſſe, quum adamuſſim inter ſe conueniant, nec aliqua in parte differant: Quæ ideo branca vrfina dicitur, non vero hireina, vt nonnulli, contendunt, quia eius folia ſimilitudinem quandam, cum vrforum anterioribus pedibus gerunt. Hæc quoq; depicte in columnis & marmoribus antiquiſſimis hodie cernitur,

Branca
urſina, acanthus eſt.

ff tur,

tur, vnde marmoraria à Romanis olim dicebatur. Hodie quoq; in pateris, & auleis, hoc est pannis depictis tapetariè, huius folia effigiata videntur, sunt enim vt paucis dicam, folia hæc lactucacea, cubitalia, subnigra, pinguis, palmaris latitudinis, incisuris quibusdam magnis diuisa: ex quorū decocto clysteres quoq; passim componuntur, & vt tradit Gal. lib. vj. de Faculta. simpl. medic. huius folia mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria est leuiter incisoria, & tenuium partium.

CONSTANTINVS.

Achantus quem Dioscorides ἀκανθῶν vocat, & Galenus lib. vj. Simplicium ἀκανθῶν καὶ παυδίσσῃ καὶ μελάμφυλλον: Plinio lib. xxij. Cap. 22. Achantos dicitur: Achantos inquit, est topiaria & urbana herba, elato longoq; folio, crepidines marginum, ad surgentiumq; puluinorum toros vestiens. Duo genera eius sunt, aculeatum & crispum, quod breuius: Alterum laue, quod aliqui paderota vocant, alij melamphyllon, dictamq; marmorariam apud veteres Romanos acanthum scribit Amatus, sed ausim sacramento contendere, melioris nota scriptorem, cuius opera legantur, nullum hoc vnquam scripsisse. Nam marmoritis herba, ita appellata quæ in marmoribus crescat, ab acantho diuersa Plinio lib. xxij. Cap. 17. à quo etiam aglaophotis dicitur. Nec tamen ignoro vel ex Vitruuij de architectura lib. iij. cap. 1. in opere sculptili Acanthum magno in honore fuisse. Callimachus enim in columnis Corinthijs capitula Acanthi folijs exornauit. Sed etiam in manucelatis poculis eius herba placuit elegantia. Virgilius in Bucol. & molli circum est ansas complexus Acantho. In limbis etiam vestium pro maandro ascita est. Idem author Aeneidos j. Et circumtextum croceo velamen acantho. Quinetiã quia lentus est acanthus caulibus maxime vitilibus, & sequacibus, ideo olim atq; etiamnum regnat, in opere topiario: ob id à Virgilio mollis dicitur 4. Georgicon: Ille comam mollis iam tñm tandeat Acanthi, Et ibidem: nec sera comantem Narcissum: aut flexi tacuissim rimen Acanthi.

DE SYLVESTRIS

ACANTHO.

Græcè, ἀγλα ἀκανθα: Latine, *Acanthus syluestris*,
branca vrsina syluestris.

Enarra

Enarratio decima-
o^{ct}ava.

Hæc hodie quoque
conspicitur, aspe-
ctu tristior, quàm pri-
ma, cui folia nigriora
& strictiora videntur.

DE ONO-
NIDE.

Græcè, ἀνώϊς: Latine,
ononis, anonis: Hispani-
cè, gatillos, gathi-
nos: Italicè, bonaga:
Gallicè, bugranes, &
bugrundes: Germa-
nicè, Heuu hechel, oder stallkraut.

Achanthus Sylvestris.

nicè, Heuu hechel, oder stallkraut.

Enarratio XIX.

NOrunt hanc anonidem, vel ononidem, dictam
herbam, laboratores, ob id quod eorum aratra
illius implicitis radicibus remorentur, unde remoræ
aratri nomen traxit, quæ plerunque (silente Diosco-
ride) flore purpureo ornatur, raro tamen luteo, & de
ea Plinius libro vigesimo septimo, capite quarto, ita
trahit: Anonim, quidam anonida malunt vocare ra-
mosam, similem fœnugræco, nisi fruticosior, hirsu-
tiorque esset, odore iucundo, post ver spinosa, in iis
autem ultimis verbis, aut Plinius emendandus est, aut
omnino errat, quum asserat, post ver spinosa, nam
Theophrastus, autumnis spinosam fieri meminit, id
quod ita esse, experientia testatur: legendus itaque

*Plinius e-
mendatur*

Anonis.

terea ad dolores dentium, qui oxycrato in quo fuerit cocta colluuntur.

spinosa. Cæterum, huius radice medici veterinarij, mulomedici dicti, plerunque vtuntur, ex ea decoctum parantes quod equis meiere nequeuntibus offerunt: excellens enim contra nephriticam passionem est, & à cruciatu caleculi celerrime liberat; vnde de ea dixit Galenus, libro octauo voluminis citati ad istum modum: Radix eius calfacit, quodam modo in tertio ordine abstergitq; & non nihil incidit, itaq; non tantum vrinas prouocat: sed & lapides frangit, & crustas detrahit, præ-

DE LEVCACANTHA.

Græcè, λευκάκανθα: Latine, leucacantha, alba spina.

Enarratio x x.

Leuacantha & acanthaleuce multum inter se differunt, vt ex Dioscoride, Galeno, Paulo, ac Plinio, facile deprehendi potest. Nam acanthaleuce id est spina alba, Serapionis bedeguar est, vt ca. 12. superiori diximus, Leucacantha vero, id est alba spina, de qua ad præsens agitur, longe res alia est, & cuius exacta notitia haberi non potest, ob prætermissam ipsius à Dioscoride & Plinio historiam: vt tamen coniecturis assequi possumus, arbuscula quædam, leucacantha dici debet, sepes maxime exornans, quæ pyri folia habet, fructum vero nigrum, baccis ligustri similem, ex quo pictores viridem quendam saturum colorè parant, vt cap. de Rhano meminimus. Proinde Ruellius hic dupliciter errat, primo quòd cum Manardo,

leucacan

leucacantham ab acanthaleuce non separat: sed rem vniant esse credidit: Secundo, quod arbusculam hanc rhamnum *Ruellius* esse descripserit. Cæterum, si frutex iste dictus, alba spina *errat.* non sit, proculdubio, quæ illa sit ignoratur. De qua Galenus separatim à spina alba, caput præfixit, & eius verba lib. vii. huic dicato negotio ita leguntur: huius radix amara est, ac proinde incidit, exiccatque in tertio ordine: calfacit autem in primo.

DE TRAGACANTHA.

Græcè, *ῥαγάκανθα*: Latinè, *tragacantha*, spina, Gallicè, *Dragant*, *espine à bouc*: Arabicè, *Alcuted*.

HVIVS GUMMI.

Tragacanthum gummi, Hispanicè, Arabicè, *alquitira*: Italicè, *gomma draganti*: Gallicè, *gomme dragant*: Germanicè, *Dragant*.

Enarratio XXI.

Huius plantæ liquor, gummi dragacanthum, vel *traga-* *Gumi dra-*
gacanthum officinis dicitur: quod ex Creta & Pello- *gacanthu.*
ponnesio præcipuè aduehitur, & de eo Gal. lib. viii. excitatis ita dixit: Tragacantha emplasticam facultatē similem gummi obtinet, nec non obtusiores acridinem: ac sane similiter illi desiccatur.

DE ERYNGIO.

Græcè, *ἑβρυγιον*: Latinè, *Eryngium*, Hispanicè, *Cardo corredor*: Italicè, *fringo*: Gallicè, *Panicault*, ou *chardon testu*: Germanicè, *Mannstreu*, *Brachendistel*.

Enarratio XXII.

Eryngium nascitur passim in campestribus & asperis locis, carduus officinis satis notus, centum capita alioquin dictus, ob multa capita, quæ in summa continet parte, nam Plinij centum capita, diuersa res ab eryngio isto est, vt etiam apud serapionem deprehenditur, qui per centum capita, inguinalem herbam, siue aster Atticum apud Dioscoridem intelligit:

Eryngium.

tamen siccitatem sortitur, consistentē in tenui substantia.

DE ALOE.

Græcè, ἄλوك: La. aloë: His. hierua babosa: Ital. herba di aloë Ara. saber: Gal. Perroquet: Ger. Alepatick.

LIQVOR ALOES.

Aloë: Hispanicè, az enre: Italicè, aloë, Gall. aloë.

Enarratio XXIII.

NON solum hodie herba Aloës, in hortis & fenestris seritur, sed in multis mercatorum officinis suspensa videtur, succum ex se glutinosum destillans, quem aloem appellamus, vnde Hispani à continua destillatione, illam, herbam babosam, appellitant, tam enim herba hæc descriptioni Dioscoridis respondet, vt in eius pictura immorari non sit opus. Affertur autem bona aloë, ex Indiæ quadam insula, Socotora dicta, vnde Succotrina Aloë appellatur, & cæteris antefertur, Iocinoris modo concreta, ruffa, splendens, friabilis, ac egregie amara, quæ

vt tra

*Aloë succo
trina opti-
ma.*

*Aloë orifi-
cia venarū
aperit.*

Aloë.

vt tradit Mesue, venarum orificia aperit, in qua re, immerito Manardus ac Fuchsius eum vellicant, quum experientia ipsa verū dixisse Mesuem attestatur, vt Antonius Musa Brasauola optime dixit, & Guiliel. Putéanus euidentissimis rationibus probauit, & nos ipsi ita esse nouimus, quæ vt tradit Mesue, pituitam, & bilē expellit, & ab illis, caput & os ventriculi mūdificat, & confert iuuamēto magno, doloribus eorū, & inflāmationi stomachi, imò qui cōtinuo ea vtitur, nō sentiet in corpo-

re suo, nec instrumentis sensuum suorum ægritudinem, quæ non sit facilis sanatu, & præseruat à putrefactione: ita vt etiam cadauera, præcipuè cū myrrha mixta, & aliis, incorrupta seruet. Caue ergo inquit Mesue, dare Aloen in temporibus frigidis, excoriat enim, ex solutione educit sanguinem. In quibus verbis, Mesue à Manardo quoq; reprehenditur, & merito sane, quanquā Brasauolus pro Mesue ab errore vindicando, rationes adducit, quas tanquam ficulneas dimittimus, quū reuera, aloë securius in hyeme quam æstate operatur, & validius in æstate, sanguinē per ora venarum aperta detrahit quam in hyeme, vt cuiq; vel mediocriter in re medica exercitato notū erit. Vt tamen Aloes temperaturam, & illius dotes, apud Galenū descriptas noscamus, ipsum in præsentī audiamus, qui ita lib. vj. tradit: Hæc herba optima in India nascitur, cuius liquor est id quod ad nos importatur, cognominatum Aloë, medicamentum ad plurimas res, propter siccitatē mordicationis expertem vtile, quod quidem astringit modice, sed fortiter amarū est, ac proinde subducit ventrē. Est autem

Mesue errat.

*Aloes tem
peratura.*

tertij ordinis exiccantium: calfacientium autem, aut primi intensi, aut secundi remissi. Ad hæc vero, gratum est ventriculo medicamen, vt si quod aliud, & sinus glutinat, sanat vlcera quæ ægrè ad cicatricè perducì possunt, & maxime quæ in ano sunt, & pudendo: confert similiter si maceretur aqua, ad corû phlegmonas, nec nõ eas quæ in ore, naribus, oculisq; oboriuntur, in summa repellere & digerere simul potest, cum hoc vt paulum extergeat, quantum videlicet vlceribus puris non sit molestum.

DE ABSINTHIO.

Græcè, & ἄβυθιον: Latine, Absinthium, absinthium Ponticum, absinthium Romanû: Hlspanicè, asentios, alosna: Italicè, assenzo: Gal. Alwyne: Arab. Assinthium: Germanicè, Vvermuot.

Enarratio . . . XXIII.

Absinthium.

ventris humores deicit: ac per vrinas euacuat: Verum contentam in ventre pituitam, nihil adiuuat sumptum

fic nec in thorace aut pulmone contineatur: Nami astringens in eo facultas quam amara, valentior est. Est autem calidum in excessu primo, siccum vero in tertio: at succus longe quam herba est calidior.

DE SERIPHIO.

Græcè, ἀψιθίου θαλάσσιου: Latinè, *seriphium*, *Absinthium maritimum*: Hispanicè, *assentios marinos*, *alosna marina*: Italicè, *assenzo marino*: Gallicè, *barbotine*.

Enarratio xxv.

Nascitur seriphium non solum prope mare, sed in multis Italiae hortis, semine onustum: vnde Fuchsius, hanc non novisse herbam, certum est, quum in suo Herbario, quibusdam siliquis ornatam eam depictam proposuerit: & de ea ita tradit Galenus lib. viij. Simplicium, quum inquit: Seriphium absinthio est tum specie, tum gustu simile: Cæterum, non æque astringit: sed calcacit valentius, nec non amaritudinem quandam falsuginosam refert, ventriculoque est infestum: magisque absinthio lumbricos enecat, calcacit itaque secundo ordine intenso, siccat autem in tertio.

Seriphium

DE SANCTONICO

ABSINTHIO.

Græcè, ἀψιθίου σαντόνικου: Latinè, *santonicum absinthium*: Gallicè, *Aluyne de Xaintonge*.

Enarratio xxvi.

Dicitur Absinthium Santonicum, à Santonibus Galliae populis, apud quos plurimum gignitur. Cuius semen à santonico, corrupte sanctum deductum est, quod hodie saccharo incrustatur, pro vermibus puerorum interficiendis, & ea de causa, semen lumbricorum appellatur. Cæterum, qui Serapionis, tanabel, semen hoc interpretatur, omnino errat: quia canabel Serapionis, arena quædam terra est, à cælo pluviae tempore cadens, non vero semen plantæ, quæ non solum contra vermes in usu habentur, sed etiam pro figulinis vasis glutinandis.

DE ABROTONO.

Græcè, ἀβρότονον : Latinè, *abrotonum* : Hispanicè, *abrotano*, *hierua lombriguera* : Italicè, *abrotano* : Gallicè, *auroene ou garderobbe* : Arabicè, *Kesum* : Germanicè, *Schofs vuurtz*.

Enarratio XXVII.

*Abrotonū.**Camphorata.**Abrotonum.*

Uulgata & inter cōmunes herbas, abrotonum habetur, cuius fœmina & mas sunt: fœmina, infima siue syluestris cypressus, in hortis nascens est, quæ santolina vel camphorata à nonnullis quoq; appellatur. Mas verò, vbique reperitur, de quarū virtutibus, Galen. lib. vj. de Facultat. simplic. medic. inquit: Abrotonum calidum & ficcum est facultate in tertio recessu, aut ordine, qui ad temperatam naturam expenditur, situm, valde siquidem est amarum, qui sapor, quum terrenæ essen-

tix sit, à largo est calore extenuatus: porrò, si quibus per circuitus redeunt rigores, ante inuasionem rigorum eos abrotono confrices, minus vtiq; concutientur subitoque sensum caloris percipient. Quòd abrotonum etiam lumbricos perimat, par quidem est, quum sit amarū: cæterum & digerendi & incidendi quandam vim habet, ipsoq; absinthio maiorem, quandoquidem paucissimæ acerbitatis particeps est abrotonū, hæud autem exiguæ absinthium: vnde inimicū sane est ventriculo abrotonū, veluti etiam seriphium, geatum verò & amicum absinthiū, per se quippe amarū omnifariam est infensum ventriculo, austerum

vero,

verò, aut acerbum, aut in summa astringens, amicum & familiare. Et subdit abrotonum vltum, calidum siccumq; facultate est, magis etiam quàm cucurbita sicca vsta, & anethi radix, illa enim vlceribus humidis simul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt, ac proinde maxime præputij vlceribus congruunt: At cinis abrotoni, vlceribus omnibus mordax est, atq; iccirco ex oleo aliquo tenui, cicino scilicet, aut raphanino, aut Sicyonio, aut veteri, & maxime Sabino, ad alopecias accommodatur. Tum barbam tardius nascentem, in eorum aliquo, nec minus lentiscino maceratum elicit.

DE HYSOPO.

Græcè, ὕσσωπος: Latine, *hyssopum*: Hispanicè, *hyssopo*, *Hissopilho*: Arabicè, *fusa*: Italicè, *Hisso-po*: Gallicè, *hyssope*: Germanicè, *Hyfop*.

Enarratio xxviii.

Hyssopum.

hyssopo, sed potius in folio tantum, proinde hyssopum
vulg

HYSSOPUS officinis communis & vulgaris est herba, quam Dioscoridis & Græcorum hyssopum esse, vel ne, multi dubitabāt: quia capite de origano Heracliotica, legunt, secundum Marcelli versionē, folia hyssopi habet, non tamen umbellam hyssopi modo: rotæ figura, in quibus verbis videtur hyssopum, umbellā modo rotæ habere: sed reuera, textus iste verus est, cui tamē falsa verba hæc adiecta sunt, hyssopi modo, quum Dioscorides in flore origani nullam faciat similitudinē cum

vulgarem, Græcorum hyssopum esse, non est dubium, de qua Galenus lib. viij. de Facul. simpl. medi. breuissimè ita dixit: Desiccatur & exalfacit tertio ordine, sed tenuium est partium hyssopum.

DE STECHADE.

Græcè, *συχὰς καὶ σουχὰς*: Latine, *stæchas*: Hispanicè, *cantuesso*: Lusitanicè, *rosmarinho*: Italicè, *steca*: Gallicè, *stechas*: Arabicè, *astuchudes*: Germanicè, *Stichas kraut*.

Enarratio XXI.

Stæchas.

prope Mafsiliam fitis, contrahitur, ex qua Syrupus in officinis paratur, & cum aromatibus & sine illis: ex illius quoque floribus, conditum, capiti, ventriculo & matriçi conueniens, cum succharo vel melle conficitur. De qua Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorũ ita inquit: *Stæchas amara est, & mediocriter*

sub

Spica.

Lavendula.

substringens, quum nimirum ex terrena essentia frigida exigua, & extenuata altera terrena copiosa, constet, quare obstructione liberat, extenuat, extergit, roboratq; & viscera & vniuersum corpus: ceterum, herba illa à nonnullis stœchas citrina dicta, longe alia res est, de qua alibi sermonem habituri sumus. Est porro stœchadi, herba folio, & figura persimilis, absq; flore tamen: quam pleriq; crispulam vocant, optimi sane odoris, & cuius radix, thuris odorem maxime refert, & eam in vnguento marciatone iniiciunt.

*Crispula
herba.*

DE ORIGANO HERACLEOTICO.

Gracè, ὀρίανθον ἡρακλεωτικόν: Latinè, *Origanum Heracleoticum*: Hispanicè, *Oreganos*: Italicè, *Origano*: Gallicè, *origan*: ou mariolaine sauvage: Arabicè, *fandenegi*: Ger. V volgemuot, doften.

DE

AMATI LV SIT. COMMENT.
DE ASININA ORIGANO,
ONITIDE DICTA.

Græcè, ὄνιτις & ὀρίγανος: Latine, *onitis origanus*, *asinina origanus*.

DE SYLVESTRIS ORIGANO.

Græcè, ἀγροκόριον: Latine, *sylvestris Origanus*:
vulgo, *origano campestre*.

DE TRAGORIGANO.

Græcè, τρυγανός: Latine, *tragoriganus*, *hircina origanus*: Gallicè, *Mastic*.

Enarratio xxx. xxxi. xxxii. xxxiii.

origani
quatuor
genera.

Origanum.

calfaciendi, & exiccandi obtinent facultatem, in tertio
nimirum excessu, At *tragoriganus* etiam quippiam
astringit.

Quatuor origani ge-
nera à Dioscoride
describuntur, quorum
praestantius, & verius, *syl-
vestre* est, quod nullibi
quàm in Hispania huc-
usque mihi videre con-
tigit: in Gallia vero, &
Germania ac Italia, ge-
nere quodam vtitur non
ideo tamen potente ac
bono. Habent tamen ori-
gani vt refert Galenus
libr. vii. de Facultatibus
simplicium medicamen-
torum has sequentes do-
tes, *Heracleotica* quidem
efficacior est *Onitide*,
agrestis tamen est valen-
tior vtraque, omnes vero
incidendi, extenuandi,

DE PVLEGIO.

Græcè, γλίχωρ: Latine, *pulegium*: Hispanicè, *poleios*,
poeyos: Italicè, *pulegio*: Gallicè, *pouliot*: Germanicè,
Poley, hertz *poley*.

Enarratio XXXIIII.

Pulegium.

Olim verò cum nonnullis doctissimis *Pulegium*
 viris, ac diligentissimis simplicium medicamen-
 torum inuestigatoribus, in dubiũ vertebam, num
 pulegiũ vulgare, Dioscoridis & Græcorum pule-
 giũ esset. Sed nunc re exactè contèplata, pro fir-
 mo tenemus, in idè conuenire, nec ì aliquo inter
 se differre, Cuius duo genera reperiũtur, alterum
 flores albos, alterũ verò purpureos ferès: illũ ma-
 rem, istũ verò fœminam *Fuchsius et*
rat. Pli. hb. xx. cap. 14. appel-
 lat. Sed Fuchsius in hoc errat, credens, pulegium
 fœminã, purpureos flo-

res gerens, nepitham esse, quum reuera res inter se diffe-
 rentes sint, vt experientia ipsa indicat: de quo Galenus
 lib. vj. Simplicium ita inquit: Glechon id est pulegium
 herba, quandoquidem acris & subamara est, valde exte-
 nuat, & calfacit. Quare & illita rubricat, & exulcerat si
 diutius hæreat, quinetiam humida, crassa, & lenta, ex tho-
 race & pulmone excreatu facilia facit, mensesq; mouet.

DE DICTAMNO.

Græcè, Διταμνοϑ: Latine, *dictamnium*, *Dictamnus*
Cretensis, vulgo *dittamo*: Arabicè, *Bari*.

Enar.

Enarratio xxxv.

Dictam-
nus.

Affertur è Creta insula dictamnus, foliis pulegij, sub-
rotundis, & tomento quodam desuper vestitis, qua
nulla quantumcunque paupercula aromataria sit, in Ita-
lia iam hodie caret, tam enim frequens, ac continua illius
aduectio est. Cæterum, quod Dioscorides inquit, ferunt
in Creta vulneratis telo capris, eius herbæ cibo, tela cu-
spidesque omnes ex corpore decidere, hodie verum esse
nouimus, est certe hæc hæc, vt refert Theophrastus lib.
ix. de Plantarum historia, cap. xvij. mirabilis, præfer-
tim pro partu accelerando. De qua Galenus lib. vj. citato,
ita tradit: Tenuiori essentia constat quam pulegium: cæ-
tera illi simile.

DE PSEVDODICTAMNO.

*Gracè, Ψευδὸς δὶκταμνος: Latine, falsum Dictamnus:
Hispanicè, pulegium ceruinum, polco cerual.*

Enarratio xxxvi.

Pseudo di-
ctamnus.

Hæc in Hispania & Italia comperitur, quam Hispa-
ni, pulegium ceruinum appellant. De quo Galenus
libro superius citato, inquit: At pseudodictamnus ad
omnia imbecillius existit.

DE ALTERA CRETENSI

DICTAMNO.

*Gracè, ἄλλοτερον εἶδος δὶκταμνος: Latine, altera Cre-
tensis dictamnus.*

Enarratio xxxvii.

Tertia di-
ctamnus.

Non solum in hortis hodie altera hæc Cretensis di-
ctamnus videtur: sed etiam in fictilibus ad fenestras
frequenter reponitur, folio cresonis, flore pulchro, pur-
pureo, & qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex
flore narantij oriri videmus.

DE SALVIA.

*Gracè, ἑλελισφακον: Latine, salvia: Hispanicè, Ita-
licè, salvia, salua: Gallicè, sange: Arabicè, El-
facos: Germanicè, Salbey.*

Enar

*Salvia maior.**Salvia minor.*

Enarratio xxxviii.

Nullus extat hortulus, quantumcunque pauperculus, *Salvia.* qui non salvia ornetur., adeò. vbique frequens est, nam & sylvestris quoque non minus obuia est, quæ variis in locis fructum quendam gignit, gallæ omnino similem, paruum tamen, & colore subalbidum: de qua Galenus breuissime dixit libro vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum. Elelisphacos, id est salvia, euidenter excalfacit, ac leuiter subastringit.

D E M E N T A.

Græcè, ἡδύσσημος ἡμεγέ : Latine, *Mentha*: Hispanice, *hierna buena*, *ortelana*: Italicè, *menta*: Gallicè, *mente*: Arabicè, *nahanaha*: Germanicè, *Müntz*.

Enarratio xxxix.

Vbique menta nota est, quæ quia in hortis semper reperitur, Hortulana ab Hispanis nonnullis appellatur. *Menta vn de dicta.*

*Mentha sativa.**Mentha sativa altera.*

Dicitur porro menta, quòd odore suo mètem & venerem excitet, vt ex Galeno & Dioscoride facile percipi potest, quanquam Plinius lib. xx. cap. xiiij. oppositum dicat, non sine tamen errore, vt ex Galeni sequentibus iis verbis, facile percipitur, quæ ita habent: Tam menta quàm calamintha, gustu acris, & facultate calida est, ex tertio calfacientium ordine: infirmior tamen est menta, & minus excalfacit: cæterum mediocriter ad venerem excitat, id quod omnibus accedit, quæ humiditatem semicoctam & flatuosam continent, At calamintha, quum valentius calfaciat & exiccet, habet etiam quiddam amarum in se, ac acerbum: quare illo quidem lumbricos perimit, acerbitate verò, si cum oxycrato bibatur, recentes sanguinis reiectiones reprimit: Substantia est, vt si qua alia herba, tenuium partium. Cæterum Galenus hic mea sententia per calamintham, mentē syluestrem, dictam mentastrum intelligit, de qua sermo subsequitur.

Mentha syl-
uestris men-
astrum est.

Constan

CONSTANTINVS.

Errorem suum congeminat Amatus Lusitanus Plinium culpans, & absurdo conſeclario, ex detortis Dioſcoridi & Galeni verbis concludens Mentha falſam etymologiam. Nam qua poteſt eſſe abſurdior conſequentia quam hac Amati? Dioſcoride ac Galeno authoribus, mentha ad venerem ſtimulat: ergo mentem emouet, falſa enim hac eſt antecedens enunciatio: Omnia qua ad venerem incitant conturbant mentem, ſiue vt ipſe loquitur excitant. Sed demus hoc pronunciatum verũ eſſe ac neceſſarium. An continuo ſequitur? Igitur in mentha etymo lapſus eſt Plin. At ſanè Amate noſter, vt verè potius & libere dicam, quam accuſatoriè aut aſſentatoriè, hac eſt lingua Græca, ſinen vtriuſq; pudenda ignoratio, ac in euoluendis bonis authoribus imitandi magni, quam criminandi cauſa, ſupina negligentia. Mentha enim nomen Græco fonte deſluxit, quod à vocabulo quo Græci mens ſignificatur, tam lōge abeſt, quam quod maxime, quod ne grati dixiſſe videamur, age laudemur authores. Cratinus apud Pollucem lib. vj. Onomaſtici, τυρῶν κὴ μίνθῃ παραλιξάμην & κὴ ἰλαίῳ. Mentha ſiquidem eodem tolluce teſte, non ſolum dicta eſt ἡδύοσμω, ſed etiam μίνθῃ καὶ μίνθα, tametiſi apud eundem corruptè legatur μίθα, à Minthe Pluton. iſſe ſcorio (alijsq; Cocyt. filia) in hanc plantam, vt fabulantur poeta; conuerſo: quod cum Polluce teſtatur Ouidius Metamorph. lib. x. An tibi, inquit, quondam Famineos artus in olentes vertere menthas Perſephone licuit? Et Galenus lib. vj. ſimpl. ἡδύοσμω, inquit, quam nonnulli μίνθῃ, vocant. ſcitè igitur dixit literatiſſimus Plinius: Mentha nomen ſuauiſſis odoris apud Græcos mutauit, cum a liquo mintha vocaretur, vnde veteres noſtri nomen declinauerunt. Quæ Plinij verba leguntur lib. xix. cap. 8. non, vt falſo citat Amatus, libro xx. cap. 14. Illic enim non de mentha nomine agit, ſed de Menthaſtro quod ſylueſtris mēthia eſt, differens ſpecie ſolorum, quaſi figura ocimi, pulegij colore, propter quod quidam Sylueſtre pulegium vocant. Sed tamè in ſua calumniam in Plinium, Amatus adornauit. Abidem enim hac ſunt verba Plinij: mentha ipſius odor animum excitat, & ſapor auiditatem in cibis: ideo embammatum mixtura familiaris, vides vnde composita inſidia, & conſuti doli? Ac vt, quod Plin. ipſe animum excitare, Pliniomaſtix mentem excitare dixerit, in hac ſignificatione (ſi dũs placet) Latiniſmus. Nimirum literatè tu quidem Amate ſolucet; tuq; illiteratè naturalis hiſtorie parens atque reſtitutor. Certe quidẽ o noſter Luſitane, (vt hoc ſemel aduerſus omnes Plinij

obtreclatores dicatur, qui vt viatores cum sudum apparuit, platani ramos defringunt, sub quo tempore pluuio latuerant: aut vt orobanche, vitis, vel cucurbita, plantas arboresq; per quas creuere suffocant: sic Plinium isti suffocanei palmites supplantare nituntur & conserpere, à quo & eius ordinis scriptoribus, latrocinantur omnia) istud est cum laruis luclari: & Cyri padium couellere. Sed hoc satis, superque sit, Mentha autem à Græcorum explanatoribus grammaticis, etiã κακὴ βοτάνη, dicta est, id est, herba noxia: non aliam ob causam, quã quod ἀσυνήθια ὄπραίεται. id est, conceptus impedit, vt mihi testis est Dioscorides, & Plinius qui eam generationi tradit resistere lib. vice simo, capite decimoquarto.

DE MENTASTRO.

Græcè, ἀγριὸν ἡδ' ὄσμιον: Latine, mentastrum, menta syluestris: Hispanicè, Italicè, mentastro: Gallicè, mentastre: Germanicè, Rofs müntz.

Enarratio XL.

Mentastrum syluestris menta est, quæ potissimum in aquosis crescit, folio hirsuto, lanugine canescente, odore grauiori, quàm primi sisymbrij, ex qua lauacta quotidie parantur, & de illius natura, ac viribus, Galenus capite de menta, sub calaminthæ nomine verba fecit:

DE NEPETA, SIVE

CALAMINTHA.

Græcè, καλαμίνθη: Latine, calamintha, nepeta, Arabicè, calamentum: Gallicè, calament: Hispanicè, lancuada: Italicè, nipotella: Ger. Rorn müntz.

Enarratio XLI.

Tres calaminthæ species à Dioscoride in presenti describuntur, quarum secunda, nepeta siue nepita est, non vbiq; nascens, sed magis in regionibus calidis, vnde in Germania rarissime videtur. Est enim herba hæc parua, gracilis, folio pulegij, flore vero purpureo, albicante, paruo, odoré ex se gratissimum expirante. Altera vero species, herba cataria appellatur, eo quòd ea cati maxime oblectantur, quam Ferrarienses quoq; suã voce neueda appellant, quum tamen vox hæc neueda, non huic catarie,

Calamintha.

trahit: Calamintha, id est nepita, essentia quidē est tenui, temperie autem calida & sicca quodāmodo in tertio ordine. Est enim acris gustu, paulumq; amaritudinis obtinet, extrinsecus admota, primum quidem valde exalfacit & mordicat, cutemq; exugit, postremo etiam vlcus efficit, in corpus autem intro assumpta, tū ipse per sese sicca, tum etiam cum melicrato, perspicuo calfacit, atq; sudoresciet, omneq; corpus tum digerit, tū exsiccat. Iecirco ea contra rigores repetentes per circuitū nonnulli vtuntur, sicuti & contra ischiadicos morbos, trahit enim quæ in profundo hærent ad superficiem, totumq; adeo articulum exalfacit, & cutem non obscure adurit, mensesq; tum epota, tum apposita admodum efficaciter prouocat, ac denique elephantiscis etiam probe auxiliatur: præterea, cicatricibus atris candorem restituit, & sigillata digerit. Præstat autem in huiusmodi, vbi in vino decoxerimus, ipsam emplastri ritu apponere, & viridem magis quàm siccam: at sicca ad venenatarum bestiarum morsus assumitur, veluti etiam cauteria, & quæcunque medicamēta calida sunt & acria,

catariæ, sed à nobis dicta cōueniat: melius igitur eam vniuersæ Italiæ residuum, herbam catariam appellat, quàm Ferrarienses, & Longobardi nepetam, quum vt diximus, nepeta siue nepita, prima à nobis descripta est, à Dioscoride verò secunda. Tertia quoq; species reperitur, quam proprie calamētum pharmacopolæ vocant, herbam lōge à duabus diuersam, nec multum à sisymbrio differentē. Omnes tamen istæ herbæ easdem ferè vires obtinent, de quibus Galenus cap. i. lib. vij. de Facult. simplic. medic. ita

Succus eius aut infusus, aut epotus, ascaridas, lumbricos, & aurium vermes enecat, sic & conceptū interimit, eiicitque: igitur incidendi quidem ei vis adest, ob calorem, tenuitatem, amaritudinem: abstergendi verò propter solam amaritudinem: quare asthmaticis atque ictericis conuenit, ad omnia tamen dicta, montana efficacior existit.

DE THYMO.

Gracè, *ῥύμιον*: Hispanicè, *tomilho*: Italicè, *thymo*: Gallicè, *Thyn*: Arabicè, *hasce*: German. *Thyn*.

Enarratio XLII.

*Epithy-
mus.*

Thymum.

THymus vulgaris & nota herbula est, aliquando flores purpureos, nonnunquam verò albos producens, quibus apes multū oblectantur, nel inde facientes. Nam thymus purpureos flores habens, melior est, ac securior, quanquam qui albos emittit validior ac potentior censetur. A nigro porro thymo abstinendum est, vt suadent nōnulli, quia venenosum omnino sit medicamen. Nascitur autē super thymo, capillus quidam implicitus, epithymus hodie appellatus, cuius copiam Salmanticēses ma-

ximam habent, ad ripas fluuij Tormidis, nō longe à fano diuæ Mariæ: De quo libro iiii. suus habetur sermo. Nunc verò thymi vires, ac temperamentum audiamus è Gale-
no, libro vj. de Facultat. simplic. medicamen. qui ita ait: Thymus incidit, & calfacit vehēmenter, ob idque vrinam & menses prouocat, fœtum euellit, potus viscera expurgat, educendis ex thorace & pulmone confert, ac denique excalfacit exiccatque in tertio ordine.

DE THYMBRA.

Græcè, *θύμβρα*: Latine, *thymbra*, *satureia*, *cunila*:
 Hispanicè, *segurelha*: Italicè, *coniella*, *sauoregia*:
 Gallicè, *sarriette*: Arabicè, *sahater*: Germanicè,
Saturey, *Zuuibelysop*.

Enarratio XLIII.

Satureia.

in humidis regionibus nascitur, odore grauior & inefficacior est.

DE SERPILLO.

Græcè, *ἔρπυλλον*: Latine, *serpillum*: Hispanicè, *serpolho*, *serpam*: Italicè, *serpillo*: Gall. *serpolet*: Arabicè, *Nemen*: Germanicè, *Quendel*.

Enarratio XLIIII.

Syluestre & hortense reperitur serpillum, varietamen,
 quia nonnunquam hortense humoris copia curuum,
 humi serpit, vnde nomen à serpendo sibi vendicauit. Ali-

Serpyllum.

cult. simpl. medic. ita breuissime dixit: vsq; adeo calfacit, vt vrinas & menses moueat: estq; & gustu admodum acre.

DE SAMP SV CHO.

Græcè, σαμψυχον: Latine, *sampsuchus*, *amaracus*:

Hisp. *maiorana*: Ital. *Persa*, *maiorana*: Gal. *marjolaine*: Arabice, *merzanius*: Germ. *Maioran.*

Enarratio xlv.

Est proculdubio, *sampsuchus*, *amaracus* odorifera, *maiorana* hodie dicta herba, nam altera *amaracus* foetida, reperitur, quam Dioscorides *parthenium* & vulgares *cotulam* foetidam appellant. De presenti vero, agit Galenus breuissime lib. viij. de Facultat. simplic. medic. quum inquit: *Sampsychon* tenuium partium, & digerētis est facultatis, desiccant enim & excalfacit, ordine tertio.

CONSTANTINVS.

Aμαρᾶκος ἢ ἡγεῖ ἀμαρᾶκος Theophrasto lib. j. de causis plantarum, Σαμψυχον Dioscoridi, ἢ σαμψυχον Palluci lib. vj. Est *amaracus* Virgilio lib. j. *Aeneid.* Nam vt auctor Plinius lib.

xxj. cap. 11. Amaracum Diocles medicus & Sicula gens appellare, quod Aegyptus et Syria sampsuchum: ex quo fit unguentum sampsuchinum. id est amaracinum, ut ipsemet exponit libro xxj. cap. 12. Tamen de amaracino oleo & sampsuchino, distinctis tractat capitibus Dioscorides: ac de sampsucho atque amaraco tamquam differentibus plantis, diuersis locis scripserunt Galenus & Paulus Aegineta, sed eorum amaracus, ab alijs creditur Marum esse Dioscoridis, quod nostra lingua mastic dicimus, ab alijs verò parthenium: quorum opinioni magis assentior. Galenus enim tamen si (ut nec etiam Paulus) parthenij, aut mari inter simplicia non meminerit, Marum ab Amaraco apertè discernit libro primo, de Antidotis in compositione hedychroi.

DE MELIOTO.

Græcè, μελιλωτὸν & ; Latine, melilotus, fertula campana: Hispanicè, corona de rei, Italicè, Gallicè, melilot: Arabicè, Alchilelmelich: Germanicè, Edler stein klee.

Melilotus.

Melilotus Italica.

Enarratio XLVI.

Nvsquam quod equidem obseruauerim, melilotum verum quàm in Hispania vidi, flore luteo, vel potius melleo, vnde forsàn nomen traxit, & illo quidem in orbem coronæ modo confito, vnde Corona regia, dicta est herba, non nisi optimum, ac iucundum ex se spirans odorem: Nam herba ista, quæ passim pro meliloto à pharmacopolis vsurpatur, tantum à vero abest meliloto, quantum cancer ab anguilla. Porro in Calabria, & Neapolitano regno, verum quoq; nasci certum est, quod Dioscorides vt diligentissimus inuestigator, non siluit: de eo tamen Gal lib. vij. de Facul. simpl. medi. ita tradit: Melilotum quiddam habet astringens, digerit ramè, concoquitq;: copiosior enim in eo est substantia calida quàm frigida.

DE MARO.

Græcè, μάροϋ: Latinè, Maron, Gallicè, P'herbe du mastic.

Enarratio XLVII.

Acinos.

Conspicitur maro herba, apprime descriptioni Dioscorid. respondens & quàm Colimbrienses, bonarum literarum studiosi habent amaraco similem folio origani, admodum odoriferam, & amaram. De qua Gale. lib. de Antidotis mentionem tantum facit quum dicit in Italia sicuti alias quasdam herbas crescere vidi, ita & amaracum, porro hæc planta à maro per multum odore vincitur, &c.

DE ACINO.

Græcè, ἄκινος: Latinè, Acinus.

Enarratio XLVIII.

Acinos ut Ruellius credit, vulgare basilicū est, quod in Aegypto ut ex Plinio percipitur lib. xxj. cap. 15. & 27. flores non emittit.

CONSTANTINVS.

Aκινος, siue ακινος Dioscoridi, Plinio est acinos, quam Epipetron tradit vocari his verbis lib. xxj. cap. 15. Et Aequinoctio nascens aphace, acinos quam epipetron vocant, qua nunquam floret. quae lectio verior mihi videtur quā haec apud Theophrastum de historia plantar. libro viij. cap. 8. ἕναι ἡ ἡγεῖ ἐκ τῆς ἀφάκης. καὶ ἀκινος ἡγεῖ τὸ ἐπιπέτρον. id est, quaedam enim prorsus non florent, ut Epimetron. De acino etiā hoc modo Plinius lib. xxj. cap. 27. Acinum & coronarum causa & ciborum Aegyptij serunt: Eademque erat quae ocimum, nisi hirsutior ramis ac folijs esset, & admodum odorata. Ciet menses & vrinas. Quibus locis aperte ostenditur Basilicum nostrum acinum non esse, quia illud floret flore albo, nec folijs aut ramis est hirsutum, sed ipsum Ocimastrum potius est, de genere Ocimi: & multo sanior est opinio doctissimi Mathioli Senensis, cui subscribimus.

DE BACCHARI.

Græcè, Βάκχαρις: Latine, Baccharis.

Enarratio XLIX.

Norunt iam hodie officinarum mangones, asarum à Baccharis. bacchari multum differre, quum tamen, antea eas herbas confunderent. Quid vero sit baccharis, non satis constat: nam Leonicens scarleam herbam, quam galli cristam Hispani, & multi alij appellant, esse dixit, cui tamen non accedimus, quum & si inter se similitudinem quandam folijs habeant, radicibus tamen omnino differunt. Quia scarlea, nec elleboro nigro radices similes habet, nec cinnamomo odore referentes, imò eas albicantes, subtiles, & inodoras conspiciamus: faciunt etiam ad hæc, quòd scarlea, quæ domestica & sylvestris comperitur, ad orminium Græcorum magis accedit, ut proprio dicemus capite. Non præteribo tamen vnum in præsentia, quòd mulieres Hispanicæ, contra puerorum fascinationes semine scarleæ continuo vtuntur, & ut ipsæ aiunt, non sine quidem optimo successu & maximo inuamento, quæ vires olim bacchari tribuebantur, ut canit Virgilius.

bacchare

bacchare frontem

Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Ruellius porro, baccharim in Gallia reperiri, eamq; à rusticis, mariæ chirothecas appellari, contendit, quam nos, quum diligenter in Gallia quesivissemus, à scarlea minime abesse novimus. Cæterum de bacchari, Galenus, quod equidem teneam, in libris Simpliciu nullam facit mentionem. Paulus tamen ita de ea loquitur libr. vii. suæ medicinae: Baccharis odorata est herba similis cinnamomo, coronaria & æris, huius radicis decoctum meatus obstructos aperit, urinam & menses citat, folia ipsius quum sint astringentia fluxionibus opitulatur.

DE RUTA.

Græcè, ῥύζανον: Latine, ruta: Hispanicè, arruda: Italicè, rutta: Gallicè, rue: Arabicè, sadeb: Germanicè, Rauten.

Enarratio I.

Ruta.

Ruta.

TAm nota & vulgaris ruta est, ut ex ea, quum rem obuiam, & omnibus manifestam indicare volumus, proverbium vsurpetur, dicendo: ruta notior est, quæ domestica, siue sativa, & sylvestris reperitur: Sativa non adeo ingrata gustui est, imò eam vniuersa Italia, inter herbas acetarium componentes, miscet. Sylvestris verò sua sponte nascitur, similis omnino domesticæ: sed sapore & odore grauior, & consequenter viribus potentior. Sed animaduerte, quòd sylvestris hæc ruta longe

longe alia est, ab hac subsequenti syluestri ruta, quam harmel, siue armala Græci vocant, vt inferius sequenti capite dicemus, potens enim ruta est contra venena, vt ex Plinio elicitor lib. viij. suæ naturalis historię, cap. 19. & valida contra fascinationes, vt ab Aristot. libro Problematum desumitur, cuius temperamentum, Galen. lib. viij. de Facultat. simpl. medic. ita prosequitur: Peganon, id est ruta, agrestis quidem, in quarto ordine excafcacit: domestica verò in tertio. Est autem non solum gustu acris, sed amaro: ex quo sane, digerere, incidereq; crassos & lentos humores potest, atq; mouere vrinas, quin & tenuiũ est partium, flatuque extinguit, quare ad inflationes competit, ac Veneris appetentiam inhibet, digeritq; atq; exiccat strenuè.

DE SYLVESTRIRUTA.

Græcè, ῥῆγανον ἄγριον: Latine, ruta syluestris, Arabicè, Harmel, armel: Germanicè, Vvildraut.

Enarratio LI.

CONSULTO prætermisimus, huius capitis magnam partem, quum illa supposititia huic capiti sit, & ex duobus aliis capitibus decerpta, videlicet, ex capite de hyperico, & ascyro, vt cuiq; conferenti manifestum erit, imò nonnulli extant codices, tam Græci quàm Latini, in quibus caput ita incipit: Vocant & aliqui agrestem rutam, &c. vt merito & nos ex iisdem quoq; verbis, capitis initium fecerimus. Hæc enim ruta syluestris, longe alia est ab ea syluestri ruta, quam capite superiori descripsimus, quum syluestris ruta superioris capitis, vt diximus vulgarissima sit: hæc verò Capadociæ, & Asiæ, particularis, quam harmel, siue armel aut armala Græci vocant: vnde fœdissimè, Mathæus vere Syluaticus, & alij Luminarij dicti, errant, credentes, quòd Harmel, cum litera H, scripta, significat semen cicutæ, cum A vero rutam, res proculdubio absurda, & à veritate multum aliena, quum siue cum H, siue cum A, scribatur litera, semper Harmel vel armel, rutam istam syluestrem significat, vt ex Aui-cenna, & Serapione deprehendi quoq; potest. Animaduertant igitur deinceps pharmacopolæ, quum pillulas fœtidas, & aggregatiuas componunt, ne illis pro harmel, semen cicutæ adiiciant, quum venenosum & mortiferum sit,

fit, sed potius immisceant semen rutæ syluestris. Sed vnde error iste ortus fuerit, vt pro semine rutæ syluestris, semen cicuta acceperint, nunc dicam. Nam Auerrois lib. v. sui Collectorij ita inquit: Armel vel alharmel, id est cicuta, calida est, & sicca in tertio ordine, crassos & viscidos, ac lentos incidit humores, & ob eam vim vrinas mouet, & menses subducit, ex quibus verbis, satis clarum est quod halmel cicuta sit, quibus nos facillime respödemus, quod textus ille Auerrois corruptus est, quum loco rutæ cicuta scriptum sit, & quod verum sit patet, quia cicuta frigida est, & somnifera, & textus inquit, pro vt Galenus lib. vij. de Facultatibus simplic. medica. capite moly. Harmel tenuium est partium, & calida tertio ordine, vnde crassos humores & lentos dissecat, ac digerit, & vrinam mouet. Ex quibus verbis satis constat, quòd Harmel Auerrois sit ruta syluestris, siue moly Galeni, quam quoq; harmolan Galenus & Græci appellant, vnde satis claret, quòd typographi, vel correctoris incuria factum sit, vt pro ruta, cicuta scriptum sit, quia verba subsequenti, temperaturam attestantia, rutæ respondent, & non cicuta: quia vt diximus, cicuta mortifera est, & quarto ordine frigida: nõ vero calida, vt harmola est, quemadmodum ex lib. vij. de Facul. simpl. medic. comprehenditur, vbi Galenus, vltimo capite prædicti libri, ita inquit. Moly hoc quidam vocant, peganon agrion, hoc est rutam syluestem, nonnulli harmolan, Syri besafan, sicut Cappadoces Moly: quia radicem habeat nigram, & florem lacteum, vis eius tenuium partium est, & calida tertio ordine, vnde & crassos humores ac lentos dissecat, & digerit, ac vrinam mouet. Cæterum quæ herba hæc sit, pauci norunt, nos tamen post longam inuestigationem, eam inuenisse credimus, quæ proculdubio, non alia est: quàm herba quædam, hodie in Italiam & Galliam, ex alieno orbe aduecta, flores similes caryophyllis producens, quandoq; mellei coloris, nonnunquam vero, lutei, aut crocei, lacteiue, quos vniuersa Italia vltamarinos caryophyllos appellat, nam ab vna radice plures virgas & longas herba ista emittit, in quarum summitatibus, capitula siue flores dicti caryophyllis perquam similes nascuntur.

*Auerrois
locus casti-
gatum.*

DE MOLY.

Græcè, μῶλυ: Latinè, Moly.

Enarratio LII.

MOly ut fertur, à Mercurio deo inuenta herba est, *Moly.*
 incantationibus & veneficiis accommodata, ut ex
 Homero, decima Odysseæ rapsodia, & Ouidio in Trans-
 formationibus colligitur, non minusq; à Plinio capite
 vigesimoquinto libri quarti, quæ bulbosa & nigra radice
 ornatur, ut Ouidius loco citato dixit, ad istum modum:
 Moly vocant superi, nigra radice retentum. flore vero
 quandoq; vero rubro ornari, ex Homero, tum etiam
 Græcis medicis, colligitur. Nam Homerus flore albo
 moly depinxit, & Ouidius illi subscribens dixit, Pacifer
 huic florem dederat Cyllenius album. Hæc vero hodie,
 non habetur, nec quæ sit dignoscitur: non desunt tamen
 aliqui herbarum inuestigatores, qui eam in agro Neapo-
 litano nasci contendant.

DE PANACE.

Græcè, πάναξ ἡράκλειος: Latinè, panax heracelius:
 Arabicè, steusir.

Enarratio LIII.

PAnax heracleon, siue panaces Herculeon, ab Hercule
 illius inuentore, sic dicta herba, in monte Gargano,
 sancti Angeli dicto, apud Apuliam nascitur, quæ in mul-
 tis Italiæ hortis quoq; conspicitur, folio ficulneo, siue pla-
 tani, ex qua liquor, opopanax dictus extrahitur. Cuius vi-
 res Mesue exacte profecutus fuit, quanquam, nõ recte ibi-
 dem dicat, panacem istum folio ferulæ insigniri. *Opopanax liquor.*

DE PANACE ASCLEPIADE.

Græcè, πάναξ ἀσκληπιός: Latinè, panax Asclepias,
 Arabicè, panax Aschilibet.

Enarratio LIIII.

PAnaces asclepion, hodie non videtur, illius tamen in-
 uentorem Aesculapium fuisse audio.

AMATI LVSIT. COMMENT.
DE PANACE CHIRONIO.

Græcè, πανάξ χειρώνιⓄ: Latine, panaces Chironion,
Arabice, fanax caromion.

Enarratio LV.

HAec verò à Chirone repertore dicta est, quæ quoq;
hodie difficulter videtur.

DE LIGVSTICO.

Græcè, λιγυστικόν: Latine, ligusticum.

Enarratio LVI.

Ligusticum.

quit: libistici radix & semen ex genere ex-
siccant, adeò vt & menses cieant, & vrinas prouocent, fla-
tusque extinguant.

DE PASTINACA

ERRATICA,

Græcè, σαφυλίηⓄ ἀγείος: Latine, pastinaca erratica,
Arabice, gezar: Hispanice, canaorias blanquas.

Italice

Italicè, pastinaqua: Gallicè, pastenades: Germanicè, Vuild pastiney, vogel nest.

Enarratio LVII.

Pastinaca.

Pastinacam præcipuè syluestrem Dioscorides describit, quia natura potètiore, & viribus validior quàm satiuua est, cuius radix alba est, & in campis passim crescit: satiuuam tamen culinæ deseruientem omnes habent: iis proxima tum figura sapore ac viribus radix altera est, quæ quædoq; sanguinei coloris, quandoq; lutei, nonnunquam verò nigri conspicitur, quæ Hispani propriè canaoriam, Itali verò, carotam, appellant. Verum multi hodie falluntur, credentes pastinacam erraticam, daucum esse: Nam et si vi-

ribus, & temperatura, herbæ fere æquales sint, vt recte vna alterius vice poni possit, herbæ tamè differentes sunt, sed cum hoc quoq; non ab re esset fateri, quòd daucus verus, pastinacæ syluestris quoddam sit genus: de quibus suo loco, sermo habendus est. Cæterum, Galen. lib. viij. de Facultat. simplic. medica. de staphilino, id est pastinaca ita tradit: Satiua imbecillior, agrestis ad omnia potentior est. Urinas mensesq; prouocat, abstergitque non nihil, quum herba quidem tota, tum vel maxime semen & radix.

DE SESELI MASSILIENSI.

Græcè, σέσλι μασσαλιωτικόν: Latinè, seseli Massiliense: Officinis, siler montanum: Vulgo, siler montano: Arab. sisalios: Ger. Vvelscher steinbrech,

h h Enar

*Massiliense seseli.**Creticum seseli.*

Enarratio LVIII.

Siler montanum.

Quod officinae hodiernae siler montanum appellant, ut mea fert opinio, seseli Massiliense est, quia omni ex parte, inter se maxime respondeant. Nascitur enim, in hoc Anconitano monte, sceniculi similitudine.

DE SESELI AETHIOPICO.
DE SESELI PELOPONNESIACO.
DE TORDYLIO, ID EST CRETICO
SESELI.

Enarratio LIX. LX. LXI.

Seselis tres species.

Raro tres istae seselios species, in officinis videntur, quia ad nos non portatur, de quibus omnibus simul ita tradit Galen, lib. viij. de Faculta. simplic. medic. dicens: Adeo excalfacit tum radix, tum fructus, ut moueat vrinam; est etiam tenuium partium, ut comitialibus morbis, & orthopnoeis competat: Caterum seselim herbam a ceruis inuentam esse, tradit Aristoteles lib. ix. de Natura animalium, cap. 5.

cap. 5. dicens: Ferarum quadrupedum, cerua maxime prudentia prestare videtur, tum quia circa semitas pariat, quo scilicet beluae propter homines minus accedunt, tū etiam quia cum peperit, in volucrum primum exedit, mox seselim herbam petit, quam cum ederit, redit ad prolem.

DE SISONI SIVE

SINNO HERBA.

Græcè, σίσων: Latinè, sison.

Enarratio LXII.

Sison, in Syria exiguum nascens semen est, quod nec in Hispania nec Italia quòd sciam crescit.

Anisum.

DE ANISO.

Græcè, ἀνίσον: Latinè, anisum: Hispanicè, matahalua, Arabicè, anexisum: Italicè, aniso: Gallicè, anis: Germa. Anis.

Enarratio LXIII.

Anisum, tam herba quam semen, satis cognoscitur. De quo Galenus lib. vj. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita inquit: Anisi semen calfacit, & siccat in tertio ordine, proinde urinam mouet

ac digerit, flatusque ventris reprimit.

DE CARO.

Græcè, κάρος: Latinè, carum. Officin. careum, carui: Hispanicè, alcarauea, alcoronia: Italicè, carui: Germanicè, Vvissen kümel.

hh 2 Enar

Enarratio LXIII.

K Arum siue kareum, vocant pharmacopolæ carui, semen satis notum, ventositates dissoluens, quod bubulis carnibus iurulentis, præsertim cum brassica conditis dicatur, & illius vires Galenus lib. vij. de Facultatib. simplicium medicamentorum ita scribit: Cari semen calfacit, & exiccat, tertio quodammodo ordine, moderate acrem possidens qualitatem, itaque & flatus extinguit, & vrinas ciet, tum semen tum planta.

CONSTANTINVS.

R ecentiores Græci, vt Simeon fethi, Carum vocant καρυβάδιον, quod tamen Nicolaus Myrepsus interpretatur per cuminum aethiopicum.

DE ANETHO.

Græcè, ἀνίδιον: Latinè, anethum: Hispanicè, eneldo, endros: Italicè, anetho: Gallicè, anet: Arabicè, Sebet: Germanicè, Dyllen.

Enarratio LXV.

Anethum

Anethum.

A Nethum, satis nota est herba, quæ hortos suo odore magnifice exornat, & eius semen in continuo est vsu. De qua Galenus libr. vj. de Facult. simplic. medica. ita tradit: Adeo exalfacit anethum, vt habendum sit aut secundi ordinis intensi, aut tertij remissi, exiccantis vero ordinis est secundi incipientis, aut primi finientis: itaq; merito in oleo decoctum digerit, dolorem sedat, somnum conciliat, crudos humores concoquit, vstum autem tertij ordinis, tum calfacientium

facientium, tum exiccantium fit: proinde vlceribus nimis humidis prodest, potissimum iis quæ in pudendis consistunt: At quæ in præputio sunt inueterata, ea probe cicatrice inducit. Cæterum, viride humidius & minus calidum est, itaq; magis concoquit, & somnum conciliat: sed minus discutit.

DE CYMINO.

Græcè, κβμινον ἁμδρον: Latinè, *cuminum*: Hispanicè, *cominhos*: Italicè, *cimino*: Gallicè, *cumin*: Arabicè, *Camum*: Germanicè, *Roemisch kumich*.

Enarratio LXVI.

Cuminum, semen vulgatissimum est, quod Hispanum Galenus sæpe desiderat, & ex ordine tertio calfacientium facit.

DE CYMINO

RVSTICO.

Græcè, κβμινον ἄγριογ: Latinè, *cuminum sylvestre*: Gallicè, *cornuette*, *officinarum consolidæ regalis*: Germanicè, *Vvilder kumich*.

Enarratio LXVII.

Cuminum sylvestre, hodie in officinis, rusticum cuminum appellatur, de quo in generali, libro septimo, de Facultat. simplic. medicament. ita breuiter dixit: Cymini semen calfacit in tertio ordine, vrinam mouet, extinguitque flatu.

DE SEMINE

AMMI DICTO.

Græcè, ἄμμι: Latinè, *ammi*, *cuminum æthiopicum*: Vulgò, *ameos*: Arabicè, *nanochach*.

Enarratio LXVIII.

Ammi.

Ammi cuius gignendi casus, ammeos est, semen album, & exiguum est, quod origani saporem & odorem habet, & nunc ex Alexandria affertur quod amomum appellant, falso tamen & corruptè, quum pro ammi, amomum pronunciant, nam amomum ut dixi, botriofum tanquam vva minuta est. Est enim semen ammeos simile semini anisi, quod ut dixi nunc ex Alexandria afferri incipit, sub nomine amomi, & illud Ferrarienses, apud officinam Nicolai Nicolutij à pinea, videre possunt, nam

Venetis, in omnibus fere officinis, iam hodie prostat. De quo Galenus libro sexto, de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit. Eius semen est admodum utile, quum enim sit subamarum & acre, constat ipsum & digerere, & prouocare vrinas: calfacit autem, resiccaturque in tertio ordine intenso.

DE CORIANDRO.

Græcè, κέριον, κερίαρον: *Latine*, Coriandrum: *Hispanicè*, culantro, cœntro: *Italicè*, Coriandro: *Gallicè*, Coriandre: *Arabicè*, Rasbera: *Germanicè*, Coriander.

Enarratio LXIX.

Coriandrum, herba est communis & Hispaniæ hortis familiarissima, quia ea illic omnes, tanquam

stoma

Coriandrum.

stomacho, & capiti conueniente, ac aromatica, viridi vtuntur, vnde mirari ipse satis nō possum, quōd præter Hispanos, cæteræ quidem nationes tanquam fœtidam ac pessimi saporis, ab ea abhorreant, reiiciantue illam, eius tātum sicco semine contentæ, sed quum in hac re contemplor in mentem venit, quōd præsci Coriandri esum maxime vituperant, imo illum inter venena reponunt, vt ex Dioscoride, libro sexto, capite nono percipitur, & multo magis ex Nicandro, in suis Alexipharmacis, vbi de

Coriandro ita canit.

Quod si noxia quis biberit Coriandra repente
 Ablato exagitur sensu stridenteq; voce
 Edit acuta velut furiosa iubila baccha,
 Seu Stygia iniecto quasi percitus angue Megara,
 Contra hæc ex dulci de pramnia vna racemo,
 Vt madido spumans sudit vindemia pralo,
 Diluat infuso tamen hæc maris vnda catino,
 Quin & inanis Gallina partulus ouis.
 Confractis salsam testis superinijce spumam,
 Qua vscens cepheus se seruat & inserit esca,
 Piscantes pueri structis vbi fraudibus illi
 Insidiantur aui, sic vt capiatur ab his, dum
 Albentem sequitur, non prouida in aquora spumam.

In iis enim carminibus Nicander Coriandri venenum, atq; illius antidotum describit, vnde credendum est, emanasse, vt populus hanc herbam pro venenosa habeat, repudiatue, illius tamen semine contentus. Sed revera contrarium euenit, quia coriandrum, herba optimi est odoris,

hh 4 & sa

& saporis, grata stomacho, & capiti, ita vt inter medicamenta cordialia, digna sit adnumerari, & non ab re, vniuersa Hispania, ea tam sæpe in iusculis, & conditis vtitur, ex cuius esu, nullus vnquam, noxam aliquam percepit. Proinde crederem ipse, quum antiqui coriandrum venenosum dicant, non hoc domesticum intelligant coriandrum, sed magis herbulam quandam, cicutariam dictam, folio similem coriandro, quæ in vniuersum frigida est, vt sua frigiditate interimat: vel aliter respondemus, quod prisca illi, de syluestri intelligunt coriandro, non vero de domestico. Nec obstat quòd Plin. lib. xx. cap. quoque 20. dicat, coriandrum syluestre non reperiri, quia falsum hoc esse, nunc in Italia deprehēdimus, quum coriandrū syluestre cōperiatur, quod sua spē, nullo interueniente satore, in aruis & campis nascitur, & crescit, vt hic Anconę, non procul ab vrbe conspiciamus, vnde quotannis mulierculæ colligentes: ad pharmacopolas, vendendū portant. Verū, ad coriandri temperaturā accedamus, in qua Gale. à Dioscoride discrepat: nam Hippocrates, vt primo illū adducamus lib. ij. de Diætā, id est victus ratione, ita de coriandro tradit: Coriandrū calidum est, & aluū sistit, & ructum acidum sedat, & somnū conciliat, si postremū edatur. Hęc Hippocrates: Qui vt inibi videtur, de herba loquitur, non verò de ipsius tantū semine. Libro verò de Affectionibus, siue illius ipse sit author, siue Polybus, ita quoque de coriandro testatur: stomacho gratū est, & per aluum secedit, tum coctū tum crudum. Dioscorides porro, vt videtis, coriandrū, refrigerandi vires habere ita tradit, vt si quis copiosiore vsu eo vtatur, nō leui periculo mente tentabitur, vt de hoc coriandro vulgari loqui lib. vj. videatur. Sed hoc falsum esse Gal. indicat, quum coriandrū calidum est, non verò frigidū, vt ex eius percipitur verbis, quæ ita habent lib. vij. de Facul. simplic. medic. Hanc herbam refrigeratoriā esse; Dioscorides prodidit, quòd mista pani aut polentæ, illitaq; erysipelas curet, quanquam certe exactum aliquod erysipelas, quod vtiq; inflammatū est, & flauum, haud vnquam à tali cataplasmate persanabitur, sed illud tantū quod refrigeratū iam fuerit. Coriandrum itaq; ex contrariis facultatibus constat, plurimū habens essentia amaræ, quæ tenuium partium est, & terrena: Nec parum
etiam

Coriandrum syluestre.

Coriandri temperatura.

etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis est facultatis. His adiunctum est quoque astrictiōnis paxillum. Quod autē longe à refrigeratione absit coriandrum, hinc constat, quòd chæradas, siue strumas, cū lomēto discutiat, id quod nullum refrigerantiū medicamentorū facere est aptum. Hæc Galen. Quibus clare percipitur, ipsum cōtra Dioscoridē asseuerare, coriandrū esse tēperatura calidū, non verò frigidū. Sed reuera, cōciliatio facilis ex Galeno desumitur, qui coriandrū, ex compositis facultatibus, non verò vna tantū frigida, insigniri tradit. Cōponitur igitur coriandrū ex partibus quibusdā calidis, quæ in superficie habentur, & ea de causa strumas & duros tumores dissoluit, vt Galen. contendit, cæteræ verò coriandri centrales partes, terreæ sunt & stypticæ, natura frigida, inter quas aqueæ quoq; vt tradit Gale. inueniūtur: cæterū Auicenna,

Auicenna.

CONSTANTINVS.

Nicandri scholiastes in Alexiphar. Coriandri, siue coriani, vt etiam apud Theophrast. legitur κοριάνων, duo genera statuit, Hortense & Sylvestre,

Hieracium.

quorū satiuū suaueolens, & gratū. Sylvestre verò Hortensi simile, folijs latiorib. & longioribus, floribus, radicibus, adnatisq; copiosū, quod quouis modo assumptum & ingestum lethale sit.

DE HIERACIO

MAIORI.

Græcè: ἰσπάκιον μέγα:
Latin. hieraciū maius.

Enarratio LXX.

Hieracion herba, vt placet Plin. lib. xx. cap. vij. vbi lactuce varia enumerat genera, ab accipitre suū nomē traxit, quoniam accipitres, eam

hh 5 scalp

Hieracites
lapis.

scalpendo, & eius succum oculis admouendo, ab eis obscuritatem quum sentiunt, discutiant, quæ quoque lactuca erratica vocatur, variis in locis obuia. Cæterum hieracites, apud Galenum, lapis quidam est, profluentem ex hemorrhoidibus sanguinem sistens, vt libro nono de Facultatibus simplicium medicamentorum legitur.

DE HIERACIO MINORE.

Græcè, ἰδράκιον μικρόν: Latine, hieracium minus: Hispanicè, coyon de galho hierua.

Enarratio LXXI.

HAec verò, potius chondrillæ similis est herba, quàm maiori hieraceo, quæ per terram tracta folia habet, ex quorum medio, tenellum cauliculum emittit, in cuius suprema parte, nonnunquam verò inferiori, tuberculum quoddam concretum nascitur, & illud quidem tenerum, succosum, & gustui perquam gratum, quod ideo pueri Hispaniæ avidissime comedunt, & herbam testiculi galli appellant: quum enim ad statum herba ista venit, lacte abundat, & ea de causa meritò inter lactucas reponitur.

DE APIO SATIVO.

Græcè, σέλινον κηπιῶν: Latine, apium hortense: Hispanicè, perexil: Lusitanicè, salsa: Italicè, petroselinolo: Gallicè, persil: Arab. carsi: Germ. Epffich.

Enarratio LXXII.

SElinon hortense, siue apium satium, nostrum vulgare petroselinum est, cuius rami (testante Plinio) largis potionibus per iura innatant, & in condimentis peculiariter gratiam habent, quod hodie ita esse quoque percipimus, & vt tradit Galenus lib. ij. de Facultat. alimentorum cap. 52. vrinas mouet, ad quod opus vsitatissimū est, nam & suaue est, & stomacho gratum. Nec hæc tantum de herba ipsa, intelligas opus est, sed etiam de ipsius radice, ac semine. Calidum enim petroselinum hoc vulgare in secundo ordine est, & siccū in medio tertij, vt meminit Galen. lib. viij. de Facult. simplic. medic. dicens: Adeo calidū est, vt & vrinam & menses cieat, flatus quoque digerit, & magis semen quàm herba. Oreoselini & hipposelini similis

Tempera-
tura.

Apium.

in medium afferre est necesse.

vis existit: Verum hipposelinū imbecillius est: oreoselinum valentius. Hæc Galenus. Cæterum, an apiū hoc sit funebribus cibariis dicatū, quod ideo multi ab esu hominum explodebant, simul quia morbū caducū excitabat, ignoratur: credere tamen est, longe aliud esse, vtpote apium vulgare, Dioscoridis petroselinū, quod comestum, caput tentat, & morbum caducum incitat: ita verò se rem habere, certissimus sum, nec rationes quæ ab Aegyptiis, & Hebræis desumi possunt hoc potissimum indicantes,

DE PALVSTRI APIO.

Græcè, ἑλεοσέλινον: Latinè, apium palustre, paludarium: Hispanicè, perexil dagoa: Italicè, petrosemolo del aqua: Arabicè, asâlis: Gallicè, persil de marests.

Enarratio LXXIII.

Palustre apium, petroselinum nostrum est, in aquis tamen nascens, ad omnia ferè potens ad quæ hortense. Caueant tamen Hispani, ne herbam illam in aquosis potissimum nascentem, quam rabacias appellant, apio vulgari simillimam, palustre hoc apium esse credant, quum illa, vt dixi, Sion est, de qua libro ij. sermonem fecimus. Nascitur enim hoc de quo agimus, aquaticum petroselinum in lacubus, quoq; & locis paludosis, simile omnino hortensi, vel satiuo dicto apio, quod nos petroselinum, communi voce appellamus. Cæterum hippocrates libro de Affect

de Affectionibus, palustre apium satiuo maiorem vim habere, memoriae commendauit.

DE OREOSELINO.

Gracè, ὄρειοσέλινον: Latinè, montanum apium: Hispanicè, perexil montifino, salsa saluatiqua: Italicè, petrosemolo aggrèste: Gallicè, persil de montaigne: Arabicè, acraselinum. Germanicè, Peterfilgen, peterlin.

Enarratio LXXIIII.

Oreoselinon.

Est verò, vt breui dicam, oreoselinon, hodiernum petroselinum in montibus nascens, herba herbariis nota, parum à petroselino communi differens, vnde legendum crederem, in hoc capite, ad Theophrasti mentem, cum Plinio lib. xix. cap. viij. hoc modo: circa quem, ramuli, & capitula cicutæ similia, multo tamen tenuiora, in quibus semen oblongum, acre, tenue, odoratum, cymino simile comperitur, nec obstat, quòd in pluribus exemplaribus Dioscoridis, capitulorum papaueris fiat mentio, quia vice, *κωνέω*, id est cicutæ, corruptè, *μικρονίω παρμερεν*, legitur. Habet igitur oreoselinum, cicutæ folia, vt ex Plinio restituiamus.

DE PETROSELINO.

Gracè, πέτροσέλινον: Latinè, petroselinum.

Enarratio LXXV.

Petroselinum Græcorum, officinarum apium est, quod & vulgares apium appellant, & cuius semen, herba, & radices, syrupos ingrediuntur aperientes, & decoctiones exornant diureticas. Est enim tertij ordinis tum ex-calfacientium, tum desiccantium. De quo plura capite septuagesimosecundo, si recte teneo, dixi.

CONSTANTINVS.

Lvsitanus sine ratione contendit Dioscoridis petroselinon esse vulgare apium, quum iam verum petroselinon multis rei herbaria studiosis innotuerit, diuersaq; sit planta ab apio vulgari, vel à pimpinella quam Hieronymus Tragus nobis profert, pro petroselino Macedonico Dioscoridis.

DE HIP

OLVS ATRVM DICITVR.

Græcè, ἵπποσελίνοϋ: Latinè, hipposelinon, olusatrum, equapium: Arabicè, salis: Gallicè, ache, Ruell. leuesche, Mathiolo.

Enarratio LXXVI.

VT enim coniecturis assequi possumus. Hipposelinon, leuisticum officinarum est, nam ligusticum, aliam rem esse diximus. Porro admonendus hic à me candidus lector est, quia in hoc Dioscoridis textu Græco, nulla nigredinis in radice mentio fit, proinde expungenda illa sunt verba: à Marcello Virgilio supperaddita, foris nigra, quum extra Dioscoridis mentem interposita sint, vt optimè quoq; Manardus adnotauit, qua tamè de causa Marcellus, illa duo addidit verba, dica, quia Theophrastus suo hipposelino, radicem quoq; nigram tribuit, dicens: hipposelinum radice ornatur crassa raphano simili, & illa quidem nigra, vt apud illum est legere, lib. vii. de Plantarum historia, cap. 6. Sed reuera Marcellus in hoc lapsus est, credens vtique quòd hipposelinon Theophrasti, idem sit cum hipposelino Dioscoridis, quod sanè falsum est, quum potius inter se multum differant: vt cuique vtriusque deliniationem conferenti manifestum erit. Cæterum, hipposelinon ex secundo ordine calfacientium, tertio verò exiccantium est.

*Marcellus
errat.*

DE SMYRNIO.

Græcè, σμύρνιον: Latinè, smyrnion: Italicè, Macerone, Arabicè, Seniruion.

Enarratio LXXVII.

QVod enim iudicium hodie de apiis tradimus, tale quidem ab hinc quindecim annis in lucem emisimus, a quo Ruel. Gallus, Fuchsius Germanus, ac alij immerito proculdubio euariant. At Ferrarienses ferè omnes, veluti & Mathiolo Senensis in vniuersum nobiscum agunt. Est igitur smyrnion, apium Macedonicum, quum inter se multum conueniant, & de quo Galenus ita dixit, lib. viii. de Facultat. simplic. medic. smyrnium ex eodem genere.

Archangelica imperatoria dicta.

genere cum apio est, & petroselino: fueritque apio quidem validius, imbecillius verò petroselino, itaq; & vrinæ & menses proritat, calidum siccumque; tertio ordine. Cæterum, præter istas apiorum species, plures aliæ reperiuntur, inter quas Archangelica, siue Imperatoria dicta, primatum obtinet, herba hortis admodum familiaris, calida & sicca, tertio ordine, atque inde morbis opitulatur frigidis, contra quartanam magno datur iuumento, partus faciles reddit, & cerebrum expurgat, ac illud à superflua humiditate liberat. Dicitur verò imperatoria, quia medium folium, ex tribus quibus ornari videtur, coronam imitatur, quia in tres diuiditur partes, altera verò folia duo, à lateribus existentia, in duas tantum, vt demum, medium dictum folium, inter illa duo tanquam corona medium sit, appareatve.

DE ELAPHOBOSCO.

Græcè, ἐλαφόβοσκον: Latine, *elaphoboscum*, *pabulum ceruorum*.

Enarratio LXXVIII.

Inter herbas, quæ non facile in hominum cognitionem veniunt, elaphoboscum est, quam nos sedulo inquirentes, post longam tandem inuestigationem inuenimus. Nam quum Ferrariæ mihi contigerit herbatum ire cum nonnullis viris doctissimis, & rerum naturalium diligentissimis inquisitoribus, inter quos, mihi nominandi veniunt, Ioannes Falconerius Anglus, vir mea sententia, cum quouis doctissimo herbario conferendus, & qui pro dignoscendis herbis, varias orbis partes perlustrauerat, quarum plures & varias, miro artificio, codici cuidam confitas, ac agglutinatas afferebat: Alter verò, Gabriel Mutinensis, philosophus doctissimus, & cui ob plures eius dotes, ac variam doctrinam, hodie publice Dioscoridem interpretandi munus datum est Ferrariæ, elaphoboscum inter plures alias herbas offendimus, cuius folium non adeo oblongum erat, duum digitorum latitudine, aliquantulum asperum vt lanugine cooperiri quis diceret. Nam caulis huic bicubitalis cernebatur, rubricans, cuius flores tunc videre, non fuit possibile. Hanc verò herbam Ruellius Gallus, in Gal

in Gallia frequentē esse, & Gratiam Dei appellari tradit, à *Herba*
 qua vnguentum de Gratia Dei dictum, nomen sibi vendi- *Gratia*
 cat, vt apud Petrum de Largellata chirurgum non asper- *Dei.*
 nendum videre est, quo omnes chirurgici, in vulneribus
 capitis passim vtuntur. At licet in Gallia herba hæc Gra-
 tia Dei dicatur, in Italia tamen longe alia herba, pro Gra-
 tia Dei indicatur, & quam Iacobus Manilius, suo Lumi-
 nari describit dicens: Herba Gratia Dei apud modernos
 herbarios, sic est vocata, & est herba, cuius longitudo est
 vnus palmi, aut parum plus, folia habet similia hyssopo,
 florem verò inter folia paruum, cuius color tendit de bi-
 coloribus ad album & purpureum, sicut herba quæ dicitur
 volubilis, quæ in vineis nascitur, radicē habet paruam,
 nam apud nos in pratis valde abundat, & cognoscitur pro-
 pter saporem foliorū, in quibus est amaror ita potens si-
 cut in centaurea minori, & maiori. hæc tamen Iacobus Ma-
 nilius in suo Luminary maiori. Hodie verò hanc quoque
 nasci percipimus locis paludosis & aquaticis, folio hyssopi,
 sed latiori, flore verò albo. Qua de ea causa multi eam
 syluestrem hyssopum appellare non dubitant, sed falsò,
 quia herba hæc illa vera est, Gratia Dei dicta herba, præ-
 dictum ornans vnguentum, sapore cum quadam stypticita-
 te, amara, & quæ comesta potentissime bilem deponit,
 & vlcera facillime sanat. Cæterū, non me præterit, quòd
 Plinius elaphobosco folia hipposelini id est olusatrici dica-
 uit, vt apud illum est legere lib. xxij. eiusdem numeri ca- *Plinius de*
 pite: quæquam Manardus libro suarum Epistolarū nono, *senditur.*
 epistola tertia, locum istum emendare & restituere con-
 tur, reuera tamen Plinius recte inquit, quum si quis folia
 in caule nata conspexerit, quodam modo olusatrici referre
 percipiet, de qua Galenus lib. vj. de Facult. simplic. medic.
 ita tradit: excafacit & tenuium est partium, ob idq; exic-
 cat maxime in secundo ordine.

DE FOENICULO.

Græcè, μάραρον: Latinè, fœniculum: Hispanicè, fun-
 cho: Italicè, finocchio: Gallicè, fenouil: Arabicè, ra-
 genigi: Germanicè, Fenchel.

DE SYL

AMATI LV SIT. COMMENT.
DE SYLVESTRI SIVE ER-
RATICO FOENICVLO.

Græcè, ἰππομάραθρον: Latinè, sylvestre fœniculum.

Enarratio LXXIX. LXXX.

Fœniculū.

Fœniculum.

Seritur passim fœniculum, in Italix hortis, quod caule turgescen-
te colligitur & esui dica-
tur. Lac enim potissi-
mum fœniculum gene-
rat, & oculorum clarita-
tem iuuat, vt testatur Pli-
nius, præsertim eius in
caule cœcretum gummi,
quod calidioribus in re-
gionibus reperitur, præ-
cipuè in Hispania, vt re-
cte admodū notat Dio-
scorides: Est enim herba
hæc, ac eius semen, & ra-
dices, in continuo vsu
medico: Nam sylvestre
fœniculum in campis
errat & nascitur, de quo-
rum natura, ita tradit
Galen. lib. vij. de Facul-

tatibus simplic. medicament. Marathrum, calfacit in ter-
tio ordine, desiccatur verò in secundo, proinde lac gignit,
auxiliatur suffusis, mensesque & vrinas promouet, Radix
& semen hippomarathri amplius quàm domestici siccant,
quare & ventrem videntur sistere, possunt etiam & cal-
culos frangere, curare ictericos mensesque & vrinas mo-
uere: minimè tamen lac gignere.

DE DAU CO,

Græcè, δάυκος: Latinè, daucus: Hispanicè, dauco cre-
tico: Italicè, dauco: Arabicè, gez ar: Germanicè,
Bervuurtz.

Enarra

Enarratio LXXXI.

DAucus verus non solum ex Creta aduehitur, sed Hispaniæ & Italię frequens est, quem Hispani, daucum vel Cretensem daucum appellant, nascitur autem potissimum apud Colimbricenses in Lusitania prope fanū diuæ Mariæ ab Spe dictæ, quanquam pharmacopolæ illius loci non ita illum facile noscant. Est & quoq; aliud genus, quo passim pharmacopolę vtuntur, quibus tertium addere est, quod Hispani vis nagam appellant, & illius vmbellis pro dentifriciis optimis vtuntur. Verum falluntur qui daucum, syluestrem pastinacam esse cõtendunt, quum syluestrem pastinacam, si quis recte Galenum animaduernerit à dauco aliam rem esse inueniet, vt ex vj. & viij. libro de Facultat. simplic. medic. clare res elici potest, in quibus, de iis tanquam rebus diuersis, diuersa capita faciat, à quo nec Dioscorides in præsentidissidet. Proinde daucum à pastinaca syluestri rem diuersam esse in confesso est. Cæterum, cum iis fateri quoq; est Daucum syluestris pastinacæ speciem esse. De quo Galenus lib. vj. citato ita tradit: Domesticus esui aptior, sed imbecillior, acré calidamq; facultatem sortitur, ac proinde etiam extenuat: At radix, sane flatuosum quid obrinet, ac venereum, semen autem domestici quidem & ipsum quandam ad venerem ciendum potentiam possidet: agrestis verò plane flatu caret, ac proinde vrinam mensisque ciet, quæ verò subsequuntur de semine dauci per otium legito.

*Vis naga
dauci ge-
nus.*

DE DELPHINIO,

Græcè, Δελφίνιον: Latine, delphinium herba.

Enarratio LXXXII.

Delphinium herbam, conantur multi eam indicare, sed falso, quia folia, delphinorum figuram nullam habent, in Gallia porro nasci Ruellius tradit, cui fides habenda est, quum & in Hispania herba ista crescat, cubitalis altitudinis & maioris, caule rotundo innodo, ramosa, folia delphino pisci similia habens, florem vero purpureum, violæ, quam cheiri Arabes appellant, similem: nam semen, in siliquis quibusdam paruis recondit, vt optimi scholastici Colimbrienses in Lusitania videre possunt, quum illic herba ista felicissime crescat, præcipue

Delphinium

prope fontem Reginae dictum, non procul à cœnobio sanctæ Clarae dicato. Nam & apud Olisiponam in maxima quoque copia reperitur. Huius vero herbae, nec Galenus, nec Paulus, Oribasiusque, ullam fecerunt mentionem. Qua de causa, caput hoc Dioscoridi superadditum esse, multi arbitrati sunt, & hoc magis, quia in nonnullis Dioscoridis exemplaribus caput istud deesse notabant: sed ut cunctis sit, caput hoc legitimum & germanum apud Dioscoridem esse, pro firmo habemus, quia in omnibus exemplaribus hucusque à nobis visis reperitur. Qui delphinum senam esse putant, omnino errant, quum sena longe alia sit res, nec cum delphinio similitudinem aliquam habeat. Nec minori errore deprehensi sunt, qui senam alypon, aut empetrum putarunt: imò irridendi proculdubio sunt, qui contendunt apud Dioscoridem, senae mentionem ullam factam esse, sub quocumque dicant nomine, ut olim senex bonus Vincentius Caprilis medicus Ferrariensis mecum contendeat: Cui non aliud dedimus responsum, quam quòd contentio hæc sua, antiquas suas sapere videbatur, ut ex plurimis, quas Manardus libris suarum epistolarum interposuit, iudicare quis poterit. Ruellius porro Dioscoridem, Galenum, Paulum, Aëtium ac Plinium miratur de sena mentionem nullam fecisse, quum, ut ille putat, Theophrastus illis ætate prior, de ea locutus fuerit, ac eam graphice depinxerit, sub coluteæ nomine libr. iij. de Historia stirpium, cap. xvij. At Ruellius (bona viri pace dixerim) errat, ut ex infra dicendis quisque facillime deprehendere poterit, quia colutea à sena multum differt, de qua Theophrastus loco citato ita inquit: Colutea quoque lipare proprie traditur, arbor magnitudine præstans, fructum in siliqua ferens magnitudine lentis, qui oves mirum in modum pinguefacit: nascitur semine & fimo præcipue ouillo, & subdit: habet folium non absimile scœnogræco, germinat primovniculis triennio maxime, & c. quæ proculdubio, cum sena in nihilo conveniunt. Nam SENA herba est in Liguria & Hetruria frequentissima, & quæ singulis annis, in campis seritur, & colligitur, & ex ea magnum vectigal, ac quæstum populi illi faciunt, altitudine cubitali, ramosa, folio vero oliuari, sed minori, flore luteo, multis complicato venulis, ad rubrum

Delphinium non est sena.

Ruellius.

Ruellius errat.

Sena herba.

brum vergentibus, in quo postea folliculus pendet arcuatus, renum modo, ab utroque latere planus & veluti compressus, in quo semina clauduntur, tanquam vuarum acini, nam folliculus iste facillime à vento percussus in terram cadit, quia pediculo pendet subtili, & cum pastores, ut Serapio adnotat, colligunt. Quæ verba Ruellius aduertens, senam coluteam Græcorum esse dixit. Sed reuera fallitur Ruellius, quia colutea arbor est, sena vero planta, per vnum tantum permanens annum, item colutea folia habet scænuagræci, siue trifolij, sena autem potius oliuæ: item, colutea & si luteum producit florem, non tamen similem brassicæ flori, qualem sena producit: quibus adde, colutea in folliculis semen latum lenti simile includit: Sena vero simile potius vuarum acinis, ut facile quis, ex iis collatis, differentiam inter utraq; ponere sciat. Quæ vero hæc sit arbor colutea dicta, posset quis querere, cui breui respondemus, illam esse, quam nonnulli rei rusticæ scriptores, alburnum appellarunt: Itali vero & nonnulli Hispanorum, aorno vocant, quam ego, primo Mechliniæ, celebri ciuitate Brabantiæ, ac media inter Anthuerpiam & Louanium bonarum literarum nobilem academiam, vidi, & ut verum fatear, primo intuitu, senam esse putaueram: sed quum postea, senam herbam & non arborem deprehendi, ab ea discessi opinione. Non desinam tamen, vnum fateri, quod colytea à Theophrasto eodem libro, capite decimoquarto, descripta, senæ magis respondere videatur, quam colutea, de qua supra, ita enim de colytea loco citato Theophrastus tradit: Colytea folio salici vicina est, ramosa, foliosaq; in totum ampla, fructum in siliqua sicuti legumina gignit, eaq; lata, non angusta, semen inclusum, paruulum, non magnum, durum modice. Hæc enim colyteæ descriptio, proculdubio senæ conuenire videtur, ut iure quis dicere possit, colyteam Theophrasti, nostram esse senam. Sed age siue sit ut nos putamus, siue non sit, ut Auerroï placet, dubio procul, sena medicina est, multis digna laudibus, de qua Actuarius Græcus author ita tradit. Senæ à Barbaris appellatum, siliquosus ille fructus est, qui circa noxam drachmæ ponduscule sumptus, pituitam & bilem purgat, & ut tradit Mesue, calidum est in principio secundi

Colutea arbor.

Colutea arbor alburnum dici tur.

Colytea.

Colytea Theophrasti nostra est sena. Sena vires.

gradus, siccum vero in primo. Quæ verba forsan ad senę filiquam siue folliculum referri debent, quia de foliorum temperatura ita subdit: & folia sunt in primo calida, & vniuersaliter Senę est abstersiuum mundificatiuum, conuenienter & resolutiuum, & inferius inquit: Solutione educit cum facilitate melancholiam, & choleram adustam, & mundificat cerebrum, cor & epar, & splenem, & membra sensuum, & pulmonem, & confert ægritudinibus eorum, & aperit oppilationes viscerum, & confert vtenti eo in iuuentute, & generat gaudium, causam autem tristitię amputat, & ponuntur folia eius in lauacris ad caput, & proprie cum camomilla, & confortat cerebrum, & nervos, & secundum eius omnem administrationem, addit inuisum, & corroborat auditum, & est medicina bona febrium melancholicarum, & antiquarum, cuius infusionis dosis est, ad vnciam vnam: sed nos hodie absq; noxa vlla vncias quinq; & sex Serapionis consilio ægrotis præbemus. Verum hic dubitatur, an filiquę dictę folliculi senę, potentiores in operatione sint, quam folia, vel contrã: Secundo, an senę noceat stomacho, vel non: Tertio, an pituitam sena euacuet: Quarto, quomodo infusum siue decoctio dicta senę parari debeat. Ad primum igitur respondentes, dicimus, quod Actuarius, de folliculis siue filiquis, vt pote potentioribus tantum loqui videtur, non vero de ipsius foliis senę: qua de causa Mesue, qui ab Actuario multa mutuatus in suum opus est, inquit, Melior, id est potentior in euacuando, pars senę est folliculus, deinde folia, in quibus est virtus debilis valde, & melior folliculus est, cuius color accedit ad viriditatem & subnigredinem quandam, & in quo est de amaritudine res modica cum stypticitate, & qui est magis completus, &c. In quibus verbis, satis liquet apud Mesuem folliculos senę, viribus potentiores esse, quàm ipsius folia, quem secutus quoq; est Antonius Musa Brasauola, qui vt tradit expertus est. Decoctum ex folliculis senę, validius operatur, quàm ex foliis paratum, quibus & nos quoq; non possumus non subscribere, quum experimentum facientes, sæpe ex folliculis paratum decoctum, potentius inuenimus, quàm quod ex foliis ornabatur: nec nobis ratio deest, quia pars, vbi semen ad conseruat

Senę folliculi an potentiores sint quàm folia.

seruationem speciei occluditur, potentior esse debet, quàm folium: igitur folliculus cum toto ipso semine potentior ac validior dicendus est. Manardus vero contrarium dicit, nec aliquam rationem præter experientiam adducit. Inquit enim decoctum ex foliis senæ, potentius multo esse, quàm ex folliculis parato. Fuit certe Manardus Ferrariensis vir doctissimus, & cuius iudicium, non sic spernendum facillè putarem, quo fit, quum senam describo, soleam ipse partem mediam folliculorum & mediam quoq; foliorum addere, quod in componendo decocto à pharmacopolis factitatū iri desidero. Ad secundum, an sena ventriculo noceat, respondet Mesue, dicens: est solutionis debilis & tardæ, & debilitat stomachum, verum confortatur eius operatio in permiscendo cum eo aliquid ex rebus acutis, sicut zingiber, proprie & sal gema, & sal Indus, & medicinæ cordiales cum eo, & stomachicæ felicitant opus eius. Hæc Mesue, cui Actuarius contrarius videtur, quum dicat, contra noxam drachmę pondere sumi, cui ratio quoq; suffragatur quia in sena amaritudo quædam parua coniuncta stypticitati reperitur: qui sane sapor Galeno authore lib. iij. de Simplicibus, tantum abest, vt obfit stomacho, vt potius illi iuuentum ac robur magnum præstet, vt ab absinthio argumentum desumi quoq; potest. Nec enim cõfugere est, dicendo, quòd in sena, alia quædam extranea reperitur qualitas, ab illis dictis, prout in Epimelide amaro & styptico reperitur, quemadmodum Libro sexto citati voluminis legitur, qui & stomacho nocet & capiti dolorem affert, iis de causis crederem ipse, senam stomacho nullam noxam aut detrimentum afferre posse: vt tamen maiori cautela operemur, & medicorum vulgarium scrupulos fugiamus, consulimus, vt senæ aliquid semper ventositatem resoluens admisceatur, vt docet Mesue, & Brasauola consentit. Ad tertium, an pituitam sena expurget, respondet Mesue, senæ cum facilitate educit melancholiam, & choleram adustam, Serapio vero absolute bilem purgare dixit. Quibus cõsentire videtur Auerrouis, qui quinto libro sui Colliget, omnino negat senam posse purgare pituitam. Actuarius tamen vir Græcus &

Sena an pituitam expurget.

*Sena pur-
gat pitui-
tam.*

magnæ authoritatis, & cui ego plurimam tribuo fidem, senam purgare pituitam inquit, cui & experientia astipulatur quotidiana, quæ indicat senam pituitam remouere, præsertim in morbo Gallico, & febribus quotidianis, veluti & atrabiliarios humores.

Ad quartum, Quomodo infusum siue decoctum senæ, parari debeat, respondemus, quòd variij varie parant: pro illius tamen præparatione, Sena ex Alexandria adducta eligatur, quæ Ligustica aut Ethrusca præstantior est. Ea igitur habita, eius decoctum aut infusum dictum sic paretur.

R. Folliculorum foliorum senæ, vnciam vnam: Poly-podij, drachmas duas: Passularum, vnciam mediam: Sebesten, numero decem: Pruna pinguis Damascena, numero octo: Zingiberis, drachmam mediam: Florum boraginis communis: Violarum: Rosarum rubearum: Naphæ, id est floris narantiorum, añ. ʒ. i.

Modus autem conficiendi, talis seruari debet: Accipe polypodium optime contusum, recens quercinum, ac passulas, pruna & sebesten, & in olla vitreata continente libram vnam & mediam aquæ omnia iniiciantur, & ad lentum ignem, parum ferueant: quibus postea superaddas senam, cum prædictis floribus, & zingiberis radicem quæ simul quoq; ebullitione vna, vel altera feruere permittas: ac ollam optime obturatam, ab igne depositam, per aliquot horas finito, postea fortiter exprimito, ac mel lis rosacei colati vncias quatuor illi admisceto. Hæc enim completa est decoctio senæ, quæ variis aliis modis parari solet, & plerunq; absq; melle rosaceo, quia cum aliis miscetur syrupis, vt syrupo rosaceo solutiuo, syrupo de fumo terræ, syrupo de epithymo, vel quouis alio, sed sæpe cum rhabarbaro datur, vel manna, aut cassia fistulari, aut alio simili medicamento purgante, imo senam multoties adiungi facimus, sero caprino, boragini, floribus cordialibus & fumi terræ, veluti, iuri capi, aut gallinæ, castratiuæ, prout intentio nostra est: Sed & aliquando puluisculum ipsius senæ, pondere triū vel quatuor drachmarum in iure, vel stillatitia aqua, aut pulcicula propinamus: Cæterum, infusi siue decocti prædicti senæ quantitas, ad vncias sex describitur quæ tuto sine læsione, & pueris, &

*Infusionis
sena pon-
dus.*

ris, & vtero gerentibus, ac senibus in omni temporis constitutione dari potest.

CONSTANTINVS.

Sena Alexandrina siue orientalis siliquares fructus ferens, vt habet Acluaris, quam Serapio cap. 58. habohanisa vocat & Mesue Abalzemer, planta est indicta antiquis scriptoribus, tum Græcis, tum latinis, non enim, *κολοίσις*, & *κολυμιά*, nec *κολυβία*, & *κολυβία* Theophrasti lib. j. & tertio de histor. plant. i. Colatias vel colyceæ, nec Colutea aut Colotea (sic enim legendum ex emendationum codicum fide) Est enim eodem authore & colyceæ arbor circa Idam, & altera folio salicis, quã Plinij staphylodendron esse multis falso contendunt: quum Plinius ipse lib. xvj. cap. simili, arborem esse describat trans Alpes similem aceri albo materia, siliquas ferentem, & in ijs nucleos sapore nucis auellana: quæ omnia diuersa ab hac Colyceæ Theophrasti. Nec magis ipsius Colutea arbor Liparæ peculiaris, potest esse vulgaris sena, quã vocamus etiam baguenaudier: quia hæc frutex humilis est, illa verò arbor procera. Sed ista communis sena, potius connumeranda est inter solani vesicarij genera. Miror autem cuius authoritate contendat Amatus Lusitanus, Coluteam Theophrasti latinorum esse Alburnum: cum sciamus Plinium lib. xvj. cap. 38. Alburnum vocasse, partem illam in arboribus, quam adipis loco natura tribuit. Ipsius hæc verba: Atque in toto corpore arborum, vt reliquorum animalium, cutis, sanguis, caro, nervi, vena, ossa, medulla, pro cute cortex. Proximi plerumque adipis: ij vocantur à colore alburni: mollis ac pessima pars ligni, etiam in robore putrescens, teredini obnoxia, quare semper amputabitur. Et lib. xvj. cap. 40. robur ex alburnatum vocauit, cui alburnum detractum. Ab Alburno autem diuersum est, vt hoc in transitu dicatur, viburnum, planta videlicet, inter vitilia, & ob id à Virgilio in Bucol. lenta nominata vno hoc carmine, nec, alibi, aut alijs authoribus memorata quod sciam: Quantum lenta solent inter viburna cupressi. Ea est quam lantanã vocat. Italia, & Gallia nostra viorne: at aorno vulgò dici malè scripsit Amatus Lusitanus Coluteam Theophrasti.

DE PYRETHRO.

Græcè, *πυρεθρον*: Latinè, *Pyrethrum*, & salinaris herba: Hispanicè, *pelitre*: Italicè, *pirethro*: Gallicè, *piet D'alexandre*, ou *pyrethre*: Arabicè,

Macharcaraha, Germanicè, Bertram.

Enarratio LXX XIII.

Pyrethrum.

dum cum oleo confricatur, stupidoſque & reſolutos adiuuat.

PYrethrum, herba cū ſua radice, in continuo medico vſu, pro maſticatoriis, & dentiū doloribus ſedandis eſt, quæ hucusq; à me abſq; umbella ſemper viſa eſt. Proinde crederem ipſe, in hoc capite, ita eſſe legendum, ſcilicet, in pyrethro flores, umbellæ modo rotundi ſunt, vt in camomilla apparent, de qua Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: Radix eius causticam poſſidet facultatem, qua dētes refrigeratos mitigat, porro ad rigores ante periodum

DE ROSMARINO.

Gracè, ῥοſμαρίς: Latinè, roſmarinus: Hispanicè, romero: Italicè, roſmarino: Gallicè, Roumarin: Arabicè, almeriem: Germanicè, Roſmarin.

DE CANCHRY.

Gracè, κάρχευ: Latinè, canchrys, fructus libanotidis,

Enarratio LXXXIII. LXXXV. LXXXVI.

Libanotis, à Libano, hoc eſt thure, nomen ſibi traxit, quia vna eius ſpecies thus redoleat. Primam ſpeciem millies vidimus, & cuius fructus canchrys appellatur, & in

& in eo semen obcluditur: Secundam vero speciem, non est difficile inuenire: Tertiam autem coronariam dictam, passim in syluis & montibus crescere, cum cæteris speciebus nouimus, & ita apud Hispaniam frequenter, ut non temere multi illic, pro calfaciendis furnis, altero utantur ligno. Est enim libanotis siue rosmarinus, frutex topiarius, simul & coronarius omnibus satis notus. De quo ita Galenus lib. vii. de Facul. simpl. medic. tradit: Libanotides tres existunt, vna sterilis, duæ fructum ferentes. Omnes vero emollientis, digerentis, incidentis & abstergentis sunt facultatis, succus tum radicis, tum herbæ mistus melli, obtusam oculorum aciem ab humorum crassitudine emendat: decoctum eius, quam rorem marinum appellant, potum regio morbo auxiliatur. Hęc Galenus. Ex floribus rosmarini, conditum saccharo paratur, ventriculo roborando accommodatum, & matrici conuenientissimum, quod Simon Genuensis, dianthos appellat, quasi peculiariter flores istos, anthos Græci appellarent, quod falsum esse omnes norunt, dicuntur tamen flores isti ab Arabibus: alkhilil.

*Conserua
dianthos.
Alkhilil
flores.*

DE SPHONDYLIO.

*Græcè, σπονδύλιον: Latinè, spondylium: Gallicè, panay
sauuage: ou Austruce.*

ENARRATIO LXXXVII.

Spondylium, siue sphōdylion, herba, in paludosis & aquaticis nascitur locis, folio platani, siue panacis, caule fœniculi, aliquando cubitali, in quo umbella albi conspiciuntur floris, qua decidente, semen innascitur seseli montano persimile, latius tamen ac albidius, squamosiusve, sapore quodā ingrato, quo multi sileris montani loco utuntur. Nam radix illi, raphano æqualis est, alba & grati odoris, quo verò nomine herba ista apud Hispanos appellatur, Christophoro Oroscio medico probatissimo, & olim apud Salmanticenses, condiscipulo nostro, inquirendum committimus, nos vero ut qui ab hinc decem & octo annis, sponte ab Hispania discessimus, non sic in omnibus herbarum nomina tenere possumus, huius tamen vires, prosecutus est Galenus, lib. viij. de Facult. simplic. medic.

ad istum modum dicens: Fructus eius acris & incidens est, itaque ad asthma & comitiales morbum, aptum est medicamen, prodest & aurigini: At radix ultra iam dicta, fistularum callos tollit, si sit circumrassa, floris succus, ad diuturniora aurium ulcera conueniens reponitur.

CONSTANTINVS.

Plinius lib. xij. cap. 26. spondylion comparat cum quodam genere ferula, atque ab illo tantum differre folijs, quia sunt minora & platani diuisura. Non nisi in opacis gigni, semen eodem nomine silis speciem habere, medicina tantum utile. Spondylii vero medicinas exequitur lib. xxiiij. cap. 6. Hac autem planta est, quam pro Acantho ostendebant seplastiariorum medicina, quamque ne pro branca vrsina vsurpent pharmacopola, ipsos diligenter admonet eruditissimus Fuchsius, tametsi in suo herbario spondylion pro secunda Acanthi specie proposuerit. Lege eius lib. de Comp. Medica.

DE FERULA.

Græcè, *βάφλιξ*: Latinè, *ferula*: Hispanicè, *cananheia*:
Italice, *ferola*: Gallicè, *ferule*.

ENARRATIO LXXXVIII.

Ferula. **N**ascitur Ferula in regionibus calidis, potissimum in insulis Canariæ, Portugallia, ac vniuersa Hispania, non nisi procerè, & nodose, lanceæ altitudine, quam Hispani, à similitudine quam cum cannis in altitudine habet, cannam, & loco ferulæ, corrupte frescham, dicunt. Eam igitur cannam ferulam appellant, cuius plures videntur species, sed duæ præcipue, altera lanceæ altitudine, altera verò humilis, anetho persimilem habens umbellam, quibus folia fœniculi modo insunt. In Apulia porrò, procerè quoque ferulam nasci, certum est, ex qua interim dum virescit, pastores, medullam oui vitello persimile, ut audio, extrahunt, ac sub cineribus coctum, pipere non iniucundo sapore, pro irritanda venere mandunt, de qua Galen. lib. viij. de Facultat. simplic. medic. ita inquit: Narthex, id est ferula eius semine calfacit, & tenuat, medulla autem astrictionis est particeps, vnde hæmoptoicis, & cœliacis conuenit.

CONSTANTINVS.

Ferulam arborum generi ascribit Plinius libro xij. cap. 22. quoniam quarundam natura (sicut ipse distinguit) lignum omne corticis loco habent, hoc est forinsecus, ligni autem loco fun-

*rosam intus medullam, ut sambuci: quaedam verò inanitatem, ut harundines. Ferula eo authore calidis nascitur locus, atque trans maria, geniculatis nodata scapis, cuius ipse duo genera statuit, uti & Theophrastus lib. vj. de. Historia plantarum, nartheca assurgentem in altitudinem, nartheciam verò semper humilem. A genibus exeuntia folia maxima, ut quaque terra proxima. Cetero inquit, natura eadem, quae anetho, & fructui similis, nullibi fructicum lenitas maior: ob id gestata facilius, baculorū vsus senectuti prabet. ut autem idem author prodidit lib. xx. cap. 23. ferula semen simile habet anetho. Et quae ab vno caule diuiditur in cacumine, femina putatur. Caules eduntur decocti, commendanturq; musto ac melle, stomacho vtiles: locoque citato ferula multas in medicina comoditates recenset. Sed mirū illud est quod ferula asini gratissima, eodem Plinio teste, lib. xxiiij. cap. 1. ceteris verò iumentis praesentaneo veneno, nec minoris est miraculi, quod ferularum natura vsque adeo murenis infesta sit, ut ea solum contacta expirent, quod etiam apud ipsum legitur, lib. xx. cap. 23. sicuti hoc ipsum lib. xv. cap. 28. quod in papyris & serulis, spinaque alba, caulis ipse pomum sit. At semen ferula in Italia cibum esse, condiri quippe, durareq; in vrceis, vel anni spatio, ipsemet author est Plinius lib. xix. cap. 9. quo loco inquit, duo genera ea sunt, Caules & racemi: corymbiam hanc vocant, corymbosq; quos condiunt. Verum ut ad herbaria studium prouocentur iuuenes, sine cuius, saltem mediocri cognitione, humanioris literaturae principes scriptores non possunt intelligi, ista proponam exempli gratia, quae de ferula ab ipsis tradita. primū de *ραφτανόφοις* apud Platonem in Phedone, id est, de Bacchi ministris, quod ferula Baccho dicata: ut testis Plinius noster libro xxiiij. cap. 1. cur etiam Ion poeta apud Pollucem Onomastici decimo dixerit, *ραφτανόφοις* *ραφτανόφοις*; aut quod sapit antiquitatem, cur poeta, ut Aeschylus & Hesiodus, *εὐ κείνου* *ραφτανόφοις* Promethei furtū, ut loquitur Virgilius, potius fuisse prodant, quàm in alia plantarum? Quid sibi vult Iuuenalis cum dixit Satyra j. Et nos ergo manum ferula subduximus? Aut Martialis per illud lib. x. ferulaq; tristes Sceptra pedagogū cessent. Aut quid tandem innuit Columella vocans, nec manibus mites ferulas: & alibi, ferulasq; minaces? Quare non minimi vsus simplicium cognitio.*

DE PEUCEDANO.

Graecè, *πευκέδαρος*: Latine, peucedanum officinar.
 fœnic

fœniculum porcinum: Hispanicè, heruatum: Italicè, peucedano: Arabicè, harbatum: Germanicè, Harstrang.

Enarratio LXXXIX.

Peucedanum, omnium consensu, officinarum fœniculum porcinum est, herba coma spissa, ac subtili fœniculi modo crescens, quod verò descriptioni omni ex parte non respondeat, id in causa est, quia in Sardinia, ac Samothrace, & Arcadia, laudatissimum crescens Dioscorides magis quam nostrum describere videtur: cuius vires, ac temperaturam Galenus ita libro viij. tam sæpe repetito describit, dicens: succus eius admodum excalfacit, & digerit, estque tenuium & incidentium partium, quare omnibus neruorum affectibus creditur opitulari, tum morbis in pulmone & thorace ex crassitudine humorū ortis. Nec verò intra corpus sumptus duntaxat, sed olfactu etiā prodest, ad hæc sæpe foratorū dentium dolores, cavitati impositus, protinus mitigauit, quin etiā induratos lienes iuuat, ad quæ omnia, licet etiā vti radice, quæ & squamas celerrime ab ossibus detrahit, & arida illita vlceribus cõrumacibus remedium est optimum, minus quidem quàm succus excalfaciens, nempe in secundo ordine iam completo, deficcans verò in tertio incipiente.

DE MELANTHIO.

Græcè, μελάνθιον: Latinè, melanthium: Arab. Sunis: Officinis, nigella Romana: Gallicè, poyurette, ou, nielle: Hispanicè, alipiure, axemuz: Italicè, nigella ortelana: Germanicè, Schvuartz rœmisch Coriander.

Enarratio XC.

*Melanthiū
non est vul
garis nigel
la.*

FAlluntur, qui nigellam in segetibus nascentem, folio porraceo, semine nigro, & rotundo, Græcorum melanthium esse putant, quum Græcorum melanthium, semen paruum sit, subnigrum, gustu aromaticum, cum quadam acuitate, ob qua Lusitani nostri semen hoc aliud piper appellant, quo mulieres frequentissimè contra matricis, & stomachi vitia, maxime vtuntur: hoc enim se-
men

*Melanthium sativum.**Sylvestre.*

men illud est, quod medici contra capitis destillationes potissimum laudant, nec sic facile reperitur, quia nō nisi sativum crescat, aliud verò subcitrinum granum, in non dissimili planta nascitur. Quod aliqui nigellam quoque appellant, sed nos ipsum potius inter cardamomi genera libro primo numeravimus, nam in tritico repertam nigellam pseudomelanthium, ad Hippocratis mentem appellare quis poterit, quam Itali sua voce, gittone, vel ruosolam nominant, & eam Leonardus Fuchsius non sine errore, pro lolio depinxit, sed de Melanthio ita Galenus inquit lib. vij. de Facult. simpl. medic. Melanthium exalfacit & siccat in tertio ordine, estque amarū atq; tenuium partium, quare catarrhos sanat, in linteo admotum, atque assidue olfactum, flatus potum extinguit, lumbricos enecat: non esum modo sed etiam foris applicitum, lepras, clavos, atque myrmecias exterit, orthopnœam iuvat, & menses prouocat, in summa verò vbi sectione, extersione, desiccatione, exalfactione est opus, præstata

*Melanthium
subcitrinum.*

Gittone.

*Fuchsius
errat.*

stantissimum id remedium existit.

DE LASERPITIO.

Græcè, σιλφίον: Latinè, *laserpitium*, *laser*: liquor Cyrenæicus, Officinis, *belzuinum*, *assa dulcis*: Hispanicè, *menzoin*: Italicè, *belgioino*: Gallicè, *Benionin*: Germa. *Meyster vurtz*.

SVCCVS SILPHII IN

SYRIA NASCENTIS.

Græcè, ὀπὸς σιλφίᾳ: Latinè, *succus medicus*, & *parthicus*, liquor Syriacus: Officinis, *assa fætida*, *stercus diaboli*, vulgò, *assa fetida*: Germanicè, *Teüffels dreck*.

Enarratio XCI. XCII.

Cirenaicus
succus.
Syriacus.

EX planta silphio, siue laserpitio dicta, liquor pretiosissimus, & in honore maximo ab antiquis habitus, & hodie quoq; ita receptus ejusdem cum planta nominis colligebatur, cuius duæ erant differentiæ. Nam Cyrenæicus & Libycus, tanquam odore præstans & syncerus, primas obtinebat: Syriacus verò, tanquam odore virosus ac fætibus, postremas. Hanc verò differentiam apud Dioscoridem factam, inter laserpitium odoratum, & fætibus animaduertentes Arabes, sic postea eam operibus suis indiderunt, corruptè tamen pro lasere, assam scribentes, & illius alteram odoriferam constituunt: alteram verò fætibus: Odoriferam verò Assam eam dicunt, quam nos benzuinum appellamus: fætibus verò, seruato nomine, assam fætibus, quam quoq; multi, ob tetrum, & immensum quem habet fætorem, *stercus diabolicum* vocarunt. Cæterum auctore Hippocrate lib. iiii. de Morbis, non longe à principio, in Ionia & Peloponneso, hodie Morea regione dicta, silphium nunquam repertum fuit: fieri enim non potest, inquit ille, multis frustra iam id tentantibus, vt in Ionia: aut Peloponneso silphium nascatur: At in Lybia sua sponte nascitur, non enim est neq; in Ionia neq; in Peloponneso, eiusmodi humor, qui ipsum alere possit, &c. quæ ad materiam nostram multum faciunt, à nobis in præsentem prætermittam. Vt receptui igitur

canam

canamus, silphium siue laserpitium odoratum, nostrum *silphium*
 est belzuinum, præcipue subnigrū cum quodam rubore, *odoratum*
 quòd Lusitani nostri à boninas appellant, vt capite de *belzuinū.*
 Myrrha copiose diximus: Nam virosū laserpitium, assa
 fœtida est, quod & in Syria sagapeno & chalbane, aliisve
 gummis variis adulteratur, & fœtidum euadit. Quòd ve-
 rò laserpitium odoratum belzuinum esse dicam, hæc me
 permouent rationes, quia benzuinum satis odoriferum
 est lucidum, transparens, ad ruborē inclinans, gustui gra-
 tum, & quod si lauetur, quoquomodo albicat, quæ omnia
 laserpitio conuenire certum est: hoc verò nonnulli ex re-
 centioribus ob dulcē quem habet saporem, dulcem assam
 appellarunt. At assam fœtidam, laserpitij speciem esse,
 illius attestatur odor, modo quis naribus, eam per spa-
 tium admotam habeat: tunc enim, qui huius periculum
 fecerit, deprehēdet, assam fœtidam, odorem belzuini non
 absimilem, dereliquisse. Affertur autem belzuinum, ex
 Indiæ vastissima regione, præcipue Sumatra insula, quàm
 Taprobanam dicunt, vbi arborem benzuinum ferentem,
 incolæ lasarum appellant: vt Ludouicus Romanus testa-
 tur, & Lusitani nostri cōfirmant, de quo Galenus lib. viij.
 de Facultat. simplic. medic. ita tradit: Silphij liquor cali-
 dissimus est, nec non folia, caulis, & radix, strenue etiam
 sunt calida, omnia tamen flatulentæ magis essentia sunt,
 ac proinde difficilia concoctu, foris autem imposita cor-
 pori efficaciora, liquor præcipue admodum trahentem
 facultatem possidens, attamen & excrementas exerit,
 & quandam liquandi vim possidet.

DE SAGAPENO.

Græcè, σαγάπηνον: Latinè, sagapenum: Officinis, se-
 rapinum: Arabicè, sachabenigi.

Enarratio XCIII.

Sagapenum officinarum Serapinum est, liquor scilicet
 Sferulaceæ herbe, vt Dioscoridi & Galeno placet, vt verò
 Mesue, ex arbore oleandro simili destillans gummi est,
 quod raro ad nos syncerum & purum ex Orientali plaga
 adfertur, quanquam ex Apulia nunc licet minoris nomi-
 nis adferri quoque incipiat. Cæterum, Serapinum aluum
 subducere, Arabes inuenere, & ea de causa, ex illo catapo-
 tia,

Serapini
 aluum sub
 ducit.

tia, pro euacuandis crassis, viscidis & tenacibus humoribus, veluti & serosis preparant, vnde Mesue de illo ita tradit: serapinum calidum est in tertio, siccum verò in secundo ordine: & subdit, solutione educit humores viscosos, & phlegma grossum, & aquam citrinam, & eius proprietas est mundificare cerebrum & nervos, & adducere materias eorum, & conferre ægritudinibus eorum frigidis, &c. Galenus libro de Antidotis, notas quibus verum sagapenum ab adulterato & falso dignosci debet, describit, dicens breuiter: verum sagapenum, statim aqua rigatū soluitur, quod non tale est eliquescit minime, & subdit: Sciendum autem est, chalbanij partem in sagapenū degenerare, sicut etiam optima cassia, in cinnamomum transit, & vt tradit lib. vij. de Facult. simpli. medic. Sagapenum liquor est calidus, & tenuium partium, sicuti & alij liquores, sed abstersionem quandam obtinet, qua oculorum cicatrices expurgat, extenuatq;: suffusionibus etiam & hebetudinibus oculorum quæ à crassitie humorum proueniunt non malum est medicamen. At planta ex qua prouenit, ferulæ assemilis, imbecilla est, & inutilis.

DE EUPHORBIO.

Græcè, ἑυφορβιον: Latine, euphorbium: Hispanicè, alforuiam, alforfion: Italicè, euforbio: Gallicè, euforbe: Arabicè, farbion.

Enarratio XCIII.

Euphorbium.

Vulgare & commune, officinis gummi euphorbium est, quod Iuba Mauritaniæ rex in monte Athlante inuenit, & herbam arborescentem, vnde effluit nomine sui medici, euphorbij dicti, & Antonij Musæ sui fratris, medici Augusti Imperatoris, euphorbiam appellauit, quæ vt placet Dioscoridi ferulacea est, quanquam Plinius foliis achātinis potius ornari tradat, non tamē sine textus menda, vt suspicor, quum loco, foliis narthicis, id est ferulæ, achantinis, scriptum fuit, sed quòd ita Plinius emendandus sit Pintiano viro doctissimo, & maximo Plinij instauratori, olim in bonis literis apud Salmanticenses, præceptoris nostro, committimus, non minusque Ioanni Ferdinando, vnico literarum ornamento, & apud Colimbricen

Plinius restituitur.

bricenses publico bonarum literarum professori, discernenda permittimus. Mesue tamen, folia polij mafini eam habere tradit, sed vtcunq; res se habeat, verò euphorbio nõ caremus, quod vt tradit Mesue, cætera omnia gummi genera, calfaciendo & subtiliando excedit: calidum enim & siccum vt illi placet in quarto gradu est, & calidius & subtilius omni eo quod calfacit ex gummis, & est in eo virtus adustionẽ faciens, &c. At Dioscorides, & Galenus, euphorbiũ, vim purgatoriam habere, non nouerunt: Paulus verò, Aëtius, ac Actuarius maxime: de quo Actuarius libello suo, de Cõpositis medicamētis, ita tradit: Puitam subducit, sed potentius aquam, est autem celerrimum, & maxime ignea vi flagrans, vnde colicis, & alium frigidiorẽ habentibus datur; cæteros vehemẽter conturbat, sitim maxime ciet, non nihil ex odoratis seminibus ei est commiscẽdum. Modus triobolaris ex aqua mulla, præstat autem cum melle cocto in catapotia digerere, hætenus ille. A quo postea Arabes desumentes, ex euphorbio pilulas parare ceperunt, asciti morbo, id est aqua hæ hydropi, vtiles. Porro recens euphorbium, & vnus anni, fortissimum est, & cuius drachmę tres, in potu hominem vrendo interficiunt, quum verò sextum annum transcendit, vires in vniuersum amittit, & in totum elanguescit: vnde Galenus hæc sciens lib. iij. de Compositione medicamentorum secundum genera, ita de euphorbio tradit: Euphorbium sane cum principio bonum fuerit, & probẽ sit repositum etiam anno tertio adhuc vim aliquam retinet, interim anno quarto: quinto autẽ & sexto iam exoluitur: deinde procedente tempore in totum elanguescit, & vt libro vj. de Facultatibus simpli. medicament. de eo quoq; tradit: virentem & tenuiũ partium facultatem sortitur.

Euphorbium purgat.

Euphorbij atas.

DE CHALBANO.

Græcè, χαλβάνη: Latine, galbanum: Arab. bezard.

Enarratio xcv.

Vlгатissimum & tetri odoris galbanum est, quod chartilagosum ad ammoniaci similitudinem, consideratur: de quo Galenus libro viij. de Facultatibus simplicium medic. ita dixit: succus est plantæ ferulaceæ, molliendi & digerendi: calfacit enim ordine tertio incipiente,

Galbanũ.

kk aut

aut completo secundo, siccat verò secundo incipiente.

DE AMMONIACO.

Græcè, ἀμμωνιακόν: Latine, ammoniacum: Hispanicè, aguaxaque: Gallicè, ammoniac: Arabicè, assach.

Enarratio XCVI.

*Ammonia
cũ thymia-
ma dicitur*

POtius Ammoniacum, quàm Armoniacum, liquor iste appellandus est, quia vt tradit Dioscorides, in Libya, ad Ammonis Iouis templum nascitur, vnde & nomen trahere certum est: cuius duæ species sunt: altera præstans, Thrausma dicta, thuri persimilis, qua olim antiqui pro parandis suffitibus utebantur, & ea de causa, Ammoniacum thymiama, à Paulo & Aëtio plerunq; appellatum comperimus. Altera vero species, phyrama dicitur, minus bona, harena & calculis permixta, quam dubio procul, commune nostrum Ammoniacum esse crederem. Is vero Plinius libro duodecimo, capite vigesimo tertio subscribit, quum dicat. Ergo Aethiopiæ subiecta Africa, Ammoniaci lachrymam stillat in harenis suis, inde etiam nomine Hammonis oraculo iuxta quod gignitur arbor, quam metopion vocant resinæ modo aut gummi. Genera eius duo, Thrauston masculi thuris similitudine, quod maxime probatur, alterum pingue & resinofum, quod phyrama appellat: de quo Galenus libro sexto de Facul. simpl. medic. ita tradit: Ammoniacum, cuiusdam ferulæ est lachryma, intensam emolliendi vim possidens, adeo vt articulorum tophos dissoluat, & lienes induratos sanet, & chæradas per halitum digerat.

DE SARCOCOLLA.

Græcè, σαρκώδης: Latine, sarcocolla: Hispanicè, lancarotes: vulgò, sarcocolla: Arabicè, ansarot.

Enarratio XCVII.

*Sarcocolla
amara o-
ptima.*

SArcocolla lachryma, siue liquor densatus, officinis familiaris est, quæ ideo sarcocolla dicitur, quia mirifice carnis vulnera, agglutinet porro, ad ruborem inclinantem, & mannæ thuris similem, cum quodam amarore gustatam, laudat Dioscorides: Plinius vero eam potius albam, quàm rubram eligit. vt lib. xiiij. cap. i. apud ipsum quis legere poterit. Tu vero pharmacopola, si optimam dignosc

dignoscere cupis, eam gusta: quòd si amaram inuenies, optimam esse dicas. Caterum, sarcocollam vim purgatoriam habere, Mauritanorum inuentum est, & vt tradit Mesue, solutione educit phlegma crudum, & humores crassos, & proprie quod est in iuncturis & anchis, & mundificat cerebrum, & neruos, & pulmonem, & confert tussi, & astmati, & est ex rebus conferentibus senibus, & proprie phlegmaticis, &c. Calida enim in secundo ordine est: Sicca vero in fine primi, & vt tradit Galen. lib. viij. Simplicium, mixtam vim habet, ex emplastica quadam substantia, & pauca amara, itaq; citra morsum desiccatur, ac proinde glutinare vlcera valet.

Sarcocol-
la purgat.

DE GLAUCIO.

Gracè, γλάυκιον: Latine, glauciū: Arabicè, memithe.

Enarratio xcviii.

Glaucium Græcorum, vocant factionis Mauritanicæ medici memitham, vt ex Serapione deprehenditur, & ita esse res ipsa clamat, quum præter quod vulgata in officinis memitha ex Syria adferatur, in parte exteriori rubra est: in interiori vero lutei est coloris, sapore amaro, & odore tetro: quibus addimus, quòd oculorum affectibus mirum in modum subuenit, vt omni ex parte affirmandum sit, hanc memitham, cuius vsus frequens est, glaucium esse. Quòd vero memitha succus chelidoni non sit, aut cornuti papaueris, explosum iam est, vnde fæde admodum Serapionis interpres hallucinatus est, quum succum chelidoni, memitham esse dixerit, quum reuera succus herbarum Syriacæ sit, quæ licet in Syria nascatur, apud Louanienses quoq; eam gigni nouimus. Dioscoridis delineationi omnino respondentem, de qua Galenus lib. vj. de Facult. simplic. medica. dixit ita: Astringit cum quodam fastidio, tum adeo insigniter refrigerat, vt solum sæpe erysipelata, si valentia nõ fuerint, curare possit, constat enim ex aquea terreaque substantia, vtraq; frigida.

Memitha.

DE GLVTINO.

Gracè, κόλλα: ξυλλοκόλλα: Latine, glutinum: Hispanicè, grudel: Italicè, colla de carnicio: Gallicè, colle: Germanicè, Bepp.

Enarratio XCIX.

Glutinum
ex bubulo
corio.

Gluten ex
similagine

Glutinum quod ex bubulo fit corio, notum est, Rhodium Dioscorides laudat: At nos Hispanum Salmanticense, apud pontem paratum non procul à domo Celestinæ mulieris famosissimæ, & de qua legitur in comœdia Calisti & Melibææ, cæteris anteponimus. Cæterum huius Galenus quod sciam, in suis libris Simplicium, nullam fecit mentionem: illius tamen, quod ex farina paratur, pro libris agglutinandis, meminit, lib. vij. sic ad istum modum dicens: Gluten quo ad libros præparant ex similagine & gario, emplasticæ cõcoctoriq; facultatis existit.

DE GLVTINE PISCIVM.

Græcè, ἰχθυόκολλα: *Latinè*, Ichthyocolla, piscium gluten: *Hispanicè*, colla de pece: *Italicè*, colla di pesce: *Galicè*, colle de poisson: *Arabicè*, gara: *Germanicè*, Mundt leim.

Enarratio C.

ET hoc quoque satis est notum, cuius quoque Paulus meminit,

CONSTANTINVS.

Glutinum siue Græci collan, authores nominant, quo tenaci nexu res conglutinantur & coherent, quæ alio modo coire & coniungi aptius non poterant. Glutinamenti autem cum simplex sit ratio, multiplex tamen glutini materia: quia non omnibus compingendis & coagmentandis rebus Glutinosa compositio vna sufficiat, aut corporis vnius quantumvis lenti & sociabilis impermixta natura. Chrysocolla enim quam Plinius santeriam vocari scribit lib. xxxij. cap. 5. nisi legendum sit santeriam, ferruminatur aurum, glutinum vero est argilla ferro, cadmia æri massis, alumen laminis, resina plumbo, & marmoris, sed plumbum nigrum albo iungitur, ipsumq; album sibi oleo. Item stannum æramenti, stanno argentum. In arboribus etiam ex quibus opera intestina sunt, Glutinis magna ratio (vbi etiã docet Plin. lib. xvj. cap. 43. Quia in omni genere & glutinum abducant quædam, & inter se & cum alijs insociabili glutino, sicut robur. Sed nec ferè coherent, nisi similia natura, vt si quis lapidem lignumq; coniungat. Quo factum vt glutini diuersa genera necessitas excogitarit, ad humana vita artificia, quæ postea ad suos vsus

visus nonnulla ex parte transtulit medicina. Est enim lithocollda qua vtuntur in agglutinandis præcipuè marmorum fragmentis cum reliquo corpore: qua lapide pario constat, siue marmore & glutino taurino. Est etiam alia glutinis compositio, qua lapidis duritiem superat simul atq; inaruit. Calx vino extinguitur, tunditur, additurq; suillus adeps & ficus: omniaque vnâ probe subiunguntur. Aliud genus est hoc quo camentarij vtuntur, quod fit ex picis Græca, picea resina, ac pulueris laterum mixtura, durissimum dum frigidum est ac firmissimum, sed si incalescat non ita fidele. De glutino autem chartarum quomodo parari debeat, legant glutinatores apud Plinium lib. xiiij. cap. 12. Glutini alia genera qua etiam in medicina locum habent, sunt taurocolla Græcè dicta, siue xylocolla: & Ichthyocolla. Taurocolla qua & simpliciter Græcè colla, vt author Aristoteles libr. iij. de historia animalium, fit ex coriorum bouum mucoso lentore, quod in ijs abundet. Plinius vero lib. xxviij. cap. xvij. Glutinum fieri tradit ex auribus taurorum & genitalibus: nec quicquam efficacius prodesse ambustis. Nunc de Ichthyocolla, Idē author sic prodidit lib. xxxij. cap. 7. Ichthyocolla appellatur piscis, cui glutinosum est corium, idēq; nomen glutino eius, hic Epinyclidas tollit. Quidam ex ventre nō ex corio fieri tradunt Ichthyocollam, vt glutinum taurinum. Et ab eo laudatur pontica qua cutem erugat & extendit, cuius vicem hac in parte potest explere qua à nostris dicitur colle de bouche: parata ex mollua, pisce diuerso à salpa aut Ichthyocolla cetacei generis. Glutinum deniq; & Ichthyocollam adiuuenit Dædalus Plinio teste libr. vij. cap. 56. parandi ratio ad vitrum etiam Glutinandum exponitur à Cardano libr. de varietate.

DE VISCO.

Græcè, ἰξός: Latine, viscum: Hispanicè, visco: Italicè, vischio: Gallicè, glu: frutex, guy, Arabicè, Dabach: Germanicè, Vogelleim, & mistel vocatur frutex. Enar. CI.

DE visco in præsentia ait Dioscorides, quo aucupes Viscum.
pro irretiendis auibus vtuntur, nascitur autem pluribus in arboribus, præcipue quercu, vnde viscum quercinum per excellentiam est dictum: nascitur quoq; super alias arbores, quorum acinis turdi vescuntur, ac postea in illis cacantes, inde viscum enascitur, vnde prouerbiū Prouerbiū

Lignum
visci.

Viscum.

& ipsum ob præclaras illi insitas vires, lignum sanctæ crucis appellarunt, credunt enim, ac persuasum sibi habent, contra epilepsiam, ac apoplexiam, & paralytim, multum lignum hoc præstare, tum intus epotum, tum vero in collo appensum. Rursus meminimus, quum de Chamæleone egimus, quod ixia, siue viscum, ad radices vtriusq; Chamæleonis nascens, isia est, veneni quoddam genus, quod Dioscorides describit libr. vj. huius voluminis, cap. xxj. At Galenus de visco, ita libr. vj. de Facultat. simplic. medic. meminit: Ixos, id est viscum, ex plurima aërea & aquæa, paucissima terrena substantia constat, quare ex alto humores extrahit, eosq; diffundit, & digerit, tempus autem vt calsiat postulat.

Ixia.
isiat vene-
num.

DE APARINE.

Græcè, ἀπαρίνη: Latinè, aparine: Hispanicè, prese-
ra: Italicè, speronella: Gallicè, grateron: Germa-
nicè, Klebkraut.

Enarra

Enarratio CII.

Aparine.

EX iis herbis, quæ primo occurſu herbariis ſe offerunt, *Aparine.* aparine eſt, herba ſepibus & leguminibus familiaris: præcipue lentibus, plurimis ſerpēs ramis, & illis quidem quadratis, hirsutis, veſtibus facile hærentibus: in quorum medio, rotæ quædam, tanquam in calcaribus conſpectæ, ex ramuſculis prodeunt, veluti quoq; in rubea naſci videmus: vnde multi, hanc herbam, rubeam minorē, aut ſylueſtrem rubeam appellari non dubitabant: quum tamen, revera rubea minor, longe alia ſit her-

ba, radicem utpote rubram habens: qua aparinem care-
re, certum eſt. Pandolphus autem Collinutius aparinen,
lapariam vocari ſcribit, & mercurialis foliis veſtiri
contendit, non ſine ingenti tamen, ne dicam pudendo
errore. Huius porro herbæ ſucco, multi tanquam præ-
ſantiſſimo medicamine conſtringente utuntur, & ut tra-
dit Galenus lib. vj. de Facult. ſimplic. medi. modice exter-
git, & deſiccat, habetq; nonnihil ſubtilium partium.

*Collinu-
tius errat.*

DE ALYSSO.

*Græcè, ἄλυσσος: Latinè, Alyſſon, rubea minor,
Plinio incognita.*

Enarratio CIII.

Varia de alyſſo iudicia referuntur, Nam Plinius lib. xxiiiij. cap. xj. non procul à rubea differre alyſſum contendit, ut eius hæc indicant verba: Erythrodanus, id eſt rubea tinctorum, diſtat ab eo qui alyſſon vocatur, fo-

liis tantum, & ramis minoribus, quippe nomen accepit, quòd à cane emorsos, rabiem sentire non patitur: potus ex aceto adalligatusque: ex quibus verbis, satis constat, alyssum apud Plinium, rubæ tinctorum herbam persimilem esse, sed re vera, Dioscoridis alysson, à rubea multum abesse videtur, quia exiguus frutex alysson est, folia habens circinata, secundum quæ fructus exigui sunt, duplicis clypeoli figura, in quibus semen est, in latitudinem se æqualiter explicans, quæ omnia rubæ non conuenire, notius est, quàm explicari possit. Ruellius vero, alyssum, syluestrem canabem esse opinatur. Aëtius quoque, sermone primo, suæ medicinæ, alyssum aliam herbam à dictis facit, quum dicat: Alysson aiunt esse fideritim herbam appellatam, quæ iuxta vias nascitur, ubique purpureum florem habens, & folia crassiora: nomen inuenit, ex eo quòd commorsis à cane rabido mirabiliter succurrit. Nos vero, post tantam doctorum hominum dissentionem, & longam de hac re inuestigationem, concludimus, quòd Dioscoridis Alysson, eadem est herba, cum alyssò à Plinio descripto, quæ proculdubio alia non est, quàm rubea minor dicta: non tamen ea, quam vulgares rubeam minorem appellant, nam rationabilius autem alysson rubea minor appellari meret, quàm vulgata herbula illa aparines similitudinem gerens, quum & si ambæ radices rubras habeant: Alysson tamen præter radicis ruborem, similitudinem in foliis magnam, cum foliis rubæ tinctorum possidet, vnde hæc, rubea minor potius appellari debet: De qua Galenus libro vi. Simplicium ita tradit: Nuncupata est herba hæc alysson, quod mirifice iuuet morsos à cane rabido, sed rabienti quoque data sæpe in totum sanauit, ob totius substantiæ similitudinem, siccata autem digeritque mediocriter: ac præterea detergit nonnihil, qua ratione vitiliginem & ephelim purgat.

Alysson rubea minor est.

DE ASCLEPIADE HERBA.

Græcè, ἀσκληπιάς: Latine, Asclepias: Germanicè, Schvualben vuurtz.

Enarra

Enarratio CIIII.

Asclepias.

ita dixit: Huius nondum nos periculum fecimus.

Longe alia herba *Asclepias*.
 Apud Ferrarienses
asclepias monstratur,
 quàm hederâ terrestris,
 non est igitur *asclepias*,
 hederâ terrestris, ut mul-
 ti falsò putant: nec illa
 altera foliis laurinis, sed
 acutioribus vestita, quàm
 vicetoxicum vocant, ut
 Leonardus Fuchsius in
 suo prægrandi vastoque
 Herbario putavit: quo
 nomine verò, vera *ascle-*
pias apud vulgares vo-
 caretur, explicare non
 valui: qua de causa, pro-
 prio tantùm nomine eam
 insignitam dimittimus,
 de qua Galenus libro
 sexto citato brevissimè

CONSTANTINVS.

Mathiolus & Amatus immeritò discedunt à Fuchsi senten-
 tia, cui etiam subscribit Hieronymus Tragus, verior enim
 pictura nulla dari potest, nec vlla planta quæ magis *Asclepiadis*
 notis omnibus respondeat, quàm est illa hirundinaria siue vicen-
 toxicum Officinarum, cuius picturam illi proferunt. Viuam
 plantam multoties cùm Dioscoridi descriptione & Plinij lib. xxvij.
 cap. 5. collatam omnibus numeris respondere comperimus. De ea
 Galen. lib. vj. simplic. Paulus lib. vij.

DE ATRACTYLIDE.

Græcè, ἀτρακτύλις: Latine, *atractylis*, siue *agrestis*.

Enarratio CV.

Desudant aliqui multum in demonstrando, quòd atra-
 ctylis non sit altera cartami sylvestris species, sed
 vera frustra, quum *atractylis*, enici id est cartami sylue-

Atractylis

kk 5 stris,

*Atractylis. 1.**Atractylis. 2.*

Atractylis
prima spe-
cies sylue-
stris cartami.

stris, prima sit species, vt ex Plinio facillimè deprehenditur, lib. xxj. cap. xv. ad istum modum dicente : Sed Aegyptij maximè celebrant cnicon Italiae ignotam, ipsis autem oleo, non cibo gratam, hoc faciunt ex semine eius: differentia prima syluestris, & satiax: syluestrium duæ species, vna mitior est, simili caule: tamen rigido, itaque & colu antiquæ mulieres utebantur ex illis, quam quidam atractylida vocant, semen eius candidum, & grande, amarum, &c. Ex quibus liquido constat, atractylida, primam syluestris cartami speciem, à Plinio vocari, cuius historiam, plenius capite sequenti, eiusdem libri descripsit, cum dicat: scolimus quoque; floret sero & diu, à corna colore tantum rufo distinguitur, & pinguiore succo, idem erat atractylis quoque; nisi candidior eiset, & nisi sanguineum succum funderet. Nec enim Theophrastus lib. vj. de Historia plantarum cap. iij. à dictis disidet, quin potius illis astipulatur, quàm atractylida, inter syluestris cartami genera adnumeret, & ex illius incisus foliis, sanguineum succum

cum efflui tradat: Hanc verò opinionē sequitur doctissimus Ruellius, cui quoq; fauere videtur Aëtius sermone primo suæ medicinae, vbi atractylida, cnicum syluestre interpretatur, vt demū concludere debeamus, quòd atractylis syluestris cartamus sit. Secunda tamen cnici syluestris species, carduus benedictus est, quem alij carduum sanctum, alij verò herbam Turcam appellant, multis proculdubio dotatum viribus, nam contra omne genus veneni valere fertur, simulq; contra pestem: hodie verò illius magnus, & frequens est vsus, pro vino vel aqua ex Guaiaco ligno, contra morbum Gallicum conficiendo, nec sane immeritò, quia exiccandi ac maligna vlcera curandi vires insignes obtineat.

Secūda species cartami syluestris carduus benedictus.

CONSTANTINVS.

M Athiolus Senensis medicus maximi nominis, de Atractylide planè contrariam habet sententiam, veriore, necne, alibi statuimus. Eius omnia argumenta, sed interuertens, sibi suore vendicat, vt consuevit Amatus Lusitanus, suppresso etiam nomine authoris, quod est plagiarium. At in medio posuit Deus omnia campo: verum, non tamen vt furari, sed aperte sumere & mutuari vnicuiq; liceat: quod hic noster minimè facit.

DE POLYCNEMONE.

Gracè, πολύκνημον: Latine, polycnemon.

Enarratio CVI.

Semel mihi tantum polycnemonem herbam, videre contingit, & eam quidem, apud Ioannem Falconerium Anglum, quam libro suo, variis referto herbis agglutinatum habebat, Dioscoridis descriptioni apprimè respondentem: cuius vires ac temperaturam, Galenus vno versu complexus est, dicens: polycnemon desiccatur, & exalfacit, secundo excessu, itaq; & ipsum vlcera glutinat.

DE CLINOPODIO.

Gracè, κλινopόδιον: Latine, clinopodium, pes lecti, montanum pulegium: Gallicè, pouliot de montaigne: Germanicè, Vverbel doft.

Enarra

Enarratio CVII.

*Clinopodium.
Pes lecti.*

Clinopodium idem est, ac pes lecti, ita dicta herba: quia flores suos per intervalla ut in marrubio, ac rotas, lecti pedes referentes, habeat: cui nomina vulgaria, ut nobis ignota, praetermittimus: qui vero ea tenuerit in lemmate scribat ac in medium proferat. At Galenus de clinopodio ita lib. vij. de Facultat. simplic. medicament. tradit: Clinopodium excalfaciendi vim obtinet, sed nondum adurendi, est vero etiam essentia subtili, ponatque ipsum quispiam in tertio ordine excalfaciendum tum resiccantium.

DE LEONTOPETALO.

Graecè, λεωνόπεταλον: Lat. leontopetalon Officin. pata leonis: Gallicè, patte de leon: Ger. Levuen tapp.

Enarratio CVIII.

Leontopetalon.

Plinius capite undecimo, lib. xxvij. ita de leontopetalo tradit: Leontopetalon, alij rhapeion vocant, folia brassicae, caule semipedali, alae multae, semen in cacumine, in siliquis ciceris modo: radix rapo similis, grandis, nigra, nascitur in aruis: Radix aduersatur omnium serpentium generibus ex vino pota, nec alia res celerius proficit, datur & ischiadicis. Haec tenus Plinius. Caterum haec in aruis non solum conspicitur, sed hortis perquam familiaris est, quam nonnulli patam leonis appellant, praesertim illius radicem nodosam, nigram, rapae aequalem, de qua ita dixit Gal. lib. vij. de Facult. simplic. medic. leontopetali radice maxime utimur: digerendi facultatem, & exiccandi excalfaciendique in tertio ordine possidet.

Pata leonis.

DE TEUCRIO.

Graecè, τευχριον: Latine, teucrion.

Enarratio CIX.

Adeo Teucris historia, pimpinellae herbae, acetarius familiari, respondet, ut contumax, & rudis dicendus ille sit, qui in hanc non condescenderit sententiam. Est igitur teucrium pimpinella herba, ideo pimpinella dicta, quod odore, citrullum pipinum, vel peponem dictum, referat, unde dubio procul, crederem, quod huic herbae no-

Teucrium. 1.

Teucrium. 2.

men, ab aliquo Hispano vel Græco homine impositum fuerit, quia citrullus pepo, apud Hispanos, Græco seruatō nomine, pipinus dicitur: & quia herba ista, citrulli siue pipini odore dotata est, inde illi pimpinellæ nōmē inditum est. Dictis accedunt, quōd pimpinella teucrium sit, quia, ultra quōd delineatione respondent. viribus quoq; sunt pares, vt merito concludendum sit, quōd vulgaris pimpinella teucrion Græcorū sit: cuius vires Galenus lib. viij. de facultatibus simplicium medica. ita enarrat: Incidit & tenuium est partiū, quare lienes sanat, ac exiccāt quidem in tertio, calfacit autem secundo ordine,

CONSTANTINVS.

HOc Amati paradoxon decretum de Teucrio, propria absurditate reuincitur: cū nemo serē sit herbarius, qui non verum Teucrion siue Teucriam Plinio, hermion & splenion vocatam nouerit, spargentem iuncos tenues, folia curua, austero sapore, καὶ ἀναπύου: quæ omnia desiderantur in pimpinella, cuius etiam ciculam suo more, etymologiam profert Amatus. Pimpinella

nella semen gignit : nec trixaginem plantam etiam optimè cognitam , refert. Quò melius quæ verior sit opinio possis liquido statuere , legendus cum Dioscoride Plinius libro xxv. cap. 5. qui eius herba etiam meminit libro xxvj. capite octauo , & Galen. libro octauo simplicium medicament.

DE CHAMÆDRY.

Græcè, *χουμάδρυς* : Latine, *chamædry*, *trixago* : Hispanicè, *chamedreos* : Italicè, *querciuola*, *chalaman-drina* : Gallicè, *germandree* : Arab. *damederios* : Germanicè, *Gamanderlin*.

Enarratio cx.

Chamædry genitiuo casu apud pharmacopolas, *chamædreos* dicitur : latiniore verò, *trixaginem* vocant, quæ eadem cum *chamærope* siue *gamandrea* est : vulgaris herba ista est, *chamædry* ita dicta, quòd infima quercus videatur, quam Itali tanquam antidotum à peste præseruans, ieiuno stomacho comedunt, & vt tradit Gale-

Trixago. 1.

Trixago. 2.

nus lib. viij. de Facultat. simplic. medic. Vincentem habet qualitatem amarā, & quodammodo acrem, quare merito lienes colliquat, urinas & menses prouocat, crassitudinem humorum incidit, viscerumque obstructions repurgat, calfacit itaque & desiccet tertio ordine, plus tamen calfacit, quam siccat.

DE LEUCADE.

Græcè, λευκάς: Latine, leucas.

Enarratio CXI.

Qvod in hoc capite principiū deest, testatur Marcellus Virgilius, & quod ita sit, ratio indicat, quia quum de montana egit Dioscorides, de domestica prius egisse credendum est: cui adde, quod Marcellus ipse affirmat, se ita capituli initium, in quodam Dioscoride Latino, inuenisse, Leuces duæ sunt species, altera domestica, altera verò agrestis, siue montana, Montana in hoc genere, & cætera. Sed quæ hæc sit herba ambigitur, quia Dioscorides illius exactam prætermisit historiam. Ruellius tamen, & ante eum Hermolaus Barbarus Venetus patritius, herbam in vineis nascentem, mercuriali persimilem, & quam plerique atriplicem rusticam appellant, leucada esse cõtendunt, de qua Galenus lib. vii. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: leucas acrem possidet facultatem, exuberantem, temperaturã verò calidã siccamque in tertio quodammodo ordine.

DE LYCHNIDE.

Græcè, λυχνίς: Latine, lychnis, bellaria, lychnis coronaria: aliqui, Donner nægelin, oder bluetz trœpflein.

DE LYCHNIDE AGRESTI.

Græcè, λυχνίς ἀγρία: Latine, lychnis agrestis.

Enarratio CXII. CXIII.

Vtraque lychnis nobis nota est, nã coronaria in hortis frequens videtur, folio calendulæ herbæ, sed magis hirsuto, latòve, quod viride, oleo inunctū in flammam

Lychnis
herba.

ad

*Lychnis sativa.**Sylvestris.*

Plinius er-
ras.

ad ignem accenditur, unde nomen traxisse videtur: flos
verò purpureus huic inest, inodorus, aspectu gratus, simi-
lis violæ cheiri Arabibus dictæ, à qua sylvestris non mul-
tum abhorret. Cæterum, Plinius, lychnida coronariam
inter rosas connumerat: Sylvestrem verò, antirrhinum
esse credit: extra tamen omnem dicendi rationē, vt cuiq;
mediocriter in re herbaria exercitato notum erit: At de
lychnide, ita vt solet tradit Galenus libro septimo huic
operi dicato: semen eius calidum & siccum est, secundo
quodammodo, aut etiam tertio ordine.

CONSTANTINVS.

Alia est lychnis, alia verò lychnitis. Lychnitis enim qua
& thryallis & phlonis dicta est, tertia species est phlomis, id est,
verbasci: de qua Dioscorides lib. iij. cap. 104. & Plinius lib. xxv.
cap. 10. De lychnide verò herba coronaria, hoc capite Dioscorides:
& Plinius lib. xxj. cap. 4. in quo de rosis agit, cuius hac dictio: Est
& qua Græca appellatur à nostris, à Græcis lychnis, non nisi in
humidis

humidis locis proveniens, nec unquam excedens quinque folia, viola magnitudine, odore nullo. Est & alia gracula appellata, à conuolutu foliorum panniculis, nec dehiscens nisi manu coacta, semperque nascenti similis, latissimis folijs. Et lib. xxj. cap. 11. lychnis & Ionis flos inter aestiuos flores numerantur. Idem vero Plin. lib. xxv. cap. 10. sic inquit: Antirrhinon vocatur siue anarrhinon siue lychnis agria, similis lino, radice nulla, flore hyacinthi, semine vituli narium. quo loco apparet quam Amatus impudenter, aut saltem imperite Plinium reprehendat: Siquidem ipse Dioscorides lib. iij. cap. 33. disertis verbis scribit Antirrhinon, anarrhinon & lychnida agrestem vocari, semine vituli nariu. Se reuocet igitur merito Lusitanus, & Plinium immerentem calumnia exonerat.

DE LILIO.

Græcè, κελύου: Latinè, liliū: Hispanicè, cebolla secen, Italicè, giglio bianco: Gallicè, lis: Arabicè, susen, Germanicè, Vveifs Ligen, oder gilgen.

Enarratio cxiiii.

Lilium.

Lilium vulgare & officinis comune, sub lilio albo est, ex quo oleum paratum, mulieribus familiare habetur, cuius radix bulbosa emplastrum maturans apprime adornat, & de illius viribus Galenus lib. vij. de Facultat. simplic. medicæ. ita tradit: Lilij flos temperaturâ mistam obtinet; partim ex tenui, partim ex terrena essentia, partim ex aquea, eaq; temperata, quare quod ex eo conficitur oleum, digerendi, emolliendiq; citra morsum facultatem sortitur, vnde fit, vt

Lilium.

uteri sit duritiebus aptissimum. Porro radix foliaque per se trita, desiccant, abstergunt, & digerunt moderate: proinde quoque ambustis competunt. Radicem ergo tostam, ac dein rosaceo cōtritam, ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponūt, quum sit etiam vlcerum aliorum remedium. Emollit præterea uteros, mensesque prouocat: iterum, quum aut vitiligines, aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere volumus, commiscemus illi aliquod aliorum medicaminum validius extergentium, cuiusmodi est mel: imposuimus verò etiam quandoque & foliorū succum cum melle & aceto coctum, eratque respectu vtriusque portio ipsius succi quincupla: atque ita conficiebatur insigne medicamentum ad omnia vlcera, quæ exicari absque morfu postulant. Hactenus Galeni verba. Cæterum lilium alterum Italiæ hortis familiare, & sua lingua martagum dictum, flores albo similes, sed croceos mittens, quod Plinius lib. xxj. cap. 8. petilium appellat, huius speciem esse pro firmo teneo: Vnde Fuchsius reprehensione dignus est, qui lilium hoc asphodelum feminam esse contendit, quum reuera, longe à descriptione abest, ut conferenti manifestum erit.

Martagū.
Petilium.

DE BALLOTE.

Græcè, Βαλλωτὴ: Latinè, marrubium nigrum, marrubium foetidum: Hispanicè, marrojos negros: Italicè, marrobbio nero: marrobbio fetido: Gallicè, marrubin noir: Germanicè, Schvuartz andorn.

Enarratio cxv.

Ballote.

ITa ballote siue marrubium nigrum melissæ herbæ foliis simile est, ut intuenti inter vtranque discernere difficile sit, & nisi dubio procul odor esset dispar, alterum ab altera separans, vnam pro altera herbarij eradicaent, scitida enim herba marrubiū nigrum est: melissa verò odoratissima: non minus quoque marrubium nigrum hoc galiopsis per simile est, sed flore differentia percipitur. Nam galiopsis, flores rubricantes ac purpurascens habet: nigrum verò marrubium, albos, cuius naturam Galenus, sicut Paulus tamen de illo, ita lib. vij. suæ medicinæ dixit: Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris est, & abster

Posterorioræ facultatis, impositum cum sale, rabidi canis moribus medetur.

DE MELISSOPHYLLO.

Græcè, *μελισσὸφυλλον*: Latinè, *Melissa*, *citrago*, *melitana*, *apiastrum*: Hispanicè, *torongil*, *hierua cidrera*: Italicè, *herba rosa*, *cedronella*, *melissa*: Gallicè, *melisse*: Arabicè, *Bedarungi*: Germanicè, *Melissen*.

Enarratio CXVI.

apiastrum.

Græcorum melissophyllum, nostra est melissa, quæ ideo citrago dicitur, quia citri odorem habeat. Hæc enim ut Arabibus placet, quibus non parum medicos debere, doctissimi homines fatentur, quia medicinam ipsam ampliarunt, cordialissima herba est, ut apud Auicennam legimus libello suo de medicinis cordi faciendis, & ut Serapio testatur, animam latificat, & ieiuno stomacho comesta, ventriculo frigido, & humido, confert: nam virtutem concoctricæ illius roborat, & cerebri quoq;

obstructiones aperit: cordis quoq; imbecillitati confert, & cardiacam affectionem curat: non minus quoq; sollicitudines, umbras, timores, ac animi similes affectus, à Melancholia & atra bile ortos, remouet: qua de re, non solum aqua per campanam extracta passim in officinis parata habetur, sed etiam syrupus ex illius succo, quem cum suc-

charo, meis monitis, præclaris in ciuitatibus, in quibus diu egi, confici curauit, reperitur. Calida enim & sicca secundo ordine melissa est, vt tradit Auicenna, loco à nobis citato, cuius quoq; Galenus lib. vij. de Facultatibus simplic. medic. meminit.

DE MARRUBIO.

Græcè, *μαρούριον*; Latine, *Prasium*, *marrubium*; Hispanicè, *marrois*, *marruios*: Italicè, *marrobio*; Gallicè, *marrube*: Arabicè, *farasio*: Germanicè, *Andorn*, oder *gotts vergiis*.

Enarratio CXVII.

Prasium.

Prasium, marrubium est, prasium vero porrum, cuius in aduertentia Plinius sæpe in errorem labitur. Est autem marrubium herba vulgaris & officinis admodum familiaris, ex qua eclegma contra pectoris vitia paratum habetur, non minus quoq; syrupus ad eadem valens, prasium dictus, vbique prostat, qui ad tussim antiquam, asthma, & longas pectoris ægrotudines, à crassa viscida, & glutinosa materia pendentes, multum facit, nō minus quoq; iccinoris, & viscerum interiorum obstructions potenter aperit, illas præcipuè quæ à longis febribus originem & labem quandam contraxerunt. Quia vt tradit Galenus lib. viij. Simplicium, prasium amarum quum sit, iecur ac lienem liberat obstructione, thoracem & pulmonem expurgat, ac menses promouet, sed illitum etiam detergit & digerit: Calfacit itaq; secundo excessu completo, siccatur autem tertio ineunte aut completo, succo eius ad aciei oculorum claritatem vtuntur cum melle, per naresq; auriginem purgat, ipsumq; ad inueteratos aurium dolores adhibent.

*Marrubij
tempera-
tura.*

CONSTANTINVS.

Plinium consummata lectionis & eruditionis authorem, petim, vt eius verbo utar, aut vt Varronis, indefinenter velliat Lusitanus, casum quidem & punctum petens, nequaquam tamen feriens, vt malus gladiator veteranum militem. Prasium inquit hic, marrubium est, prasium vero porrum, cuius in aduertentia (sic enim Plinius mastix inartificialiter loquitur, credo quia inartificialiter verborum veritas, iuxta Quintilianum) Plinius in erro-

tem saepe labitur: Vt autem constet quàm falsò suggillet Plinium Lusitanus, luculenter Gracè scientem, ex ipso Plinio testimonia producam. Marrubium inquit lib. xx. Cap. 22. plerique inter primas herbas commendauere, quod Graci prasion vocant. Et libro xxxvij. cap. viij. de topazio loquens, & duo eius genera faciunt, prasoidem atque chrysopteron similem chrysoprasio: Eius enim tota similitudo ad succum porri dirigitur. Ac in eodem capite: vilioris est turba prasius, cuius alterum genus sanguineis punctis abhorret, tertium virgulis tribus distinctum est candidum. Praefertur his chrysoprasius, porri succum & ipsa referente, sed hac paulum declinans à topazio in aurum. Iam ne tibi videtur Amate; Græcorum linguam satis caluisse Plinius, vt prasi & prasiq, id est, porri & marrubij significationem posset exprimere, & alterum ab altero distinguere? Imo verò hoc sciebat, atque amplius quod fortasse nescis, vel ab ipso didicisti: lib. xx. cap. 17. Origanis genus quod & prasion vocent Graci, et onitis. hoc quid sit expendas, & ad verbi notationem, quãuis palleas semper, notabiliter expallescat. Disce mecum adhuc ex eodem, quo ego praeceptore vti consueui, esse & maris fruticem phycos, & quia folia habet colore viridi, prasion et Zosteram vocari, lib. xxxvij. cap. 8. de quo Dios. lib. iij. cap. 100.

DE STACHY.

Gracè, *στάχυς*: Latinè, *Stachys*, Hispanicè, *yerua olodera*: Lusitanicè, *hierua do sonto*: Germanicè, *Feld andorn*, riechen der andorn.

Enarratio CXVIII.

Est Stachys, herba inter cæteras herbas, odorem suauio-rem, & præstantiorem habens, qua de causa, Hispani à suauis illo odore, illam oloderam sua voce, id est odoriferam appellant, quo fit, nos in lemmate quoque ipsam herbam odoratissimam appellare non dubitauimus, in vniuersum enim, foliis melissæ herba ista similitur: ex quibus odor vt dixi suauissimus expirat, quam in Italia hucusq; nunquam mihi videre contigit, Plinius porro, vt in hac re solet, hallucinatur, dicens Stachym folia porri habere, quum potius marrubij, dicere debuerat: Sed ille vocis vicinitate deceptus est, quia pro prasio, id est marrubio, prassum id est porrum, interpretatus est, & de illius viribus Galenus ita tradit libro octauo de Facultat.

Stachys

Plinius
hallucina-
tur.

simplic. medicament. Stachys gustu est acri & amaro, tertiiq; calfacientium ordinis, vnde menses rationabiliter prouocat, facit tamen abortum, atq; secundas eiicit.

CONSTANTINVS.

SVperiori animaduersione. ostendimus Plinium prasi, & prasiij Sapud Græcos non ignorasse differentiam: nec vocum germanitate deceptum vnquam fuisse, sed (vt quiuis potest alius vel etiam doctissimus) corrupti codicis vitio & culpa. vti illi accidit libro xxiiij. cap. 15. cum dixit: Ea quoque qua stachys vocatur porri similitudinem habet, longioribus folijs, pluribusq; & odoris incundi, colorisq; in luteum inclinat. cum dicere debuisset marrubij, non porri. Sed legit Plinius (vt est indubitabile) $\pi\rho\rho\alpha\sigma\iota\varsigma$, pro $\pi\rho\rho\alpha\sigma\iota\varsigma$, qui procliuus error est & ignoscendus, quem effecit vnius literæ detractio. Remittat igitur supercilium Amatus Lusitanus, nec fines excedat modestiæ: præsertim cum hoc erratum, non ignorantis linguam Græcam Plinij, sed mendosi exemplaris, perspicacibus Matthioli Senensis oculis, non suis inspexerit. Atq; vt vterque horum, imo verò omnes perspiciant, & indubitanter credant deprauati libri culpam fuisse: præter e. i. qua superius pro ipsius Plinij excusatione protulimus, adiiciemus argumentum evidentissimum istud, quòd dixerit, paucis admodum versibus antea quam de stachy loqueretur. Ampeloprason in vineis nascitur, folijs porri. Quid hac notatione & interpretamento clarius?

DE PHYLLITIDE.

Græcè, $\phi\upsilon\lambda\lambda\iota\tau\iota\varsigma$: Latinè, phyllitis, lingua ceruina:
Hispanicè, lengoa ceruina: Italicè, lingua ceruina:
Gallicè, langue de cerf: Germanicè. Hirtz zung.

Enarratio CXIX.

Phyllitis
lingua cer
uina est.

SI quis exactè phyllitidis historiã introspexerit, o mai-
no inueniet phyllitim eandem cū lingua ceruina esse,
quam peruerse admodum multi scolopendriã appellant,
quia scolopendria, apud Græcos, asplenium est, Maurita-
norum verò ceterach. Sed quòd phyllitis sit lingua cerui-
na, hæc attestantur notæ, prima, quia lingua ceruina, ru-
micis oblongiora speciosioraq; folia habet, aliquando
numero quinq; aliquando verò sex. Et plura, & illa qui-
dem lineis illis transuersis, rubricantibus insignita, quæ
tanquam vermiculi apparent. Secunda, quia lingua cer-
uina

Phalangium.

ut eius indicat sapor: qualitas quæ nunquam errare finit, quia tamen pro scolopédrio, linguam ceruinam, in vsum multi trahebant, factum est inde, ut eas vires, scolopendrio siue asplenio aut ceterach dicto, debitas, linguæ ceruinæ tribuissent. Nouistis enim asplenium siue ceterach, licnis minuendi insignes vires habere, quibus contrarias lingua ceruina possidet, utpote constringentes ac obstruentes, ut eius sapor satis testatur, de qua Galenus lib. viij. de Facult. simplic. medic. ita tradit: Phyllitis acerba quum sit, merito & diarrhœas & dysenterias epota iuuat.

DE PHALANGIO.

Græcè, φαλάγγιον: Latine, *phalangium*.

Enarratio CXX.

Phalangion ut meminit Galenus, trifolij species est, sic phalangion dicta herba, quia phalangiorum moribus medeatur. Nam aliter imposita, aut applicita, similia inducere solet symptomata, quæ à phalangij animalis morfu oriri solent, quæ vero herba hæc sit, hodie igno-

*Phalan
gion.*

ratur, de qua ita quoque Galenus lib. viij. de Facultatibus simplic. medic. meminit, dicens: phalangites sic dicitur, quòd morbis à phalangis auxilio sit, Est autem facultatis tenuium partium, & exiccantis, quare tormina lenit.

DE TRIPHYLLO.

Gracè, *ῥίφύλλου*: Latine, *trifolium*: Hispanicè, *angelina trebol*: Italicè, *trifoglio*: Gallicè, *treffle*: Germanicè, *Klee*.

Trifolium. 1.

Trifolium. 2.

Enarratio cxxi.

Qui herbam Mauram, flauram, vel plantam leonis dictam, trifoliū esse putarunt, omnino hallucinati sunt, quum herba matura illa dicta, trifolium odoratum, Dioscoridis cytissus est: nam trifolium hoc Dioscoridis, trifolium in pratis nascens est, cuius tria genera passim videntur, alterum foliis rotundis & magnis: alterū verò acutis: tertium autem foliis quoque rotundis sed minoribus,

bus, quæ omnia, floribus lacteis, quandoque rubris, nonnunquam verò purpureis ornantur, & illa Plin. libro xxj. cap. 9. descripsit, dicens: Folio coronat & trifolium, tri eius genera, minyanthes vocant Græci, alij asphaltion, maiore folio, quo vtuntur coronarij: Alterū acuto, oxytriphylon: Tertium ex omnibus minutissimum, de quibus, cap. 35. libri. xvij. tradit, quòd imminente tempestate, inhorrescunt. Cæterū Scribonius Largus, genus quoddam trifolij, apud montes Lunæ se vidisse inquit, præsertim quum Britannicum secaret iter, quod in Italia nunquam antea cõspexerat. Erat enim dictis simile, sed folio omnino acuto, vt in spinam terminari videretur, lanuginoso & crasso, nam caulis illi duorum pedum altitudine & ampliori erat, quod genus trifolij nos hucusque nunquam vidimus: Nam Trifolium, de quo in præsentia agimus, & pratense appellamus, primo rutã olet, postea verò quum ad cõsistentiam peruenit, bitumen olet, & odoratissimum est, De quo Nicander, in Theriacis, ita cecinit:

Scribonius
Largus.

*A tribus hinc dictam solijs, si sumpseris herbam,
Non leue prasidium contra illa venena pararis,
Sunt & qui minyanthes eam, sunt qui tripetelon
Appellant, qualis loto est apparet imago,
Et similes ruta. donec viget, edit odorem.
At flores vbi magna suos adnataq; membra
Cæperit, ingratum solet eruclare bitumen
Collectum illius sumo, & bene contere semen.
Appositi quantum breue vas comprehendit aceti,
Atque bonum aduersus serpentes ebibe potum.*

De hoc vero Galen. lib. viij. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita meminit, dicens: Triphyllum, calcificat & liccat in tertio ordine, vt bitumen, cui odore est. Proinde potum laterum dolores ab obstructione natos iuuat, & vrinam menslesque prouocat.

DE POLIO.

Græcè, *πόλιον*: Latine, *polium*, *polium montanum*:
Hispanicè, *hierua vssa*: Italicè, *polio montano*:
Arabice, *giade*: Gallicè, *pouliot de montaigne*.

Enarratio CXXII.

Decipiebantur annis elapsis pharmacopolaë, in colligendo polio montano, quò illius vice herbam quandam ramosam lino similem, & semine quodam rotundo ornata accipiebant: nunc verò in veri polij montani cognitionem omnes ferè iam deuenerunt, in cuius summo, capitulum paruum cano hominis capillo simile apparet. Cæterum, Plinius, polium cum tripolio manifesto errore confundit, vt probe ostendit Leonicens in epistola ad Hermolaum Barbarum, ter enim tripolium in die, floris colorem mutat, vt Dioscorides lib. iiii. tradit: non verò polium vt Plinius scribit, lib. xxj. cap. vij. imò quod peius est, quòd quæ floribus tripolij tribuuntur, ipse Plinius folijs polij condonat. Scripsit autem de polio Galenus lib. viii. citato, ad istum modum: Amarum est, ac modicè acre. Obstructione itaq; omnia viscera liberat, vrinamque & menses promouet: at viride magna etiam vulnera glutinat, & maximè species eius fruticosa, aridum sanat rebellia vlcera, præcipuè quod minus est, & subdit: Polium minus, acrius & amarius est, quàm maius, adeò vt ex tertio sit ordine desiccantium: ex secundo verò completo calfacientium.

DE SCORDIO.

*Græcè, σκόρδιον: Latinè, scordium: Arabicè, scordeon:
Gallicè, scordeon, ou chamaras: Hispanicè, scordio:
Germ. Vvasser batteng, oder lachen batteng.*

Enarratio CXXIII.

Explosus ab officinis error ille est, quòd scordiò allium syluestre esset, qui sanè error non aliunde ortus fuit, quàm ex nominum vicinitate: est enim scorodon, allium: scordion verò, herba folio trixaginis, in aquosis plerunq; nascens, qua de causa, aquatica trixago dicta est. Huius enim folium fricatum, allia subolet, cuius causa alliaris dicta est herba, & quæ in theriaces compositione immitti debet, non verò allium syluestre. Est quoq; altera herba alliaris dicta, quòd eius quoq; folia manibus tractata, aliorum

*Alliaria
herba.*

Scordium.

Alliaria.

liorum odorem expirent, cubitalis enim & amplior herba ista est, folio atriplicis armolæ dictæ. Cæterum, optimum scordion ex Creta affertur, ut tradit Galen. libro de Antidotis primo, ad istum modum: scordiū optimum ex Creta nobis aduehitur, quod quidem cadauera supra ipsum iacentia, diutissime tueri à putredine proditur.

DE TVSSILAGINE.

Græcè, Βάχιον: Latine, tussilago: Officin. unguia caballina: Hispanicè, vnha de asno, farfara: Italicè, farfara: Gallicè, pas d'asne: Germanicè, Ros huob, oder brandtlattich.

Enarratio CXXIII.

BEchion ea est herba, quam officinæ farfaran, siue farfrellam, aut unguam equinam, vel caballinam appellant, quæ mirum in modum tussi succurrit, præsertim, si per infundibulum eius fumus ad prunas suscipiatur & deuoretur, non immerito recētiores ea in multis pectoris

vitiis

vitiis hodie vtūtur, & vt refert Galenus sexto Simplicium, bechium inde adeo nuncupatum est, quod bechas, hoc est tusses & orthopnoeas iuuare fit creditū, si quis folia arida, aut radicem in prunis vrens ascendentem inde fuliginem inspiratu attrahat. Est autem modice acris, vt sine noxa, molestiāve omnes thoracis abscessus credita sit rumpere: sane folia virentia partes cruda phlegmone obsessas illitu extrinsecus adiuuant, nempe ob aquæ substantiæ admisionem, qua omnia viridia teneraque participant, alia plus, alia minus. Nam sicca bechij folia acriora sunt, quàm vt phlegmonis cōueniat. Hæc Galenus. Ad radices verò tussilaginis maturæ & cōpletæ, inchoāte hieme, lana quædā reperitur, ex qua cōcta, ignis fomentum, esca dicta paratur, quæ celerrimè, tacto ilice lapide cū ferro, accenditur, & eam Germani passim in nudinis vendunt.

DE ARTEMISIA.

Græcè, ἀρτεμισία: Latinè, artemisia: Hispanicè, artemisa: Italicè, artemisia: Gallicè, armoise, & herbe S. Jan: Germanicè, Beyfuoss.

Artemisia maior.

Minor.

Græcè, ἀρτεμισία λεπτόφυλλον; Latine, tenuior artemisia,

Enarratio CXXV.

Artemisia ab Artemisia, vxore Mausoli regis, quæ sibi hanc herbam vendicauit, dicta est, & est duplex, Altera, latifolia hortensis, odore acuto, sapore verò amaro: Altera verò matricaria dicta tenuifolia, à Græcis leptophyllos appellata, nec enim in eam imus sententiam, quòd matricaria hæc parthenium sit, vt Mathiolus contra omnes ferè grauissimos medicos cõtendit, quum reuera, tenuifolia artemisia, vulgaris matricaria est, nam parthenium brusaculum, herba fœtida camomillæ similis est, vt suo dicemus loco. Galenus tamen de artemisia ita lib. vj, Simplicium tradit: Duplex est, vtraq; tamen calfacit secundo ordine, intenso autem primo, aut secundo remisso desiccatur, estq; tenuium partium, vnde calculis renum, vteriq; fomentationibus haud mediocriter congruunt. Hæc Galenus. Cæterum sequens caput, cui titulus est, de tenuifolia artemisia, vt alienum, & in multis codicibus non repertum prætermittimus.

Mathiolus
errat,

CONSTANTINVS,

Nihil certius quàm illud caput de Artemisia Leptophyllo ascitum & spurium esse: cuius fidem facit vetustissimum exemplar Græcū Dioscoridis, in bibliotheca regia de Fontaine de bleau, in quo illud caput non legitur: testes etiam Mathiolus & Traugotus, quorum authoritatem plurimi facio. Laterem itaque lauat Amatus, & quotquot super hac re disceptant.

DE AMBROSIA.

Græcè, ἀμβροσία; Latine, ambrosia; Gallicè, herbe à vin.

Enarra

Ambrosia.

Botrys.

Enarratio centesima vigesima-sexta.

GRæcorum ambrosia, recentiorum tanacetum est, de qua Galenus breuissimè ita libro sexto Simplicium locutus fuit; illita vim habet astringentem, ac repellentem.

CONSTANTINVS,

Absurda admodum opinio & iam explosa à Marcello Virgilio, quo auctore non cognoscitur Ambrosia, falso tamen id asserente. Plinius allegat inter artemisia genera: vt tanacetum Tragus, inter anibylidis species. nos hoc contrarium in alio opere composuimus.

DE BOTRY.

Græcè, Βότρυς: Latine, botrys: Gallicè, pymen: Germ. Türckischer beyfuß.

Enarratio CXXVII.

Hæc superiorum, species quædã est odorifera: quã vniuersi Germani inferiores, prope diem diui Ioãnis colligunt, eamque inter vestes suas panni pretiosissimas,

fissimas, quibus maxime abundant, interponunt, quam Galenus tacuit, sed Paulus lib. suo septimo ita de ea dixit: botrys, quam alij ambrosiam, alij artemisiã dicunt, planta est insigniter odorata. Hæc cum vino pota, subrecta cervicem spirantibus quos orthopnoicos appellat succurrit.

DE GERANIO.

Græcè, γεράνιον: Latine, geranium: Hispanicè, pico de ciguenta, aguyas pampilhos: Italicè, rostro di grua: Gallicè, Eguille à berger, picà de coulomb, herbe Robert: Germ. Storkenschnabel.

Geranium. 1.

Geranium. 2.

ENARRATIO CXXVIII.

Plinius libro vigesimo sexto, capite undecimo, Geranium tria facit genera, quorum ultimum, apud Dioscoridem primum descriptum geranium est, quod anemonis folia habet, & inter ea, oblongas quasdam acus, ciconiæ aut gruis rostro persimiles, unde herba nomen accepit:

nam

Momordi-
ca.
Robertia-
na.
Roberta
herba.

nam radicem rotundam possidet, & illam quidem albam secundum vero genus geranij Plinij, idem est, cum secundo, à Dioscoride descripto, folio maluæ, sed minori, & acubus quoq; illis insignitum, quod multi pedem columbinum appellant, herbam duorum cubitorum, quam nonnulli, sed falso amomum quoq; vocant, cuius alteram nouimus speciem, à multis dictam momordicam, reliquam vero dictam robertianam, siue robertam, quam Ruellius, non sine errore Mirrhida apud Dioscoridem esse credidit, quum Mirrhis, longe alia est herba, vt quarto libro latius dicemus. Aduertendum tamen est, quod primum genus geranij, apud Plinium delineatum, nostratum acus muschata est, quia inter se, cum foliis, tum odore, & sapore conueniunt, ideo enim acus muschata dicta herba, quia præter quod acus illas, gruis rostrum, referentes habeat, moschi odorem ex foliis expirat, vnde moschata potius quam muschata dicenda herba est, quam quoq; falso Ruellius primum genus geranij apud Dioscoridem putauit, quia vltra quod foliis non conueniant, radicæ quoq; differunt: Nam primum geranium Dioscoridis radicem habet rotundam, acus vero moschata, ea caret: vt eas inter se differre, certum sit. Quare, vt nostram sententiam tandem interponamus, dicimus, quod primum geranium Plinij nostratum est, herba acus moschata dicta: primum vero geranium Dioscoridis, vltimum est Plinij, herba vbiq; vulgaris: sed secundum geranium Dioscoridis, secundum quoq; est Plinij, herba pes columbinus iam ab herbariis dicta, cuius duæ species sunt, altera dicta robertiana herba, altera vero momordica. Vulnerariæ omnes istæ herbæ sunt, quarum decoctum, & puluis, contra intestinalem rupturam in potu multum prodest: De quibus omnibus Galenus libris Simplicium, nullam facit mentionem: Paulus tamen libr. vij. suæ medicinæ, breuissimè ad Dioscoridis mentem ita dixit: Geranium id quod foliis respondet anemonæ, radicem habet esculentam quæ cū vino denarij modo pota, vter i inflationes dissoluit, altera geranij species ad medicinam inutilis est.

DE GNAPHALIO.

Græcè, γναφάλιον: Latine, gnaphalium.

Enarratio cxxix.

Gnaphalion, centumculus, vel centumcularis, aut tomentum herba dicitur, folia habens tenuia, alba, & mollia, imò tota ipsa herba albicat, & mollicula est, & ea de causa, vice tomenti, à multis vsurpatur, quæ ab Anconitanis herba zigi appellatur, & ea pro restauranda intestinali ruptura, & constringenda aluo, ac glutinandis recentibus vulneribus, chirurgici passim vtuntur, quam Plinius quoq; lib. xxvij. cap. 10. ita describit quum dicat: gnaphalion, alij chamæzelon vocant, cuius foliis albis mollibusq; pro tomento vtuntur, sane & similia sunt, datur in vino austero ad dysenteriam, ventris solutiones, mensesq; mulierum sistit, infunditur autem tenasmo: illinitur, & putrescentibus vlcerum. Cæterum Hispani, Lusitani præcipue hanc herbam hirundinum vocant, an forsan quia ea hirundines suos exornant nidos.

Gnaphalion.
Centumculus tomentum herba
Herba Zigi.

CONSTANTINVS.

Gnaphalion non est centumculus vt vult Lusitanus: diuersa enim planta est, à Gnaphalio centumculus, quem his verbis depingit Plinius lib. xxiiij. cap. 15. Itals centumculum vocant rostratis folijs, ad similitudinem capitis penularum, iacentem in aruo, Graci autem clematidem. Cuius egregius effectus ad sistendam aluum in vino austero. postrema hac clausula de viribus centumculi, quia respondet cum his quæ ab eodem Plinio traduntur lib. xxvij. cap. 10. de gnaphalio. effectus vt Gesneri viri compresseruditi hesitationem, Amatus in assueuationem conuerteret. Ille enim libro à se conscripto de historia plantarum, Gnaphalion centumculum esse dubitanter protulit, hic vero assueuanter, & id quidem cumulate: scilicet gnaphalion centumculum esse, vel centumcularem, aut tomentum. Copia hac, sed inepta, nè quid dicam grauius. Non etiam Gnaphalion est ea planta, quam non minus doctus, quam diligens Fuchsius, cuius etiam astipulator Lusitanus, pro gnaphalio demonstrat. nam ea, teste Mathiolo medico, & in re herbaria principe, potius est impia dicta herba, quam itidem fons literarum Plinius delineat lib. xxiiij. cap. 19. Equidem, vt ingenue fatear quid super hac re senserim, in suam sententiam me ferè perduxit Hieronymus Tragus, & ipse non leuiter in plantarum inquisitione versatus: qui pro vero gnaphalio ostendit hoc harundinacei generis, siue, vt ipse habet, iuncea

graminis, quod in vlginosis provenit, caule terete & enodi, quodq; fert obbam & paniculam lanuginosam, tomento mollissimo, & candidissimo Gossipy modo, prater auctoritatem viri cum ratione coniunctam: hoc accedebat, quod me legere memineram, Apud antiquos tomenti duplex fuisse genus: Leuconicum, quod fiebat ex lana alba concisa: Aliud Circense ex harundinibus ad stibadia, vel stramenta plebeiorum in circo Romano. Cuius testimonium apud Senecam de beata vita, & Martialem lib, xiiij, quo loco inquit:

Tomentum concisa palus Circense vocatur:

Hoc pro Leuconico stramine pauper emit.

Causa vero cur ab hac heresi desciscam, ea est, quod de tomento in panicula, nulla questio sit: sed de albore ac mollitie foliorum, qua tomenti vicem ob hoc expleant. qua omnia in hoc calamo quem proponit Tragus, desyderantur: tametsi plausibilior & acceptior eius opinio videri poterat, quod typha palustris etiam harundinis historiam, gnaphalio subiungat Dioscorides: qui tam breuiter atq; concise hoc ipsum percurrit, vt commodum intergnosci queat, ab eo traditis notis (vt regula Lesbia cuius parieti) quam plurimis alijs plantis, se se accommodantibus. Plin. vero qui solet omnes difficultatis nodos expedire, hunc de gnaphalio magis constringit, & fere reddit inexplicabilem. Etenim cum dixerit lib, xxvij, cap. 10. Chamaxelon vocari, lib, xxv, capite 9. Chamaxelon vocat Quinquesolium. Quinquesolium inquit, nulli ignotum est, cum etiam fraga gignenda commēdetur, Graci vocant pentapetes, sive chamaxelon, sive pentaphyllon. Quare ne in errorem inextricabilem incidamus, si in rebus ita perplexis aliquid inconsiderati staturimus, adhuc ampliandum censeo.

DE TYPHA.

Græcè, τῦφῦ: Latine, typha: Hispanicè, bohordo, iunco ama corocado: Italicè, mazasorda: Gallicè, roseau à masse, marteau, ou ionc marin: Germanicè, Mols kolben, oder narrenkolben.

Enarratio cxxx.

Typha & sypa differunt.

TYpha genus quoddam frumenti dicitur: At typha, iuncus quidam leuis, lacubus & paludibus familiaris, in altum crescens, & enodis est, in cuius summitate pappus quidam densus apparet, quem pueri, manu carpentes

Typha.

fipij, aut lanæ implent. Medetur enim panicula illa, sicut pappus, ambustis præsertim si adipe excipiatur.

DE CIRCAEA.

Græcè, κίρκαια; Latine, circaea.

Enarratio cxxxi.

Quæ nam circaea hodie sit herba, ignoratur, quæ ideo circaea dicitur, quia Circe famosissima incantatrix, ea multoties ad veneficia sua utebatur, de qua Plinius ad Dioscoridis mentem lib. xxvij. cap. viij. sic inquit: Circaea, strychno satiuo similis est, flore nigro, pusillo, paruo semine, ut milij, nascente in quibusdam corniculis, radice semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi, nascitur in apricis saxis, diluitur in vino, bibiturque: ad dolorem vuluæ & vitia. macerari oportet in sextariis tribus quadrantē radiceis usque per noctē & diem. Trahit eadem potio secundas semine, lac minuit in vino aut multa aqua pota. In iis enim vltimis verbis Plinius Dioscoridi cōtradicit, quum dicat, lac circaeam minuere,

Plinius com
tradicit
Dioscoridi.

nam Dioscorides potius circa lac prouocare tradit, cui Galenus quoq; lib. vii. de Facultat. simplic. medicamento- rum fauet, dicens: Dioscorides ait, radicem eius ex vino dulci potam, secundas purgare, est enim boni odoris, & calfactoria; semen autem eius in sorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit.

Oenanthe.

DE OENAN-
THE.

Græcè, οἰνάθη: Latine, œnanthe, filipendula: Hispanicè, filipendola: Gallicè, filipendula: Ger. Rotsteinbrech, & vuild garben.

Enarratio
CXXXII.

O Enanthe multorum consensu, recentiorum filipendula est. Est quoque altera œnanthe vitis sylvestris flos, de qua suo loco plura,

DE CONYZA.

Græcè, κόρυζα: Latine, conyza, pulicaria: Hispanicè, attadegua: Italicè, conyza: German. Hunds aug, dürrvuurtz. Enarratio CXXXIII.

O B oculos maiorem & minorem conyzam habemus, quas hucusq; perpauci nouerunt. Est enim conyza minor, herba sarmentosa, ad summum cubitali altitudine crescens, caule rotundo, & hirsuto, à quo plures ramuli prodeunt foliis acetosæ parvæ similibus, sed circinatis, resinosis, ac boni odoris, in quorum ramulorum summitatibus flos luteus, camomillæ flori æqualis, sed sapor

saporis acuti ad amaritudinem tendentis videtur: Maior vero conyza duplo maior crescit, folio oliuæ crasso, resinoq;: ex quo odor grauis, non adeo iniucundus oritur, in cuius summitate flos quoq; minori non ab similibus nascitur. Crescunt autem herbæ istæ ubiq; præsertim hic Anconæ non procul à muro, quæ mense Augusto florent, & de illis ita Galenus lib.vij.de Facul.simpl. medi.tradit: Coniza & maior & minor ad similibus sunt, tum temperaturæ, tum facultatis, gustu amaræ & acres, luculenter autem excalfaciunt, siue quis folia cum teneris ramulis parti infricet, siue vbi oleo incoxerit, eo vtatur, siquidem rigores per circuitum redeuntis sanare tale oleum videtur. Consimilibus quoq; flores sunt facultatis, quos quidem nonnulli ex vino propinant, ad educendos menses, atq; pellendû fœtum. Est & tertiu conyzæ genus in locis humidioribus nascens vtrifq; illis graueolētius & imbecillius: at primæ memoratæ calfaciunt & siccant in tertio ordine.

Conyza
tempera-
tura.

DE HEMEROCALLI.

Hemerocallis.

Hemerocallis.

Græcè, *ἡμεροκαλλίς*: Latine, *sylueſtre lilium*, *lilium pallidum*: Hispanicè, *lirio amarillo*: Italicè, *giglio ſaluatico giallo*: Gallicè, *lis ſauuage*: Germa. Geelgilgen, goldt vuurtz, heydnitſch bluom.

ENARRATIO CXXXIIII.

Hemero-
callis.

Hemerocallis, *lilium ſylueſtre* eſt, *pallidum* ſtorem habens, quod in aruis & incultis vineis naſcitur, radice bulbosa ad luteum vergente, qua de cauſa Hispani *lilium pallidum*, aut *luteum lilium* appellant. Qui *hemerocallim* *lilium conualliū* eſſe putarunt, omnino errant, de quo capite de ephemero plura legito: ſed de *hemerocalli*, ita tradit Galenus lib. vj. de Facul ſimpl. medicamē. *Hemerocalles* radicem habet *lilij* radici ſimilem, & figura & viribus: prodeſtq; vt illa, igni ambuſtis, nimirum tum leuiter digerens, tum nonnihil astringens.

DE VIOLIS LEVCOIS

DICTIS.

Leucoium luteum.

Leucoium purpureum.

Græcè, λευκόιορ: Latinè, leucoion, viola alba, viola ma-
 tronalis: Arabicè, keiri: Hispanicè, alilis, viole-
 tas amarilhas, violetas blāquas: Italicè, viola giala
 e bianca: Gallicè, violes, violiers, giroflees: Ger-
 manicè, Geel violen.

Leucoium luteum.

Purpurascens.

Enarratio cxxxv.

Violæ quæ leucoia Græcis dicuntur, ab Arabibus Leucoion.
 keiri appellantur, cuius differentiæ sunt plures, aliæ Keiri.
 albæ, à quibus potissimum leucoia dicuntur, aliæ pur-
 pureæ: aliæ vero luteæ, quæ cæteris primatum obtinent,
 & in muris, & veteris parietibus, frequentissime nascun-
 tur. Hæc vero omnes, tum qualitatibus, tum quoq; viri-
 bus contrariæ sunt violis nigris, ferrugineis dictis, quæ
 propria & absoluta voce, violæ dicuntur, & veris initio
 iuxta muros & sepes, & inter dumeta, non ingrato odo-
 re, purpureo colore nascuntur, frigidæ natura, de quibus

lib. iij. sermo habetur. Hæc vero quibus de agimus, callidæ sunt, & morbis muliebribus familiares, de quibus Galenus libr. vij. Simplicium, ita tradit: Leucoion extergit ac tenuium est partium, plus tamen flores, ac præcipue qui sunt sicciore: hi quippe & oculorum crassas cicatrices extenuant, præterea menses, eorum decoctum mouet, secundas, & partum emortuum elicit, bibitumque facit abortum, maxime amarum quum sit: Quod si eius vires multa mistione aquæ frangantur, erit contra phlegmonas, & difficilia vlcera commodum medicamen: semen etiam est eiusdem facultatis, radicesq; similiter, nisi quod hæ sunt crassioris essentia, terreaq; magis, cum aceto tamen lienes induratos persanant. Hactenus Galenus. Cæterum scire licet, quod planta siue frutex purpureas violas ferens, quas Dioscorides in præsentia describit, post tertium ætatis annu flores non simpliciter purpureos, sed albedine mixtos, ac emaculatos mittit, tã visui gratos, vt cum caryophyllis, floribus comunibus certare, nõ solum pulchritudine, sed odoris suauitate videantur. Quibus de causis, ab omnibus in fictilibus ad fenestras aluntur, & in omniu manibus frequentissimè veris tempore habentur.

Keiri purpureum.

Phyllon thelygonon.

DE CRATAE OGONO.

Græcè, κραταίωγονον: Latine, crataegonon.

Enarratio cxxxvi.

Quæ hodie crataego nos sit, ignoratur.

DE FOLIO, HERBA.

Græcè, φύλλον: Latine, phyllon, folium: Germanicè, Ein blat.

Enarratio cxxxvii.

Hanc Ruellius alteram persicariã esse credidit, quo verò iudicio, alij iudicent. Est verò hodie

hodie herbula quædam, vnico tantum ornata folio, inde vnifolium dicta, semen racemosum, serpentis similitudinem ferens, ex qua oleum conficitur, pro glutinandis vulneribus accommodatissimum.

DE ORCHI.

Græcè, ὄρχις: Latine, testiculus canis: Hispanicè, coyon de perro, hierna, sed corrupte, satyrion: Arabicè, chaštakel: Gallicè, soupe au vin, ou couillon de chien: Germanicè, Rag vurtz.

ALTER TESTICVLVS.

CANIS.

Græcè, ὄρχις ἕτερος: Latine, alter testiculus canis: Germanicè, Knaben kraut.

Orchis.

Cynorchis.

m m 5

Enarra

Enarratio CXXXVIII. CXXXIX.

Palma christi herba.

Fuchsius errat.

Non solum duo hæc genera testiculi canis in officinis habentur, sed plura alia, inter quæ, palma Christi herba reponi debet, sic ab herbariis dicta, quia similitudinem in radice cum humana palma habet, quam quoque Auicenna, digitum citrinum appellat, cuius folia punctis quibusdam, veluti stigmatibus, decorantur. Verum Leonardus Fuchsius, in suo vastissimo Herbario, hanc inter Satyriones reponit, ac depingit, quem quoque imitari vi deo, fratres Mesues Antidotarij enarratores, non sine errore tamen: quia satyriones, vnica tantum nascuntur radice, & illa quidem bulbosa, pomi magnitudine: non verò duabus, vt illi delineant: Reuera tamen ad errorem paruum conuiuendum fortassis est, quum satyrionis loco, quodlibet genus testiculi canis, accipi potest, quia easdem fere communes vires obtineant, præsertim, ad venerem irritandam, & pruritus libidinis excitandum, calidæ enim & siccæ radices digiti citrini sunt, & vt Auicennæ placet, in secundo ordine. At de testiculis canis Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum ita tradit: Orchis, id est testiculus canis, radice eius bulbosæ & geminæ, vis inest humida, & calida, gustantibusque dulciuscula. Cæterum maior radix multam habere videtur humiditatem excrementitiam, & flatulentam: quapropter epota venerem excitat: Minor verò, quum ad calidius & siccius vergat, tantum abest vt ad coitum stimulet, vt etiã cohibeat, & reprimat. Eduntur bulborum more, tostæ, sub nomine vt diximus satyrionum hodie.

DE SATYRIO.

Græcè, σατυριον: Latine, satyrion: Arabicè, iatarich: Gallicè, satyrion: Hispanicè, supinos de raposa: Germanicè, Creutz bluom.

Enarratio CXL. CXLI.

Desiderantur hodie veri satyriones, vnum tantum bulbum pro radice habentes, sic satyriones, à satyris salicibus animalibus dicti, quorum loco, testiculi canum herbe superiori capite descriptæ suscipiuntur sic dictæ, quia duos habeant bulbos canum testiculis similes. Verum, cum

Diosco

*Satyrium trifolium.**Basilicum.*

Dioscorides dicat, in hoc textu. 141. Venerem satyriorem stimulare, si quis manu tantum radices eius gestauerit, in mentē venit herba illa, de qua Theophrastus dixit, lib. nono de Causis plantarum, capite vigesimo, ad istum modū: Ad rem autem Venerem mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat: non enim solum edentibus, sed etiam tangentibus tantum genitalibus vim dixere vehementem adeo fieri, vt quoties vellent coire, valerent, & quidem qui vsi fuerunt duodecies egisse dixerunt. Indum autē ipsum, qui vel magno, atq; robusto corpore erat, septuagesies aliquando conuisse fatentē licuit audire, verum emissionem seminis guttatim fuisse, demumq; in sanguinem deuenisse: & cetera. Porro de satyriionibus ita meminit Galenus libro octauo, de Facultatibus simplicium medicamentorum: Satyriion, triphyllon, humidum calidumque est temperie, ob idq; dulce, recrementitiam tamen & flatuosam humiditatem possidet, quo circa ad venerem incitat.

Herba venerem.

DE ORMINIO.

Græcè, ὄρμινον: Latine, horminum.

Enarratio CXLII.

Orminium **E**st proculdubio, orminum, ea herba quam hodie omnes communi voce galli cristam siue sclaream, aut Sancti Ioannis herbam appellant, quæ hortensis & sylvestris reperitur. Hortensis folia latiora & albidiora sunt, agrestis verò nigriora & strictiora, ex quibus Lusitani intinctus ad incitandum stomachum deiectum parant, vtriusq; tamen caulis, quadrangulus est, & in reliquis Dioscoridis historiis apprime respondent. Hanc verò Plinius describens libro vigesimo secundo, capite ultimo, manifestissime errauit, quum loco horum verborum: Horminum habet folia similia marrubio: dixit porro confundens, vt sæpe diximus, prasiū, & prassum. Aduertendum diximus tamen, quòd Galenus in calce libri primi de Facultatibus alimentorum, alterum citat horminum, quod inter frumenti genera reponit, de primo verò, nullā penitus quòd equidem ipse obseruauerim mentionem fecit: Paulus tamen, quæ à Dioscoride de illo tradita sunt, breuiter sic descripsit, libro suo septimo, dicens: Orminon marrubio specie simile est, calidum, medioeriter sicum & abstergens, venerem igitur stimulat, & oculorum crassities cum melle repugat, tumores laxos discutit, & extrahit aculeos, sylvestre domestico est valentius.

*Plinius errat.**Orminium Galeni.*

CONSTANTINVS.

Illa planta quam vocamus Toute bonne, ou oruale, & Itali scarleam, caulem sæpè profert bicubitalem, folia multò maiora quàm marrubij, & calyculos sursum tendentes, semenque etiam rotundum sylvestris, quæ omnia cum hormini descriptione discordant. non potest igitur horminum esse scarlea, aut gallitricum dictum. Errat igitur Ruellij & Fuchsijs affectator & astipulator Lusitanus. Verum horminum ostendit Mathiolus.

DE HEDYSARO.

Græcè, ἡδύσαρον: Latine, securidaca: Hispanicè, yerna que ahoga las lenteias: Gallicè, grane, ou febue de loup: Germa. Vnkraut der linsen.

Enarra

Enarratio CXLIII.

Securidaca ciceris folia habet, flores luteos, & filiquas corniculorum figura inflexas, intra quas semen est accipiti securi simile, & illud quidem amarissimum, ita ut triticum vel frugis quoduis aliud genus: in quod misceri contigerit, amarissimum quoque reddat, de qua Galenus libro sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum ita dixit: huius semen amarum & subacribum apparet, ob idque potum stomacho gratum existit, viscerumque obstructiones expurgat, idem præstant totius fruticis germina.

Securida-
ca.
Pelecinus.

DE ONOSMA.

Græcè, ὄνοσμα: Latinè, onosma.

Enarratio CXLIII.

Nascitur Onosma plerumque inter rapunculos, sua sponte in aruis nascentes, ita illis similis, ut sæpe interdum parua est, pro illis eradicetur, postquam verò adulta est, & illi folia maiora facta, hirsuta aliquantulum apparent, quam nos Ferrariæ in horto magnifici Azaioli, scholasticis indicauimus, humi enim serpit, nec aliud præter folia emittit.

Onosma.

DE NYMPHÆA.

Græcè, νυμφαία: Latinè, nymphaea alba: Officin. nenuphar album: Hispanicè, guolfam del rio blanco: Italicè, nenuphar bianco: Arabicè, nilofar: Gallicè, nenuphar, ou roses d'estang: Germanicè, Vveifs seebluomen.

DE ALTERA NYMPHÆA.

Græcè, νυμφαία ἄλλη: Latinè, altera nymphaea, lutea nymphaea: Officin. nenuphar luteum: Hispanicè, Lusitanicè, figuos del rio amarillos, golfam amarillo: Italicè, nenuphar giallo: Germanicè, Geel seebluomen.

Enarra

*Nymphaea lutea.**Nymphaea alba.*

Enarratio CXLV. CXLVI.

Nenuphar

Nymphaea Græcorum, nenuphar corruptè ab Arabibus appellatur, cuius album & luteum, in paludibus lacubus, & aquarum stagnis reperiuntur folio lato, amplo, super aqua natante, sed flore roseo, aliquando albo, quandoq; verò luteo, ex quo aqua per campanam elicitur, & inter cordiales frigidas adnumeratur. Non minus quoque ex eo syrupus conficitur, febribus pestilètibus, & acutis conuenientissimus, veluti vnguentum, quo cordis regio, loco epithematis cordialis, dum opus est, inungitur, & vt tradit Galenus lib. octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum: Tum radix eius, tum semen, desiccandi citra morsum vim habet, itaq; vètris profluuia, semenque immodice profluens sistit: At cui adest candida radix, ea & muliebri medet profluuio, ex vino nigro & austero epota, vtraq; autè abstergèdi quandã vim possidet, quare maceratae quidem aqua, sanant alphos, liquida verò pice, alopecias, ad hæc tamè aptior est ea cuius radix est nigra.

DE

DE ANDROSACE.

Græcè, ἀνδροσάκης: Latine, *Androsaces*.

Enarratio CXLVII.

EX herbis quæ supra lapides nascuntur, *Androsaces* est, quam semel tantum vidi, & eam in musæo suo mihi monstravit Antonius Musa Brasauola vir cum quouis doctissimo conferendus, quam ex Illyrico ad illum aduexerant, erat enim herbula tota candens super saxo nascens, capillis albisissimis loco foliorum ornata, digitalis altitudinis, in summitatibus quorum, capitula quædam valde parua cernebantur, in quibus semen continebatur. Nam cirros illos, siue capillos gustu falsos, cum quodam amaro, tunc esse deprehendimus, de cuius viribus ita Galenus tradit, lib. vj. tam sæpe citato: Amara & acris est herba, potest autem resiccata ebibitaque tum ipsa, tum fructus eius magnopere prouocare vrinam, & nimirum etiam digerere & desiccare.

Androsaces herba qualis sit.

DE ASPLENIO.

Græcè, ἄσπληνον: Latine, *aspkenium*, *scolopendrium*, offic. *ceterach*: Hispanicè, *doradilha*: Italicè, *Scolopendria*, Gallicè, *ceterach*: Arabicè, *Scolofendriou*: Germanicè, *Ceterach*, & *nessel farn*.

Enarratio CXLVIII.

ASPkenium, siue *aspkenium*, aut *scolopendrium*, vel *scolopendria*, Arabum *ceterach* est herba, non vero lingua ceruina, vt multi olim putabant. Nam lingua ceruina vt diximus, phyllitis apud Dioscoridem est, quæ lienis potius obstructions claudit, quàm absunit: *ceterach* vero ita lienem minuit, & eius oppillationes aperit, vt circa Cortinam vrbem, vt author est Vitruuius, pecora propter abundantiam *aspkenij*, multa sine splene inueniantur, de quo Galenus lib. vj. citato, ita inquit: *Asplenium* tenuium est partium, non tamen calida est herba, hac utiq; ratione, lapides frangit, & lienes liquat.

DE HEMIONITIDE.

Græcè, ἡμιονίτις: Latine, *hemionitis*.

Enarra

Enarratio CXLIX.

Hemionitis.

Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quã quidam hemionitim vocant, spargentem iuncos tenues, folia curua, asperis locis nascentẽ, austero sapore, nunquã florentem, nec semen gignit, medetur lienibus, & c.

CONSTANTINVS.

Amatius Lusitanus perperam legit apud Plinium libro xxv. cap. 5. hemionitim: legendum enim cum correctis exemplaribus hermion, quam etiam lectionem se reuocans agnoscit Mathiolus Senensis in Dioscoridem capite de hemionitide, vbi Plinium in erroris suspicionem vocat, quod lib. xxvj. cap. 5. asplenium vocat hemionion: credit q; ipse Mathiolus, vt eius verba declarant, hemionium significare hemionitidem, sed tantus vir hoc in loco altum dormit, & fas opere in tanto aliquando somnum obrepere, olum enim Plinius Dioscoridi astipulatur, per ipsius incedens vestigia. Disertis enim verbis Dioscorides tradidit asplenium, hemionium vocari, capite de Aspleno.

DE ANTHYLLIDE.

Gracè, ἀνθυλλίς: Latinè, anthyllis,

Enarratio c l.

OMnis cinis qui ex Syria aduehitur, pro conficiendo sapone, & vitro, ex herba anthyllide combusta conficitur, quam herbam & cinerem, Mauritani alkali appellant, ignorantes hodie multi quod cinis iste aduectus ex Syria, alkali sit, salem tamen concretum ex lixivio huius cineris resultantem, salem alkali dicunt: Cinerem vero, alumen carinum. Nascitur autem herba ista, non solum in Syria, sed optima apud Hispanos in regno Valentiae: veluti in Gallia & Italia, praecipue maritimis in locis: Variat tamen, quum altera crassa sit, sua sponte nascens, quam Valentini propria voce, bordam vocant, ex cuius cinere sapo paratur, quo etiam pictores, cyaneum colorem parant. Haec enim secunda Anthyllis Dioscoridis est: Altera vero feritur dicta praestantior, quam quoque sua voce, barrilham appellant, & eam Dioscorides capite de Traho, siue Trago, libro quarto depinxit. Tertia vero, in lacubus nascitur maritimis, quae rara inuentu est, caeteris tamen nobilior, praecipue pro vitro conficiendo, quam Salicorniam nominant, & non feritur, nec vult feri. Adnotandum tamen est, quod cum herbae istae ad ignem vruntur, quod eliquantur, & tanquam plumbum fluunt, postea vero, quum refrigerantur, concresecunt, & cineres globati manent. Vnde si cinerem alkali verum esse, quis experiri voluerit, in ignem illum coniiciat decet, quod si eliquabitur, & ebullierit, verum esse dicet: si minus, contra. Sunt enim omnes istae herbae sapore salae, prope mare nascentes, quae foliorum loco, grana quaedam tritici modo confecta habent, quae quum maturescunt, ad ruborem quendam tendunt, vt capite de Traho, siue Trago, lib. iij. dicemus. Omnes certae herbae istae, abstergendi vires obtinent, ac stigmata & maculas faciei delent, & vt tradit Gal. lib. vj. de Facul. simpl. med. Anthyllis vtraque modice desiccata, vt & vlcera glutinat: atque chamæpity assimilis est: subeiliorum est partium, magis que detergit, praeterea comitialibus competit.

Alkali.
Sal alkali.
Alumē carinum.

Salicornia
herba.

DE ANTHEMIDE.

Græcè, ἀνθίς: Latine, Anthemis: Hispanicè, manzaniha: Italicè, camamilla: Gallicè,

*Chamomilla sativa.**Chamomilla sylvestris.*

Camomille : *Arabice*, *Babunegi* : *Germanice*,
Camillen.

Enarratio CII.

Chamomilla vulgaris est herba : At quæ flores luteos
habet, raro videtur : de cuius viribus Galenus libro
tertio de faculta. simpl. medic. cap. 9. ita tradit : Est & cha-
mæmelym tenuitate quidem rosæ persimile : calore vero,
ad olei vires magis accedens, homini tum familiares, tum
temperatas. Quapropter lassitudini, vt si quid aliud, in
primis confert, doloresq; sedat, præterea tensa remittit
& laxat, mediocriter dura emollit, constipataq; rarefacit,
ad hæc febres quæ citra visceris inflammationem infe-
stant, concoctas discutit, ac dissoluit, & potissimum quæ
ex cutis densitate & humoribus biliosis proueniunt, ob
idq; Soli à sapientissimis Aegyptiorum est consecratum.
Est autem hypochondriis gratissimum, quibus etiam
lini semen est gratum, minus tamen quam chamæme-
lum,

lum, quum & minus calidum sit, & essentia crassa: Libro vero sexto eiusdem voluminis, ita quoq; de eo tradit: chamamelum calfacit & desiccet in primo ordine, estq; tenuium partium, ac proinde digerendi, laxandi, & rarefaciendi vim obtinet.

DE PARTHENIO.

Græcè, *παρθένιον*: Latine, *parthenium*, *cotula foetida*, *amaracus foetida*: Hispanicè, *manguarca*: Italicè, *brusaculo*: Gallicè, *cotula foetida*: Arabicè, *Achuen*: Germanicè, *V vilde camillen*, *krotten dill*.

Enarratio CLII.

Parthenium.

reponere est: Quia parthenium, cotula vt dixi foetida est, vt capite de Arthemisia quoque meminimus, in ea enim odor virosus, & amaror intensus reperitur, vt gustanti & olfacienti, experiendum committimus. Proinde si Ma-

Recte admodum Dioscorides, quum de chamomilla egit, de parthenio sermonem fecit, quum revera, parthenium, chamomilla erat, nisi foetor in parthenio inuentus indicaret: Vnde cotula foetida herba dicta est, quam Hispani simul & Lusitani, magorcam, ac si dixisses, Heu quod ardet, appellant, Quae vox non multum abest, ab ea per quam Italicè indicatur, brusaculū, id est, ardet culum. Proinde errant, qui parthenium, matricariam esse credunt, inter quos Machiolus Senensem,

*Parthenium
cotula foetida est.*

thiolus, iterum experiri voluerit, non dubitamus, quin in nostram eat sententiam, est enim quoque parthenium Parietaria dicta herba, de qua suo loco diximus. Fuchsius autem in suo Herbario cotulam foetidam cum matricaria confundit, ut legenti notum erit.

CONSTANTINVS.

Homonimum & , ut Martianus loquitur, pluriuocum est nomen hoc parthenium, sicuti etiam tradidit Galenus in glossematibus Hippocratis: quo authore parthenion vocatur anthemis, & helxine, & linozostis, & amaracum. Hoc ipsum confirmat Plinius lib. xxij. cap. 17. helxine inquit, etiam dicitur perdicium & parthenion: & lib. 15. cap. 5. linozostis, siue parthenion, siue mercurialis dicitur. Nec de alia intellexit planta quam de parthenio cum dixit lib. xxv. cap. 7. Mulieres quoque hanc gloriam affectauere. In quibus Artemisia vxor Mausoli, adoptata herba qua antea parthenion vocabatur. de hoc autem parthenio de quo agit Dioscorides, mihi videtur intellexisse Plinius lib. xxj. cap. 30. cum ita inquit: Contra parthenium, alij leucanthen, alij tamnacum vocant, Celsus apud nos, perdicium & muralium. Nasatur in hortorum sepibus flore albo, odore mali, sapore amaro: ad insidendum decoctum in duritia vuluarum, & inflammationibus &c. quo loco pro tamnacum legendum ex Dioscoride & Galeno, amaracum: & odore malo, vice odore mali. Apud eundem libro xxj. cap. 15. cum parthenion censeatur inter herbas vulgares in cibo, de qua intellexerit merito anquirendum, equidem intelligo de mercuriali locutum. Nunc vero qua planta sit parthenion Dioscoridis, de quo etiam apud Theophrastum lib. 7. de historia plantarum, inter peritissimos res herbaria non parua oritur contentio: alijs matricariam esse quam vulgo vocamus essergoutte pro certa affirmantibus, ex quorum numero Mathiolus Senensis: alijs vero contendentibus esse cotulam foetidam, ut Amatus Lusitanus, cuius sententiae hoc in loco calculum meum adyicio, alibi enim causam ostendam fusius. In presentia satis sit hac ratio, quod cotula foetida Graecam etiam nomen seruet apud aliquas nationes, ut apud Northmanos meos, a quibus cotula foetida vocatur amareuque, ou amoureuque, quod nihil aliud est quam amaracum, id est parthenion: quod graueolens est & σμινφόφυλλον apud Hippocratem, qua nota non cadunt in matricariam. Haec autem alibi, ut dixi, magis explicatè & distinctè.